

AVIOPUOLISOIDEN SOPIMUSVAPAUDEN RAJOITUKSET

Miro Rissanen 508922
Asianajajan perhe- ja perintöoikeus
Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
2.12.2019

TURUN YLIOPISTO

Oikeustieteellinen tiedekunta

RISSANEN, MIRO: Aviopuolisoiden sopimusvapauden rajoitukset

Pro-gradu -tutkielma, 86 s.

Oikeustiede, Asianajajan perhe- ja perintöoikeus

Joulukuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Tutkielman tavoite on selvittää, millä tavoin avioliiton solmiminen vaikuttaa puolisoitten sopimusvapautta ja millä konkreettisilla tavoilla avioliitto rajoittaa puolisoitten sopimusvapautta. Tutkielmassa tarkastellaan aviopuolisoiden sopimusvapauden rajoituksia sekä inter partes että ultra partes, eli sekä aviopuolisoiden keskinäisessä suhteessa että aviopuolisoiden ja kolmansien välisessä suhteessa. Sopimusvapauden rajoitusten osalta tutkielmassa tarkastellaan myös niiden historiallista kehitystä sekä syitä sääntelyssä tapahtuneisiin muutoksiin.

Avioliittolain mukaan lähtökohdana on, että avioliitto ei rajoita aviopuolisoiden oikeutta tehdä sopimuksia, mikäli Avioliittolain II-osan 2 luvussa ei toisin säädetä. Aviopuolisot saavat myös tehdä sopimuksia keskenään ottaen huomioon, mitä avioliittolain II-osan 3 luvussa säädetään. Näistä lähtökohdista huolimatta aviopuolisoiden sopimusvapaus ei ole kuitenkaan yhtä laaja kuin naimattoman henkilön kohdalla. Keskeisimmät aviopuolisoiden sopimusvapauden rajoitukset liittyvät niin kutsuttuihin vallinnanrajoituksiin, aviopuolisoiden välisiin lahjoihin sekä avio-oikeus-järjestelmään. Keskeisenä lähteenä käytän Tapani Lohen teosta Aviovarallisuus-oikeus sekä vanhemman kirjallisuuden osalta Aulis Aarnion ja Markku Helinin teosta Suomen Avioliitto-oikeus. Hyödynnän myös korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä, jonka avulla avaan aiheeseen liittyviä periaatteita ja rajanvetoja.

Tutkielmani osoittaa, että avioliitto tosiasiansa rajoittaa jossain määrin aviopuolisoiden sopimusvapautta. Rajoitukset ilmenevät erityisesti suhteessa kolmansiin, kun taas puolisoitten välisessä suhteessa sopimusvapaus on tänä päivänä viety jo hyvin pitkälle. Oikeuskäytännöstä ilmenee, että tutkielmassa käsitellyt sopimusvapautta rajoittavat tekijät aiheuttavat huomattavan määrän oikeusriitoja sekä epäselvyyttä ja -varmuutta aviopuolisoiden oikeussuhteissa, ja nämä asiat tulevat usein esille vasta avioliiton päätyttyä. Aviopuolisoiden tulisi selvittää sekä huomioida avioliiton heidän oikeussuhteisiinsa aiheuttamat vaikutukset jo ennen avioliiton solmimista ja pitää nämä asiat mielessä myös avioliiton kestäessä. Aviopuolisoiden tulisi myös selvittää lain tarjoamat mahdollisuutensa sopia avio-oikeudestaan tai muistakin välisistään asioista avioeron varalta.

Asiasanat: avioliitto, aviopuolisoiden oikeussuhteet, avioehto, avio-oikeus, aviopuolisot, sopimusvapaus, lahjat, avioero

SISÄLLYS

Sisällys	II
Lähteet	III
Oikeustapaukset.....	VI
Lyhenteet	VII
1. Johdanto, tutkimuskysymys ja tutkimusmetodi	1
1.1 Johdanto.....	1
1.2 Tutkimuskysymys	4
1.3 Metodi.....	5
2. Sopimusvapauden lähtökohdat ja puolisoiden oikeussuhteet	7
2.1 Sopimusvapaudesta ja siihen liittyvistä peruskäsitteistä.....	7
2.2 Puolisoiden sopimusvapauden lähtökohdat.....	8
3. Vallinnanrajoitukset	11
3.1 Vallinnanrajoitusten tarkoitus.....	11
3.2 Vallinnanrajoitusten historiallinen kehitys.....	13
3.3 Vallinnanrajoitusten alainen omaisuus	15
3.3.1 Puolisoiden yhteinen koti.....	15
3.3.2 Muu irtain omaisuus	22
3.4 Oikeustoimilajit, joita vallinnanrajoitukset koskevat	26
3.5 Vallinnanrajoitusten ajallinen ulottuvuus	28
3.6 Vallintasuostumus	32
3.6.1 Pätevän vallintasuostumuksen sisältö	32
3.6.2 Vallintasuostumuksen puuttuminen	36
4. Puolisoiden väliset lahjat.....	39
4.1 Lahjoituksia koskeva sääntely	39
4.2 Lahjoituskiellosta nykysääntelyyn.....	41
4.3 Takaisinsaantilain mukainen läheinen ja lahjaolettama	51
5. Avio-oikeus ja avioehtosopimus.....	56
5.1 Avio-oikeus-käsite ja sen merkitys	56
5.2 Avio-oikeuden alainen (AO-omaisuus) ja avio-oikeudesta vapaa omaisuus (VO-omaisuus).....	58
5.3 Avioehtosopimus.....	60
5.3.1 KKO 2000:100 ja pätevän avioehtosopimuksen edellytykset	62
5.3.2 Yksipuolinen avio-oikeuden poistaminen	67
5.3.3 Avio-oikeuden palauttaminen yksipuolisen irtisanomisen jälkeen.....	68
5.4 Osituksen esisopimuksesta	72
6 lopuksi	76

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis – Helin, Markku, Avioliittolain muutetut säännökset. A-TIETO Oy 1988.

Aarnio, Aulis – Helin Markku, Suomen avioliitto-oikeus. 3. uudistettu painos, Lakimiesliiton kustannus 1992.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo, Perhevarallisuus-oikeus. Talentum Media Oy 2010.

Erkkilä, Mikko – Ojala, Johanna – Räikä, Päivi, Juridiset asiakirjamallit. Edita Publishing Oy 2007.

Halijoki, Juha, Aviopuolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen. Defensor Legis 6/2000, s. 910-935.

Helin, Markku, Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen. Lakimies 7–8/2012, s. 1032–1047.

Hemmer, Ragnar, Suomen oikeushistorian oppikirja II, 3. painos. Vammala.

Hemmo, Mika, Sopimusoikeuden oppikirja. Talentum 2006.

Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17 2011.

Kaisto, Janne, Esineoikeuden alkeet. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2016.

Kangas, Urpo, KKO 2000:100 Avioehtosopimukseen liitetty avioeroehto, s. 178-184 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein II/2000. Lakimiesliiton kustannus 2001.

Kangas, Urpo, Johdatus perhevarallisuus-oikeuteen. Helsingin yliopisto – Forum Iuris – Oikeustieteellinen tiedekunta 2002.

Kangas, Urpo, Perhevarallisuus-oikeus. Talentum Media Oy 2018.

Kangas, Urpo, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Alma Talent 2019.

Litmala, Marjukka, Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus. Werner Söderström Lakitieto Oy 1998.

Lohi, Tapani, Oikeustapauskommentti: KKO 2000:100. Avioliitto. Avioehtosopimus. Omaisuuden ositus. Lakimies 2/2001, s. 345-357.

Lohi, Tapani, Pätemätön vallintasuostumus ja puolison kannevalta. Defensor Legis 3/2001, s. 396-407.

Lohi, Tapani, Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti. Lakimies 6-7/2001, s. 1031-1056.

Lohi, Tapani, Osituksen esisopimuksen käyttöalasta – keskustelua puolisoitten sopimusvapauden rajoista. Lakimies 5/2013, s. 909-916.

Lohi, Tapani, Aviovarallisuus-oikeus. Talentum Pro 2016.

Mikkola, Tuulikki, Yhteisomistus. Alma Talent Oy 2017.

Pasanen, Jaana, Aviovarallisuussopimukset s. 7-26 teoksessa Juhava, Svea (toim.), Avioliitto-oikeutta. Suomen Lakimiesliiton kustannus Oy 1979.

Rautiala, Martti, Suomen avioliittolainsäädäntö. Werner Söderström Osakeyhtiö 1948.

Rautiala, Martti, Avioliitto-oikeus, 5. lisätty painos. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy 1975.

Saarenpää, Ahti, Ositukseen vaikuttavat oikeustoimet, s. 63-132 teoksessa Pöyhönen, Juha (toim.), Puolisoiden omaisuuden ositus ja jako. Kustannusyhtiö Juridica KY 1984.

Saarenpää, Ahti, Avioliittolain muutokset, 4. uudistettu painos. Artikla ry 1992.

Tuomisto, Jarmo, Takaisinsaanti, 3. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2012.

Tuomisto, Jarmo, Takaisinsaantilain mukaista läheisyyttä koskevaa hovioikeuskäytäntöä. Oikeustieto 3/1997, s. 7-12.

Virallislähteet

HE 40/1927 vp.

HE 66/1927 vp.

HE 62/1986 vp.

HE 102/1990 vp.

HE 120/1994 vp.

Lakivaliokunnan mietintö N:o 2 hallituksen esityksen johdosta uudeksi aviokaareksi 1928 vp.

Internetlähteet

Avioerot. Väestöliitto.

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/parisuhteet_ja_seksuaalisuus/avioerot/ (luettu 9.2.2019)

Maistraatti. Avoin data ja tilastot.

<https://maistraatti.fi/fi/Palvelut/Mare/> (luettu 2.8.2019)

Suomi liittyy 23 maan joukkoon – Näissä maissa oikeus avioliittoon ei riipu kumppanin sukupuolesta. Yle.

<https://yle.fi/uutiset/3-9473511> (luettu 29.8.2019)

Tieteen termipankki: oikeustieteellinen tutkimus

http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeustieteellinen_tutkimus/laajempi_kuvaus
(luettu 22.8.2019)

OIKEUSTAPAUKSET

KKO 1949-II-429

KKO 1964-II-24

KKO 1968-II-107

KKO 1972-II-36

KKO 1976-II-19

KKO 1982-II-106

KKO 1984-II-199

KKO 1985-I-1

KKO 1985-II-100

KKO 1992:93

KKO 1995:67

KKO 2000:100

KKO 2004:77

KKO 2007:93

KKO 2017:13

LYHENTEET

AL	Avioliittolaki 234/1929
AsHVL	Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta 481/1995
KKO	Korkein oikeus
KäO	Käräjäoikeus
LahjaL	Lahjanlupauslaki 625/1947
MK	Maakaari 540/1995
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 288/1929
TakSL	laki takaisinsaannista konkurssipesään 758/1991

1. JOHDANTO, TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUSMETODI

1.1 Johdanto

Avioliittoinstituutio on ollut julkisen keskustelun aiheena ja muutoksen kourissa jo pidemmän aikaa ja muutamia selkeitä muutoksia on tapahtunut etenkin 1900-luvun lopulta lähtien. Avioerojen määrä Suomessa on yli kaksinkertaistunut vuodesta 1970 ja 1990-luvun puolivälistä alkaen vuosittain noin joka toinen avioliitto on päättynyt avioeroon.¹ Suhtautuminen avioliittoon on sitä myöten muuttunut ja vaikka ”kunnes kuolema meidät erottaa”, niin avioliittoa ei kenties enää tänä päivänä voi pitää yhtä lailla loppuelämän mittaisena liittona, kuin mitä aiemmin on ajateltu.

Syitä tähän kehitykseen on varmasti monia, kuten yhteiskunnan ja kulttuurin sekä sitä kautta lainsäädännön muutokset. Vielä vuoteen 1988 saakka avioliittolaki sisälsi sääntelyä avioeron perusteista, jotka olivat edellytyksenä avioeron saamiselle. Avioeron perusteet pohjautuivat syyllisyysperiaatteeseen ja välien rikkoutumisen periaatteeseen. 1.1.1988 voimaan tullessa avioliittolain muutoksessa avioeroperusteista kuitenkin luovuttiin ja siirryttiin nykyiseen järjestelmään, jossa avioeron saa yksipuolisellakin hakemuksella harkinta-ajan jälkeen. Edellä mainitun lakimuutoksen jälkeen vuonna 1989 avioerotilastossa näkyikin hienoinen piikki ja ainakin vuoteen 2014 mennessä eniten avioeroja tuomittiin juurikin vuonna 1989, minkä jälkeen avioerojen määrä on pysynyt jotakuinkin samalla tasolla.² Avioerojen yleistyminen onkin saattanut jossain määrin kasvattaa tarvetta puolisoiden väliselle sopimiselle ja etenkin avioeron varalta tehtäville sopimuksille sekä puolisoiden oikeus- ja omistussuhteiden mahdollisimman tarkalle selvittämiselle jo avioliiton aikana. Tällä tavoin voitaisiin välttyä ylimääräisiltä oikeusriidoilta mahdollisen eron osuessa kohdalle.

Vaikka avioeroperusteista luopuminen aiheuttikin piikin avioerotilatoissa, niin lainsäädäntömuutokset ovat kuitenkin usein lopulta seurausta yleisten yhteiskunnallisten mielipiteiden ja arvojen muutoksesta. Tuorempi aihe avioliittokeskustelussa meillä ja myös maailmalla on ollut niin sanottu tasa-arvoinen avioliitto, joka näki päivänvalon Suomessa

---

¹Avioerot.

(http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/parisuhteet_ja_seksuaalisuus/avioerot/)

²*Ibid.*

maaliskuussa 2017, josta lähtien myös samaa sukupuolta olevat ovat saaneet solmia avioliiton. Tasa-arvoinen avioliittolaki on voimassa myös kaikissa muissa Pohjoismaissa sekä monessa muussa Euroopan maassa^{3,4}

Sen lisäksi, että yleinen avioliittoinstituutio tai käsityksemme siitä, mitä avioliitto käytännössä tarkoittaa, on muuttunut, myös avioliiton käytännön merkitys sen osapuolille on muuttunut. Merkittävänä syynä tähän on todennäköisesti ollut naisten ja miesten välisen tasa-arvon kehitys, joka on johtanut perheoikeudellisen sääntelyn muutoksiin. Vielä vuoden 1734 lain mukaan miehellä oli valta päättää perheen asioista. Varallisuus oli yhteistä, mutta mies vastasi varallisuudenhoidosta ja siitä sopimisesta, eikä vaimo saanut tähän osallistua ainakaan virallisesti. Aviopuolisoiden omaisuus oli jakamattomasti omistettua, joten he eivät myöskään voineet tehdä keskenään varallisuutta koskevia oikeustoimia.⁵ Vaimolla oli yksin oikeus hoitaa perheen yhteistä pesää ainoastaan, jos mies oli karannut tai muuten poissa tai jos mies oli mielipuoli.⁶ Avioliitto on siis ainakin tältä osin tuottanut aikaisemmin paljon enemmän rajoituksia sen osapuolille kuin nykyään ja etenkin vaimon asema on ollut huomattavasti heikompi.

Tilanne on kuitenkin lopulta muuttunut, mutta merkittävä muutos tapahtui vasta 1900-luvun alkupuolella. Avioliittolaki tuli voimaan vuonna 1930, minkä myötä puolisoista tuli oikeudellisesti itsenäisiä ja puolisoiden välinen sopimusvapaus muodostui lähtökohdaksi heidän välisessä suhteessaan. Aviopuolisoiden varallisuudesta tuli lähtökohtaisesti erillistä ja sitä myöten molemmilla oli myös oikeus vallita omaa varallisuuttaan.⁷ Aviopuolisoista tuli lisäksi lähtökohtaisesti yhdenvertaisia. Avioliittolaki on sisältänyt maininnan puolisoiden yhdenvertaisuudesta vuoden 1930 muutoksesta lähtien. Yhdenvertaisuudella tarkoitettiin alun perin sitä, että puolisoiden tuli yhdessä neuvotella henkilökohtaisia asioita koskevista kysymyksistä, kuten asuinpaikasta, asunnosta sekä lasten kasvatuksesta ja pyrkiä pääsemään näissä kysymyksissä yksimielisyyteen. Aiemmin miehellä oli ollut yksin ratkaisuvalta tällaisissa asioissa.⁸ Myöskin kaikki omaisuus, mitä puoliset olivat ennen avioliittoa tai sen aikana

---

³ Ks. esim. *Suomi liittyy 23 maan joukkoon – Näissä maissa oikeus avioliittoon ei riipu kumppanin sukupuolesta.* (<https://yle.fi/uutiset/3-9473511>) Suomi oli siis Pohjoismaista viimeinen, jossa tasa-arvoinen avioliitto laillistettiin.

⁴ Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus 2018*, s. 2. Lisätietoa ruotsalaisesta, norjalaisesta ja tanskalaisesta oikeudesta mm. osoitteista <https://lagrummet.se/>, <https://lovdata.no/>, <https://www.retsinformation.dk/>

⁵ Helin, *Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen LM 2012/7-8*, s. 1033

⁶ Rautiala, *Suomen avioliittolainsäädäntö 1948*, s. 53.

⁷ Helin, *Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen LM 2012/7-8*, s. 1033

⁸ Rautiala, *Suomen avioliittolainsäädäntö 1948*, s. 55.

saaneet, oli heidän yksityistä omaisuuttaan, eli mitään yhteistä pesää ei enää ollut ja omaisuus oli puolisoiden yhteistä vain, mikäli he olivat sen yhdessä hankkineet yhteiseksi omaisuudeksi.⁹ Tämän vajaa sata vuotta sitten tapahtuneen muutoksen jälkeen aviopuolisoiden oikeustoimivapautteen on kohdistunut melko vähän lainsäädäntömuutoksia, vaikka yhteiskunta-, perhe- ja avioliittokäsityksemme ovatkin kehittyneet ja muuttuneet. Merkittävin yksittäinen muutos on todennäköisesti ollut aviopuolisoiden lahjoituskiellon poistuminen vuonna 1992.¹⁰

Siitä huolimatta, että puolisoiden sopimusvapaus on lähtökohtaisesti laajentunut, Helin kuitenkin kirjoittaa, että käynnissä on ollut myös päinvastainen kehitys, sopimuksen merkityksen väheneminen puolisoiden välisten suhteiden sääntelyssä. Etenkin ennen vuotta 1988 puolisoiden välisiä suhteita lähestyttiin ikään kuin sopimusajattelun kautta. Esimerkiksi ennen avioliittolain (234/1929) säätämistä aviolupausta pidettiin erittäin sitovana oikeustoimena, jonka rikkomisesta saattoi koitua rankkoja taloudellisia seuraamuksia. Avioliittolain voimaan tultua esimerkiksi kihlauksen purkaminen ilman pätevää syytä oikeutti vahingonkorvaukseen. Kihlaus nähtiin ikään kuin esisopimuksena avioliiton solmimisesta, joten sen rikkomisesta saattoi koitua oikeusvaikutuksia. Koska myös avioliiton solmiminen ymmärrettiin puolisoiden väliseksi sopimukseksi, sitä koski muun muassa tiedonantovelvollisuus, jonka laiminlyönnistä saattoi koitua taloudellisia seuraamuksia. Lisäksi myös avioero arvioitiin sopimusrikkomuksena. Myös avioero saattoi tietyissä tilanteissa synnyttää korvausvelvollisuuden ja Helin toteaaakin osuvasti, että ennen vuotta 1988 puolisoiden välisiä henkilökohtaisia suhteita koskeva sääntely oli ”*kohtuullisuusperiaatteen modifioimaa sopimusoikeutta*”. Vuonna 1988 avioliitto siis kuitenkin lakkasi olemasta sopimus ja sitä myöten myös edellä mainitut seikat menettivät merkityksensä. Perheoikeuden sopimuksellinen alue siis kutistui huomattavasti.¹¹ Tämä kehitys ei ole kuitenkaan varsinaisesti lisännyt tai kaventanut puolisoiden sopimusvapautta, vaan siirtänyt avioliittoon liittyvää sopimusoikeudellista ajattelua pois varsinaisen perheoikeuden alasta aviovarallisuus oikeuden suuntaan. Kun itse avioliittoa ei enää ymmärretä sopimuksena, voidaan keskittyä siihen

---

⁹ Rautiala, *Suomen avioliittolainsäädäntö 1948*, s. 77.

¹⁰ Helin, *Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen LM 2012/7-8*, s. 1033

¹¹ Helin, *Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen LM 2012/7-8*, s. 1033-1036. Helinin mukaan sopimusoikeudellisina kysymyksinä KKO on vielä 1900-luvun alussa ratkaissut mm. voiko alaikäinen makaaja antaa pätevän aviolupauksen tai oliko aviolupausta pätevä, jos mies oli jo maatessaan ja lupauksen antaessaan kihloissa sekä oliko mahdollista vahvistaa epätäydellinen avioliitto vielä puolison kuoleman jälkeen. Kysymykset ilmentävät hyvin perheoikeuden sopimuksellista luonnetta.

millaisia oikeusvaikutuksia avioliiton solmiminen aiheuttaa, kun ajatellaan aviopuolisoiden varallisuussuhteita avioliiton aikana ja sen päättyessä sekä mahdollisuutta sopia niistä.

Avioliiton solmimisen jälkeen aviopuolisoiden välillä ryhdytään lähtökohtaisesti soveltamaan avioliittolain mukaista aviovarallisuusjärjestelmää. Puolisoilla on kuitenkin tietyissä määrin mahdollisuus poiketa avioliittolain tarjoamasta järjestelmästä esimerkiksi solmimalla avioehtosopimuksen. Aviovarallisuusjärjestelmä ei kuitenkaan koostu pelkästä avio-oikeudesta, johon avioehtosopimuksella siis voidaan vaikuttaa, vaan puolisojen sopimusvapautteen vaikuttavia tekijöitä on muitakin. Avioliittolain 33.1 §:n mukaan avioliitto ei tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta rajoita puolison oikeutta tehdä sopimuksia tai esiintyä kantajana ja vastaajana. Saman pykälän 2 momentin mukaan puoliset saavat myös tehdä sopimuksia keskenään ottaen huomioon tietyt avioliittolaissa mainitut seikat. Aviopuolisoiden oikeustoimivapaus ei siis kuitenkaan edelleenkään ole poikkeuksetonta ja tässä tutkimuksessa käsittelen juuri näitä poikkeuksia ja pyrin tekemään rajanvetoa sen osalta, minkälaisia oikeustoimia aviopuolisot eivät edelleenkään voi tehdä lähtökohtaisesta sopimusvapaudestaan huolimatta.

1.2 Tutkimuskysymys

Tutkielman tutkimuskysymyksenä on selvittää, millä tavoin avioliitto rajoittaa aviopuolisoiden sopimusvapautta Suomen oikeusjärjestelmässä ja mitä vaikutuksia näillä rajoituksilla voi olla puolisojen oikeus- ja varallisuusasemaan sekä miten lainsäädännöllinen kenttä on tältä osin muuttunut 1900-luvun aikana avioliittolain säätämisen jälkeen.

Sopimusvapauden rajoituksia voidaan tarkastella sekä puolisojen välisessä suhteessa että suhteessa kolmansiin, eli *inter partes* sekä *ultra partes*. Olen päätenyt tarkastelemaan tutkielmassa molempia näkökulmia, sillä etenkin nykyään aviopuolisoiden oikeustoimivapaus *inter partes* on viety hyvin pitkälle ja rajoitusten merkitys korostuu etenkin sivullisuhteissa. Rajallisen sivumäärän vuoksi tutkimuksessa keskitytään vain keskeisimpiin aviopuolisoiden oikeustoimivapautta rajoittaviin kokonaisuuksiin. Tutkielmassa käsitellään lisäksi sekä dispositiivista että indispositiivista oikeutta. Indispositiivisen oikeuden kannalta on ymmärrettävää, että tällainen pakottava oikeus saattaa rajoittaa sopimusvapautta. Dispositiivista oikeutta, kuten avio-oikeutta ei kuitenkaan voida jättää pelkästään sen

dispositiivisen luonteen vuoksi käsittelemättä, sillä rajoittava sääntely taas liittyy siihen, kuinka esimerkiksi avio-oikeudesta voidaan sopia ja millaiset sopimismallit ovat mahdollisesti pätemättömiä joko ultra partes tai myös inter partes.

1.3 Metodi

Tutkielma keskittyy Suomen voimassa olevan oikeuden tarkasteluun, mutta mukana kulkee myös historiallinen näkökulma, sillä tutkimuskysymyksen kannalta relevantit lainkohdat ovat kokeneet merkittäviä muutoksia etenkin 1900-luvun loppupuolella. Oikeudenaloista keskiössä on perheoikeus ja avioliito-oikeus sekä erityisesti avio-oikeuden alaan kuuluva aviovarallisuus-oikeus. Lainsäädännön osalta tarkastelu ei kuitenkaan kohdistu pelkästään avioliitolakiin, sillä asiaan vaikuttavaa sääntelyä on myös muuallakin lainsäädännössä kuten takaisinsaantilaissa ja lahjanlupauslaissa.

Tutkimusmetodina on siis ensisijaisesti lainopin metodiikka, eli tutkimuksessa tarkastellaan voimassa olevaa oikeutta ja pyritään tulkitsemaan ja systematisoimaan sitä.¹² Toisena keskeisenä tutkimusmetodina on historiallinen metodi. Historiallisen metodin tutkimuskohteena on muun muassa oikeudellisten ilmiöiden, oikeusnormien, oikeudellisen ajattelun ja oikeustieteen historiallinen kehitys.¹³ Aviopuolisoiden sopimusvapauteen vaikuttavat tekijät ovat muuttuneet joiltain osin hyvinkin merkittävästi ja mielenkiinto tutkielmassa kohdistuu myös näiden muutosten syihin sekä siihen, miten muutokset ovat vaikuttaneet aviopuolisoiden asemaan sopimuskumppaneina sekä toisilleen että suhteessa sivullisiin. Tutkielmassa noudatetaan perinteistä oikeuslähdeoppia. Ensisijaisesti kysymyksiä tarkastellaan lainsäädännön näkökulmasta ja tulkinta-apua haetaan lainvalmistelutöistä, korkeimman oikeuden ennakkopäätöksistä sekä oikeuskirjallisuudesta. Korkeimman oikeuden ratkaisuja hyödynnetään myös konkretisoitaessa tiettyjä tutkimuskysymyksen kannalta mielenkiintoisia tai oikeuskirjallisuuden mielipiteitä jakavia oikeudellisia kysymyksiä.

Tutkielmassa joudutaan rajallisen sivumäärän vuoksi keskittymään voimassa olevan lain esittämiseen, sekä siitä heräävien kysymysten tulkintaan ja selvittämiseen. Useista aiheeseen liittyvistä kysymyksistä ei ole oikeuskirjallisuuden keskuudessa täydellistä konsensusta ja

---

¹² Hirvonen, *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan 2011*, s. 21-22.

¹³ Hirvonen, *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan 2011*, s. 28.

tutkielmassa käydään läpi aviovarallisuus oikeuden alalla johtavien oikeustieteilijöiden näkökulmia ja pyritään vetämään myös omia johtopäätöksiä siitä, mikä näkökulma milloinkin olisi perustelluin. De lege ferenda¹⁴ pohdintaan tutkimuksessa ei kuitenkaan varsinaisesti ole tarkoitus lähteä, vaan pyrkimyksenä on pitäytyä de lege lata -tarkastelutavassa, eli oikeustilan tarkastelussa voimassa olevan lainsäädännön kannalta.

---

¹⁴ De lege ferenda -tutkimuksella tarkoitetaan lainvalmistelua tukevaa ja tuleviin lainsäädäntöratkaisuihin kohdistuvaa tutkimusta ja sitä toteutetaan tavallisesti niin sanotulla tavoite-keino -analyysillä. De lege ferenda -tutkimuksen pyrkimyksenä on siis tarjota toimenpidesuosituksia tulevaa lainsäädäntöä varten. Ks. esim. *Tieteen termipankki: Oikeustieteellinen tutkimus* (https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeustieteellinen_tutkimus)

2. SOPIMUSVAPAUDEN LÄHTÖKOHDAT JA PUOLISOIDEN OIKEUSSUHTEET

2.1 Sopimusvapaudesta ja siihen liittyvistä peruskäsitteistä

Sopimusvapaus on sopimuksen syntymisen ja koko sopimusoikeuden kannalta keskeinen lähtökohta. Sopimusvapaus ei kuitenkaan ole poikkeuksetonta, vaan sitä on rajoitettu useista eri syistä eikä sen laajuus ole vakio sopimusvapaudelle rakentuvien oikeusjärjestyksien sisälläkään. Yleisenä suuntauksena viime vuosikymmeninä onkin ollut tietynlainen sopimusvapauden kaventuminen. Liberaalissa yhteiskunnassa sopimusvapautta on yleisesti haluttu korostaa ja sopimuskumppanit on perinteisesti nähty tasavertaisina osapuolina ja heitä on pidetty niin sanotusti rationaalisina sopimuksentekijöinä. Tämä pitkään voimassa ollut abstrakti ajatus tasavertaisista toimijoista on kuitenkin jossain määrin murtunut ja sopimusosapuolten konkreettisiin ominaisuuksiin on ryhdytty kiinnittämään yhä enemmän huomiota. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi yksilön tietoja, taitoja tai muita henkilökohtaisia ominaisuuksia ja tämä lähestymistavan muutos on johtanut muun muassa monien sovitteluja kohtuullistamisäännösten säätämiseen. Sopimukseen liittyvä lainsäädäntö onkin kokenut sisältövapautteen kohdistuneiden rajoitusten lisääntymistä juuri tästä syystä, eli kenties heikommassa asemassa olevan sopimusosapuolen vähimmäissuojaa on pyritty parantamaan lisäämällä pakottavan sopimuslainsäädännön määrää.¹⁵

Samanlaista kehitystä on ollut nähtävissä myös aviopuolisoita koskevan sopimussääntelyn osalta, kun esimerkiksi ositusta koskeva sovittelusääntö otettiin avioliittolakiin vuoden 1988 alusta. Siinä sekä monissa muissakin avioliittolain säännöksissä, kuten esimerkiksi vallinnanrajoitussäännöstössä, voidaan havaita olevan pyrkimys heikomman osapuolen suojaamiseen. Sopimusvapautta aviopuolisoiden välillä rajoitetaan toki edelleen myös avioliitosta ja siitä aiheutuvista muistakin syistä johtuen, mutta voidaan myös ajatella, että 1980-luvun lopusta lähtien, kun avioliitto menetti varsinaisen sopimusluonteensa, avioliitto on voitu käsittää lähtökohtaisesti taloudellisena sopimuksena. Perheoikeudellinen sopimus se ei siis enää ole, vaan avioliiton solmimisen synnyttämät aviopuolisoiden oikeussuhteet rakentuvat pääsääntöisesti varallisuus- ja etenkin aviovarallisuus- ja oikeuden alaan.

---

¹⁵ Hemmo, *Sopimusoikeuden oppikirja 2006*, s. 61-63

Varallisuus- ja sopimusoikeuden alalla ja myös tässä tutkimuksessa yksi keskeisimmistä käsitteistä on oikeustoimi. Oikeustoimi tarkoittaa yksinkertaisimmillaan yksityistä tahdonilmaisua, jolla perustetaan, muutetaan, kumotaan tai siirretään oikeuksia. Termin konkreettinen merkitys on kuitenkin esimerkiksi lainsäädännössä aina kontekstisidonnainen. Oikeustoimella tähdätään usein velkasuhteen synnyttämiseen ja oikeustoimet liittyvät usein toisiinsa. Esimerkiksi kauppa yksinkertaisimmillaan koostuu kahdesta oikeustoimesta: A luovuttaa B:lle omistusoikeuden esimerkiksi tiettyyn irtaimeen esineeseen ja B taas suorittaa A:lle rahavastiketta. Kauppa taas on yksi tärkeimmistä sopimustyypeistä ja muita yleisiä sopimustyyppisiä ovat muun muassa vuokrasopimus, työsopimus ja vakuutus sopimus.¹⁶ Edellä esitetystä saa helposti sen käsityksen, että sopimus ei ole oikeustoimi, vaan sopimus koostuu oikeustoimista. Tässä tutkimuksessa oikeustoimi toimiikin peruskäsitteenä etenkin, kun käsitellään yksipuolisia tahdonilmaisuja. Oikeudellisessa kielenkäytössä kuitenkin myös sopimusta kohdellaan usein oikeustoimena ja esimerkiksi monissa lainkohdissa käytetään ilmaisua ”sopimuksia tai muita oikeustoimia”.¹⁷

2.2 Puolisoiden sopimusvapauden lähtökohdat

Avoliittolaki rakentuu omaisuuden erillisyyden periaatteelle ja sitä täydentävälle velkojen erillisyyden periaatteelle sekä aviopuolisoiden sopimusvapauden periaatteelle. Sopimusvapaus on kuitenkin vain lähtökohtaista ja siitä on lailla säädetty useita poikkeuksia. Sopimusvapaus sisältää vapauden itsenäisesti valita sopimuskumppani sekä päättää sopimuksen sisällöstä. Puolisot voivat myös tehdä sopimuksia keskenään ja näiden sopimusten pätevyyttä tai pätemättömyyttä arvioidaan lähtökohtaisesti samojen periaatteiden avulla kuin jos sopimus olisi solmittu sivullisen kanssa. Aviopuolisoilla on vapaus määrittää keskinäiset suhteensa parhaaksi katsomallaan tavalla avioliiton aikana ja käytännössä osittain mahdollisesti jo ennen avioliiton solmimista. Avioliittolakiin sisältyy kuitenkin useita yksityiskohtaisia säännöksiä, jotka tosiasiasa rajoittavat aviopuolison asemaa omistajana ja sopimuskumppanina ja joiden johdosta aviopuolison asema edellä mainituissa rooleissa eroaa huomattavasti naimattomasta henkilöstä.¹⁸

---

¹⁶ Kaisto, *Esineoikeuden alkeet 2016*, s. 15-16.

¹⁷ Kaisto, *Esineoikeuden alkeet 2016*, s. 16.

¹⁸ Aarnio – Kangas, *Perhevarallisuus oikeus 2010*, s. 75-76.

Avioliittolain II osa käsittelee puolisoitten oikeussuhteita ja lähtökohta puolisoitten sopimusvapaudelle säädetään AL:n 33 §:ssä. AL 33.1 §:n mukaan ”Avioliitto ei rajoita puolison oikeutta tehdä sopimuksia, mikäli 2 luvussa¹⁹ ei toisin säädetä, eikä myöskään hänen oikeuttaan esiintyä kantajana tai vastaajana.” Hallituksen esityksessä uudeksi aviokaareksi kyseinen momentti oli alun perin kirjoitettu muotoon ”avioliittomeno ei rajoita naisen oikeutta tehdä sopimuksia –”,²⁰ mutta lakivaliokunnan mietinnössä kiinnitettiin huomiota siihen, että tarkoituksena olisi kuitenkin poistaa miehen edusmiehisyyden ja tästä syystä yhdenvertaisuutta korostaen tulisi naisen sijaan käyttää termiä puoliso.²¹ Tämän johdosta kyseinen momentti lopulta kirjoitettiin nykyiseen muotoonsa ja miehen edusmiehisyydestä luovuttiin selkeästi ja lopullisesti.

33.2 §:n mukaan ”Puolisot saavat tehdä sopimuksia myös keskenään, kuitenkin ottaen huomioon, mitä 3 luvussa sanotaan”. 3 luku käsittelee avioehtosopimuksia ja puolisoitten välisiä lahjoja. Avioliittolain säädetessä puolisoitten keskinäiseen sopimusvapauteen tehtiin yksi merkittävä poikkeus, joka koski puolisoitten välisiä lahjoja. Alkuperäisen avioliittolain 45.1 §:n mukaan ”Avioliiton aikana älköön puoliso lahjoittako omaisuutta toiselle puolisolle.”²² Lahjoituskielto kuitenkin kumottiin vuonna 1991 samalla, kun säädettiin laki takaisinsaannista konkurssipesään (26.4.1991/758) (TakSL).

Avioehtosopimuksesta säädetään AL:n 41-44 §:ssä. AL:n 41 §:ssä säädetään avioehtosopimuksen sisällöstä, eli siitä mistä avioehtosopimuksella voidaan sopia. Avioehtosopimuksella puolisoit voivat sopia siitä, mikä omaisuus on avio-oikeuden alaisena ja mikä siitä vapaana.²³ AL 41.2 §:n mukaan ”Muita kuin tässä sanottuja poikkeuksia älköön kihlakumppanien tai puolisoitten välisiin sopimuksiin tehdä siitä, mitä puolisoitten omaisuussuhteista on säädetty.” Avioehtosopimusta koskevat tarkat muotovaatimukset, sisältövapauden rajoitukset sekä rekisteröintivaatimus.²⁴

Markku Helin kirjoittaa artikkelissaan ”Perheoikeuden siveellinen luonne” Peter Vesterdorfin jaottelusta, jossa tämä erottaa toisistaan puhtaasti perheoikeudelliset, perhevarallisuus oikeudelliset ja puhtaasti varallisuus oikeudelliset sopimukset. Helin kirjoittaa,

---

¹⁹ 2 luku käsittelee puolisoitten omaisuutta

²⁰ HE 40/1927 vp. s. 7.

²¹ Lakivaliokunnan mietintö N:o 2 hallituksen esityksen johdosta uudeksi aviokaareksi 1928 vp.

²² Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 256.

²³ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 108.

²⁴ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 110.

että erottelu on tehty juuri aviopuolisoiden sopimussuhteiden tarkastelua varten ja puolisoiden sopimusvapauteen vaikuttaa se, mihin ryhmään kyseinen sopimus kuuluu.²⁵

Puhtaasti perheoikeudellisilla sopimuksilla tarkoitetaan muun muassa puolisoiden sopimuksia kotitöiden jaosta sekä avioliiton solmimisesta. Helin kuitenkin korostaa, että avioliitto ei enää tänä päivänä ole sopimus ja esimerkiksi puolisoiden välinen sopimus avioliiton solmimisesta ei sellaisenaan ole sitova, vaan avioliitto syntyy viranomaistoimenpiteellä. Helinin mukaan puhtaasti perheoikeudelliset sopimukset eivät ole sitovia ja tätä onkin pidetty niin itsestään selvänä, että asiasta ei ole edes lainsäädännössä mainittu ennen vuotta 1987, jolloin AL 2.2 §:ään otettiin säännös, jonka mukaan ”Kummallakin puolisoilla on oikeus itse päättää osallistumisestaan ansiotyöhön sekä yhteiskunnalliseen ja muuhun toimintaan perheen ulkopuolella.”²⁶ Hallituksen esityksen mukaan lakiehdotuksessa haluttiin korostaa puolisoiden yhdenvertaisuutta sekä painottaa sitä, että kummallakin puolisoilla on yhtäläinen oikeus ja velvollisuus osallistua kodin töihin sekä kodin ulkopuoliseen toimintaan. Tästä syystä kyseinen säännös lisättiin heti AL:n ensimmäiseen lukuun.²⁷

Puhtaasti varallisuusoikeudellisilla sopimuksilla taas tarkoitetaan niin sanotusti normaaleja taloudellisia sopimuksia, joissa osapuolina voivat olla ketkä tahansa. Ennen AL:n voimaantuloa puhtaasti varallisuusoikeudelliset sopimukset olivat puolisoiden välillä lähes mahdottomia johtuen miehen edusmiehisyydestä. Nykyään tilanne on kuitenkin päinvastainen ja sopimuskumppanien mahdollisilla perhesuhteilla ei tällaisten sopimusten kohdalla ole käytännössä merkitystä.²⁸

Perhevarallisuusoikeudellisilla sopimuksilla tarkoitetaan sopimuksia, joissa puoliset sopivat perheoikeudellisesta asemastaan. Esimerkkinä tästä voidaan antaa avioehtosopimus tai niin sanottu osituksen esisopimus.²⁹ Tämän tutkimuksen kannalta keskiössä ovat perhevarallisuusoikeudelliset sopimukset. Helin toteaaakin, että sopimusvapauden kannalta kiinnostavimpia ovat juurikin perhevarallisuusoikeudelliset sopimukset.³⁰

---

²⁵ Helin, *Perheoikeuden siveellinen luonne LM 7-8/2004*, s. 1254.

²⁶ Helin, *Perheoikeuden siveellinen luonne LM 7-8/2004*, s. 1255.

²⁷ HE 62/1986 vp, s. 39.

²⁸ Helin, *Perheoikeuden siveellinen luonne LM 7-8/2004*, s. 1256.

²⁹ Helin, *Perheoikeuden siveellinen luonne LM 7-8/2004*, s. 1256.

³⁰ Helin, *Perheoikeuden siveellinen luonne LM 7-8/2004*, s. 1256.

3. VALLINNANRAJOITUKSET

3.1 Vallinnanrajoitusten tarkoitus

Omaisuuksien vallintaoikeus kuuluu vain sen omistajalle. Vallinnalla tarkoitetaan oikeudessamme niiden oikeustoimien tekemistä, jotka ovat välttämättömiä omistajanvaihdoksen kannalta.³¹ Lähtökohtaisesti omistajalla on oikeus ja kelpoisuus luovuttaa omistusoikeutensa osin tai kokonaan toiselle ja omistusoikeuden vapaalla siirrettävyydellä on suuri merkitys yhteiskunnassamme. Omaisuuksien vapaata siirrettävyyttä rajoitetaan siis vai poikkeuksellisesti.³² Kuten jo aiemmin olen maininnut, lähtökohtana aviovarallisuusjärjestelmässämme on omaisuuden erillisyyden periaate. Avioliitto ei pääsäännön mukaan rajoita puolisoitten oikeutta määrätä omaisuudestaan esimerkiksi myymällä, panttaamalla tai lahjoittamalla sitä.³³ Erillisvallinnan periaatteen ehdoton noudattaminen olisi kuitenkin omiaan vaarantamaan sekä puolisoitten että perheen yhteisiä etuja.³⁴ Tästä syystä erillisvallinnan periaate ei kuitenkaan ole poikkeuksetonta ja lainsäätäjät on katsonut tarpeelliseksi rajoittaa puolisoitten vallintaoikeutta tiettyjen perheen kannalta merkittävien ja tärkeiden omaisuuslajien osalta.³⁵ Näistä rajoituksista säädetään AL:n 38-39 §:ssä.

Vallinnanrajoitukset ovat indispositiivista eli pakottavaa oikeutta ja niitä koskee sekä supistamis- että laajentamiskielto. Supistamiskielto tarkoittaa sitä, että puolisoit eivät voi sopimuksella supistaa vallinnanrajoituksia esimerkiksi sopimalla, että he luopuvat vetoamasta vallinnanrajoitussäännöstöön. Puolisoit eivät voi myöskään vastaanottaa omaisuutta sillä ehdolla, että kyseiseen omaisuuteen ei sovelleta vallinnanrajoituksia. Laajentamiskielto on taas supistamiskielton vastakohta, eli puolisoit eivät voi myöskään sopia, että tiettyyn vallinnanrajoitusten alaan kuulumattomaan oikeustoimeen tarvittaisiinkin toisen puolisoitten suostumus. Laajentamiskielto on voimassa myös tietyissä kansainvälisissä tilanteissa, joissa puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin sovelletaan vieraan valtion lakia, jonka mukaan

---

³¹ Kangas, *Johdatus perhevarallisuus-oikeuteen 2002*, s. 28.

³² Kaisto, *Esineoikeuden alkeet 2016*, s. 6.

³³ HE 62/1986 vp. s. 23.

³⁴ Aarnio – Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus 2010*, s. 114.

³⁵ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 203.

vallinnanrajoitusten ala olisi laajempi kuin Suomen lain mukaan.³⁶ Tästä säädetään erikseen AL 135.1 §:ssä, jonka mukaan vieraan valtion lain säännökseen ei voida vedota sivullista vastaan, jos säännös rajoittaa puolison oikeutta tehdä velkaa tai määrätä omaisuudestaan yli sen mitä avioliittolaissa säädetään. Rajoitus on voimassa, mikäli oikeustoimi koskee määräämistä Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta tai siihen kohdistuvasta käyttöoikeudesta; tai oikeustoimen tehnyt puoliso ja sivullinen olivat oikeustointa tehtäessä Suomessa ja kolmas ei tiennyt eikä hänen pitänytkään tietää rajoituksesta. Vallinnanrajoituksia koskien puoliset voivat sopia vain siitä, että toinen puoliso antaa suostumuksen vallinnanrajoitusten alaisen omaisuuden luovuttamiseen. Tällaisesta suostumuksesta käytetään yleisesti nimitystä *vallintasuostumus*³⁷ ja sekin on annettava lain edellyttämässä määrämuodossa.³⁸

Hallituksen esityksen (HE 62/1986 vp.) mukaan säännösten ensisijainen tavoite on säännöksissä tarkoitettun omaisuuden säilymisen turvaaminen perheen tai toisen puolison käytössä. Kiinteää omaisuutta koskevan 38 §:n ensisijainen tarkoitus on turvata huomattavaa varallisuusarvoa omaavan kiinteistön säilyminen puolison omistuksessa pitäen silmällä toisen puolison avio-oikeutta ja sen toteuttamista mahdollisessa osituksessa. Kuitenkin vallinnanrajoitusten ensisijainen tavoite, eli omaisuuden säilyminen perheen käytössä, perustuu sosiaalisiin näkökohtiin, kuten perheen toimeentulon ja asumisen turvaamiseen. Ennen vuonna 1987 AL:iin tehtyä muutosta vallinnanrajoituksia sovellettiin vain avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen.³⁹ Hallituksen esityksen (HE 62/1986 vp.) mukaan sosiaaliset näkökohdat oli kuitenkin katsottava yhtä painaviksi riippumatta siitä, oliko kyseessä avio-oikeuden alainen vai siitä vapaa omaisuus.⁴⁰

Lohi toteaaakin, että vallinnanrajoituksille voidaan osoittaa useita funktioita. Ensimmäisenä hän mainitsee elämän ja asumisen kannalta tärkeän omaisuuden hallintaa ja käyttöä palvelevan funktion, eli sosiaalisen funktion. Omistajapuoliso ei saa päästä tekemään perheen tai toisen puolison kannalta vahingollisia oikeustoimia loukkaamistarkoituksessa tai edes vahingossa harkitsemattomuuttaan. Tämä sosiaalinen funktio myös käytännössä yleensä hyödyttää vähemmän omistavaa puolisoa.⁴¹ Vallinnanrajoitusten toisena keskeisenä

---

³⁶ Aarnio – Kangas, *Perhevarallisuus oikeus 2010*, s. 115.

³⁷ Ks. vallintasuostumuksesta tarkemmin jaksossa 3.6.

³⁸ Aarnio - Kangas, *Perhevarallisuus oikeus 2010*, s. 115.

³⁹ Ks. lähemmin jakso 3.2.

⁴⁰ HE 62/1986 vp. s. 24.

⁴¹ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 203-204.

funktiona Lohi mainitsee ositusintressin suojaamisen, joka on myöskin mainittu hallituksen esityksessä (HE 62/1986 vp.) tarkentaen sitä niin, että tietyn omaisuuden⁴² halutaan säilyvän osituksen piirissä, jotta sitä voitaisiin tarvittaessa käyttää tasingon suorittamiseen. Kolmantena funktiona Lohi mainitsee vielä perheen yhteistoiminnallisuutta tukevan tehtävän, jolla tarkoitetaan sitä, että puolisoita pyritään kannustamaan yhteiseen päätöksentekoon elämisen ja asumisen kannalta tärkeitä oikeustoimia tehtäessä. Tämä juontaa juurensa AL:n 2 §:ään, jonka mukaan puolisoiden on osoitettava keskinäistä luottamusta sekä yhteisesti toimittava perheen hyväksi.⁴³

Vaikka vallinnanrajoitussäännöille voidaankin osoittaa monia funktioita, jotka tulevat suoraan hallituksen esityksestä, on kuitenkin huomattava, että omaisuuden vallinta on kuitenkin pääsäännön mukaan sen omistajalle kuuluva oikeus, joten vallinnanrajoitussäännöstö on tätä oikeutta ja valtaa rajoittava poikkeussäännöstö. Tästä syystä vallinnanrajoitusten soveltamista koskee laventamiskielto, eli niiden soveltamisalaa ei voida tulkinnallisesti laventaa.⁴⁴

3.2 Vallinnanrajoitusten historiallinen kehitys

Edellisessä jaksossa käsitellyt vallinnanrajoitusten funktiot ovat kokeneet jonkin verran muutoksia ja niistä keskeisin toteutettiin vuoden 1988 alussa voimaan tulleella avioliittolain muutoksella. Ennen tuota lakimuutosta vallinnanrajoitukset oli kytketty avio-oikeuteen ja entisen AL 38 §:n mukaan puolisoilla ei ollut oikeutta luovuttaa kiinteää omaisuutta, johon toisella puolisoilla oli avio-oikeus. Irtainta omaisuutta koskeva AL 39 § oli tältä osin vastaava, eli vallinnanrajoitukset koskivat pykälässä määriteltyä avio-oikeuden alaista irtainta omaisuutta.

Vallinnanrajoitusten sitominen avio-oikeuteen aiheutti ensinnäkin yhden merkittävän ongelman, sillä avio-oikeudesta on mahdollista luopua avioehtosopimuksella. Tämän johdosta säännösten ensisijainen tavoite säilyttää niissä määritelty omaisuus perheen käytössä oli lopulta hataralla pohjalla, sillä säännökset olivat käytännössä dispositiivista oikeutta, kun niiden tarjoamasta suojasta kyettiin irtautumaan avioehtosopimuksen avulla. Hallituksen

---

⁴² Tällä viitataan perheen yhteiseen kotiin, joka on useimmiten perheen arvokkain yksittäinen omaisuuserä.

⁴³ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 204.

⁴⁴ Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus 2018*, s. 146.

esityksessä (HE 62/1986) todettiin, että tällaista sääntelyä, jossa puoliso voi ennalta luopua sosiaaliin näkökohtiin perustuvasta suojasta, ei voitu periaatteelliselta kannalta pitää onnistuneena.⁴⁵ Mielenkiintoista onkin, että lainsäätäjät heräsi tähän hyvinkin selkeään ongelmakohtaan vasta lähes 60 vuotta lain säätämisen jälkeen.

Kun nykyään vallinnanrajoitusten keskeisen funktion voidaan nähdä olevan tietyn perheen kannalta tärkeän omaisuuden säilyminen perheen yhteisessä käytössä, niin ennen vuonna 1988 tapahtunutta muutosta voitiin lähes yhtä merkittävänä funktiona nähdä olleen puolisojen ositusintressin suojaaminen. Muina funktiona nähtiin aiemmin myös tavoite lähentää puolisoita taloudellisesti yhdistämällä heidän intressit yleensä perheen arvokkaimman omaisuuden osalta. Tavoitteena nähtiin myös perheen toimeentulon ja elämisen mahdollisuuksien suojaaminen.⁴⁶ Etenkin AL 38 § turvasi sitä, että tietty arvokas omaisuus, kuten kiinteistö, säilyi puolison omistuksessa osituksen varalle.⁴⁷ Ositusta koskevan vastikesäännösten kehityksen myötä katsottiin kuitenkin, että vallinnanrajoitusten merkitys puolison avio-oikeuden turvaamisessa oli jo ennen lakimuutosta menettänyt osin merkitystään.⁴⁸ Lisäksi vallinnanrajoitusten ulkopuolelle jäi aiemmin voimassa olleen oikeuden mukaan esimerkiksi perheen yhteisenä kotinaan käyttämän asunnon hallintaan oikeuttavat asunto-osakkeet, sillä nämä eivät sisällyneet AL 38 §:n eikä AL 39 §:n kohdealueeseen, eikä tätäkään voitu enää silloisessa tilanteessa pitää tyydyttävänä lopputuloksena.⁴⁹ Syynä tähän on ainakin Rautialan mukaan ollut erityisesti kaupungistuminen, sillä osakehuoneistot ainakin viimeistään 1970-luvulla muodostivat kaupungeissa huomattavan ja perheen kannalta tärkeän osan perheen kokonaisvarallisuudesta.⁵⁰ Avioliittolakea alun perin säädettäessä asunto-osakehuoneistojen osuus oli vielä todennäköisesti hyvin vähäinen, kun kaupungistuminen oli kunnolla vasta käynnistymässä ja tästä syystä niitä ei osattu lakia säädettäessä huomioida.

Nykyään vallinnanrajoitukset eivät siis määrity avio-oikeuden perusteella, vaan ne on määritelty täysin omaisuus- ja esinekohtaisesti. Sääntely vaikuttaa tältä osin huomattavasti tyydyttävämmältä kuin ennen vuotta 1988 voimassa ollut sääntely. Nykysääntelykin on

---

⁴⁵ HE 62/1986 vp, s. 24.

⁴⁶ Rautiala, *Avioliitto-oikeus 1975*, s. 197-198.

⁴⁷ Aarnio – Helin, *Avioliittolain muutetut säännökset 1988*, s. 93.

⁴⁸ HE 62/1986 vp, s. 24. Vastikesäännöstö liittyy omaisuuden ositukseen ja sen yhteydessä tietyissä tilanteissa maksettaviin vastikkeisiin. Sääntely löytyy AL:n IV-osan 1 luvusta.

⁴⁹ Aarnio – Helin, *Avioliittolain muutetut säännökset 1988*, s. 93-94.

⁵⁰ Rautiala, *Avioliitto-oikeus 1975*, s. 198 alaviite 78.

kuitenkin luonut tiettyjä ongelmia esimerkiksi rajanvedossa sen suhteen, kuuluuko tietty omaisuus lopulta vallinnanrajoitusten alaisuuteen vai ei.

3.3 Vallinnanrajoitusten alainen omaisuus

3.3.1 Puolisoiden yhteinen koti

Vallinnanrajoitusten sisältö on jaettu avioliittolaissa kahteen pykälään. Ensimmäinen niistä (AL 38 §)⁵¹ koskee kiinteää omaisuutta ja siihen rinnastettavia käyttöoikeuksia. Hallituksen esityksen (HE 62/1986 vp.) mukaan kiinteällä omaisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä itsenäistä kiinteistörekisteriyksikköä sekä kiinteistön määräosaa ja määrääalaa.⁵² AL 38.1 §:n mukaan kiinteään omaisuuteen rinnastetaan tässä yhteydessä myös toisen maalla oleva rakennus sekä käyttöoikeus maahan. AL 38 § koskee siis vain puolisoitten yhteistä kotia sikäli, kun omistus kohdistuu kiinteistöön tai muuhun pykälässä mainittuun kiinteään omaisuuteen. Perheen yhteistä kotia suojataan kuitenkin myös AL 39 §:ssä, joka koskee irtaimeen omaisuuteen kohdistuvia vallinnanrajoituksia. AL 39:1.2 §:n mukaan *puoliso ei saa ilman toisen puolison suostumusta luovuttaa tai siirtää toiselle osakeyhtiön osakkeita, vuokraoikeutta tai muita oikeuksia, jotka oikeuttavat hallitsemaan huoneistoa, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina.*

AL 39 §:n sanamuodosta ilmenee selkeästi se, millä perusteella puolisoitten koti sisältyy vallinnanrajoitusten piiriin: lainkohdan mukaan huoneiston on *yksinomaan tai pääasiallisesti* oltava tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina. AL 38 §:stä vastaavanlainen edellytys on kuitenkin puuttunut vuoden 1995 jälkeen. Tätä ennen myös AL 38 § sisälsi vastaavan asumiskäytön pääasiallisuuden vaatimuksen kuin AL 39 §.⁵³ Kiinteistön osalta asia on nykyään ilmaistu osittain päinvastoin, sillä puolison suostumusta ei tarvita, mikäli

---

⁵¹ AL 38.1 §: ”Puoliso ei saa ilman toisen puolison kirjallista suostumusta luovuttaa kiinteää omaisuutta, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina. Puolison suostumusta ei kuitenkaan tarvita, jos luovutettava omaisuus on tarkoitettu käytettäväksi pääasiallisesti muuhun tarkoitukseen ja jos kotia ja siihen liittyvää maa-aluetta ei voida jättää luovutuksen ulkopuolelle alentamatta merkittävästi kiinteän omaisuuden arvoa. Mitä tässä momentissa säädetään kiinteästä omaisuudesta, koskee myös toisen maalla olevaa rakennusta ja käyttöoikeutta maahan. Luovuttamiseen rinnastetaan myös kiinteän omaisuuden antaminen vuokralle tai muun sitä koskevan käyttöoikeuden perustaminen.”

⁵² HE 62/1986 vp. s. 55.

⁵³ Lohi, *Aviovarallisuus* 2016, s. 208.

luovutettava omaisuus on pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi muuhun tarkoitukseen kuin perheen asumiseen. Muutos AL 38 §:ään tehtiin vuoden 1995 maakaaren säätämisen yhteydessä ja sen tarkoituksena oli parantaa erityisesti maatiloilla elävien perheiden asumisturvaa.⁵⁴ Puolisoiden oikeustoimivapautta yhteisenä kotina käytettävän kiinteän omaisuuden osalta haluttiin siis tietoisesti tiukentaa. Lohen mukaan ajatuksena oli, että asuinrakennuksen säilyminen perheen asumiskäytössä haluttiin turvata esimerkiksi maatilaa tai teollisuusyrityksen luovutuksen yhteydessä, jos asuinrakennus sijaitisi samalla kiinteistöllä. Asuinrakennus pitäisi siis jättää tällaisen kaupan ulkopuolelle, mikäli siihen ei olisi molempien puolisojen suostumusta.⁵⁵ Halijoki avaa osuvasti pääasiallisen käyttötarkoituksen merkitystä vallinnanrajoitusten alaisuuteen kuuluvalta kiinteältä omaisuudelta. Toisin kuin irtaimen omaisuuden osalta (perheen yhteisen kodin ollessa kyseessä), kiinteistön pääasiallisen käyttötarkoituksen ei tarvitse olla asuminen. Täten esimerkiksi maatilat kuuluvat vallinnanrajoitusten piiriin. Pääasiallinen käyttötarkoitus saa kiinteistön osalta merkitystä ainoastaan siinä tilanteessa, että se on muu kuin asuminen. Tällöin omaisuus ei lähtökohtaisesti kokonaisuudessaan kuulu vallinnanrajoitusten piiriin, ellei kiinteistön pilkkominen ole mahdollista ilman, että kiinteistön arvo alenee merkittävästi.⁵⁶

AL 38 §:ää muutettaessa otettiin huomioon myös kiinteistöä koskeva erilainen asema sikäli, että joissain tilanteissa kiinteistön osan (asuinrakennuksen) erottaminen kaupasta saattaisi johtaa tilanteeseen, jossa kauppa ei muutoin voisi onnistua tai se olisi taloudellisesti merkittävästi huonompi ratkaisu. AL 38.1 §:n mukaan, jos kiinteistön käyttötarkoitus on pääasiassa muu kuin perheen asuminen ja jos kotia ja siihen liittyvää maa-aluetta, kuten pihaa, ei voida jättää luovutuksen ulkopuolelle ilman, että kiinteän omaisuuden arvo merkittävästi alenee, puolison suostumusta luovutukseen ei tarvita. Jotta kiinteä omaisuus jäisi kokonaan vallinnanrajoitusten ulkopuolelle, ei siis vielä riitä, että omaisuuden pääasiallinen käyttötarkoitus olisi muu kuin sen käyttäminen yhteisenä kotina. Tämä tapahtuu ainoastaan, jos kotia ja siihen liittyvää maa-aluetta ei voida jättää luovutuksen ulkopuolelle alentamatta merkittävästi kiinteän omaisuuden arvoa.⁵⁷ Hallituksen esityksessä esimerkkinä tällaisista tilanteista on annettu, että asunnon ja siihen liittyvän pihamaan sijainti kiinteistöllä

---

⁵⁴ HE 120/1994 vp. s. 135.

⁵⁵ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 208.

⁵⁶ Halijoki, *Avio puolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 919.

⁵⁷ Halijoki, *Avio puolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 918.

voi olla sellainen, ettei piha-alueesta irrotettuja alueita muutoin voitaisi hyödyntää sekä se, että asemakaavoitetuilla alueilla tontin osittamiskiellot saattavat johtaa tilanteeseen, jossa kiinteistön osan luovuttaminen ei olisi taloudellisesti järkevää.⁵⁸

Korkein oikeus (KKO) on arvioinut puolison tekemää kiinteistökauppaa ratkaisussaan KKO 1992:93. Ratkaisu on ajalta ennen 38 §:ään tehtyä muutosta, mutta soveltuu edelleen havainnollistamaan asiaa.⁵⁹ Tapauksessa oli kyse siitä, että A oli myynyt omistamastaan kiinteistöstä kaksi määräalaa ilman puolisonsa B:n suostumusta. Rakenteilla ollut perheen yhteiseksi kodiksi tarkoitettu omakotitalo kuitenkin sijaisi myymättä jätetyllä noin 5000 neliömetrin suuruisella määräalalla. B vaati kiinteistökauppojen julistamista pätemättömäksi, sillä näihin ei ollut hänen suostumustaan. Raastuvanoikeus ja hovioikeus hylkäsivät B:n kanteen ja lopulta myös korkein oikeus päätyi samaan ratkaisuun äänin 3-2. Korkein oikeus perusteli ratkaisuaan siten, että määräalan luovutuksilla ei ollut vaikutusta perheen asuntoon ja sen tarkoituksenmukaiseen käyttöön. A:n tekemät kiinteistökaupat eivät siten ole käsittäneet vallinnanrajoitusten alaista omaisuutta ja määräalat ovat olleet A:n luovutettavissa ilman B:n suostumusta. Eri mieltä olleet oikeusneuvokset olivat kuitenkin sitä mieltä, että kiinteistön millään osalla ei ollut muuta käyttöä kuin olla omakotikiinteistön osana ja näin ollen kiinteistö muodosti kokonaisuuden, jota A ei olisi saanut paloittaa ilman puolisonsa B:n suostumusta.

Ratkaisu on mielenkiintoinen, sillä voimassa ollut laki ei antanut puolisolle lupaa ilman toisen puolison suostumusta luovuttaa kiinteää omaisuutta, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisojen yhteisenä kotina.⁶⁰ Korkeimman oikeuden enemmistö todennäköisesti oli sitä mieltä, että luovutettujen määräalojen pääasiallinen tarkoitus ei ollut asuminen, vaikka mitään muutakaan tarkoitusta näille ei tapauselosteen mukaan ollut näytetty. Lisäksi KKO huomautti, että vallinnanrajoitusten ensisijainen tarkoitus on perheen yhteisen asunnon suojaaminen, eikä niinkään puolison avio-oikeuden turvaaminen. B:n ensisijaisena tarkoituksena kanteen nostamiselle voitaneenkin nähdä pyrkimys avio-oikeuden alaisen omaisuuden maksimoimiseen. Eri mieltä olleet oikeusneuvokset eivät kuitenkaan tätä

---

⁵⁸ HE 120/1994 vp. s. 135.

⁵⁹ Ks. Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016 alaviite 11*, s. 208.

⁶⁰ Vrt. voimassa oleva 38.1 §: ”Puolison suostumusta ei kuitenkaan tarvita, jos luovutettava omaisuus on tarkoitettu käytettäväksi pääasiallisesti muuhun tarkoitukseen [kuin asumiseen] ja jos kotia ja siihen liittyvää maa-aluetta ei voida jättää luovutuksen ulkopuolelle alentamatta merkittävästi kiinteän omaisuuden arvoa.”

seikkaa huomioineet ja olivat lisäksi sitä mieltä, että kiinteistö muodosti kokonaisuuden, jonka pääasiallinen tarkoitus oli perheen asuminen.

Nykyään vallinnanrajoitusten alaisuuteen kuuluvalta kiinteältä omaisuudelta ei siis enää edellytetä sitä, että sen yksinomainen tai pääasiallinen käyttötarkoitus olisi perheen asuminen. Tätä kuitenkin edellytetään edelleen irtaimelta omaisuudelta, kuten asunto-osakeyhtiön osakkeilta, jotka oikeuttavat hallitsemaan perheen yhteisenä kotina käytettävää huoneistoa. Hallituksen esityksen (HE 62/1986 vp.) mukaan yksin huoneiston käyttötarkoitus ratkaisee sen, kuuluuko kyseinen omaisuus vallinnanrajoitusten piiriin. Täten esimerkiksi loma- tai vapaa-ajan asunto eivät kuulu vallinnanrajoitusten alaisuuteen, mikäli niiden yksinomainen tai pääasiallinen käyttötarkoitus ei ole perheen asuminen.⁶¹ Tähän kategoriaan kuuluu lisäksi myös esimerkiksi sellainen asunto, joka on hankittu toisen puolison käytettäväksi tilapäistä asumista tai ammatinharjoittamista varten.⁶²

Puolisoiden yhteisen kodin osalta vaikuttaisi lähtökohtaisesti siltä, että vallinnanrajoitukset voivat koskea vain yhtä asuntoa tai kiinteistöä kerrallaan. Tietyissä erityisissä tilanteissa vallinnanrajoitukset saattavat kuitenkin ulottua koskemaan myös useampaa asuntoa. Tosiasiallisesti kyseisenä hetkenä perheen kotina käytettävän asunnon lisäksi rajoitukset koskevat myös sellaista asuntoa, joka on tarkoitettu käytettäväksi perheen yhteisenä kotina. Tämä käy ilmi jo suoraan lain sanamuodosta ”tarkoitettu käytettäväksi”. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia tilanteita, joissa nykyinen asunto on myyty ja sen tilalle on ostettu uusi, mutta uuteen asuntoon ei ole vielä muutettu asumaan. Tämä todetaan myös hallituksen esityksessä (HE 62/1986 vp.), jonka mukaan puolison suostumus tarvitaan esimerkiksi rakenteilla olevan omakotitalokiinteistön myymiseen, jos talo on tarkoitettu puolisojen yhteiseksi kodiksi tai jos kiinteistö on hankittu yhteiseksi kodiksi, mutta sinne ei ole vielä muutettu.⁶³

Toinen mahdollinen tilanne on se, että puolisoilla olisi toinen asunto esimerkiksi jossain ulkomailla ja he viettäisivät siellä niin suuren osan ajasta, että senkin käyttötarkoitus rinnastuisi vakituiseen asuntoon. Lohi on lisäksi sitä mieltä, että vallinnanrajoitukset voisivat ulottua koskemaan myös sellaista rakentamatonta tonttia, jolle puolisoilla on kuitenkin

---

⁶¹ HE 62/1986 vp. s. 25.

⁶² Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 207.

⁶³ HE 62/1986 vp. s. 55.

tarkoitus rakentaa yhteinen koti.⁶⁴ Samaa mieltä on myös Saarenpää, joka toteaa, että jo AL 38 §:n sanamuoto osoittaisi, että asumiskäyttöön ostettu rakentamaton tontti tulisi vallinnanrajoitusten piiriin, sillä säännöksessä puhutaan yleisesti kiinteästä omaisuudesta, eikä mainita erikseen rakennusta.⁶⁵ Hallituksen esityksessä (HE62/1986 vp.) asiasta oltiin kuitenkin eri mieltä, sillä sen mukaan *”Selvitys, josta ilmenee luovutetun kiinteistön tai määrääalan olevan rakentamaton, osoittaisi luonnollisesti niin ikään, että vallintarajoitukset eivät voi tulla kysymykseen.”*⁶⁶ Kuitenkin myös Aarnio ja Kangas ovat Lohen sekä Saarenpään kanssa samaa mieltä. He toteavat, että rakentamaton kiinteistö jää normaalisti vallintarajoitusten ulkopuolelle, mutta poikkeuksellisesti tilanne voi kuitenkin olla toinen. Heidän mukaansa, jos kiinteistön hankintaan liittyvät toimenpiteet kokonaisuutena osoittavat, että puolisoiden tarkoituksena on käyttää kiinteää omaisuutta perheen yhteisenä kotina, se kuuluu vallintarajoitusten alaisuuteen. Käyttötarkoitusta osoittavia seikkoja olisivat muun muassa rakennuspiirustusten hankkiminen ja teettäminen, rakennusluvan saaminen ja rakentamisen rahoitusjärjestelyt.⁶⁷ Halijoki, joka on samoilla linjoilla Lohen, Saarenpään, Aarnion ja Helinin kanssa sen osalta, että myös rakentamaton kiinteistö saattaa kuulua vallinnanrajoitusten alaisuuteen, esittää, että käyttötarkoitusta osoittaisi myös esimerkiksi se, että asumiskäyttöön kaavoitettu tontti on hankittu asemakaava-alueelta ja hankittua kiinteistöä on markkinoitu asumiskäyttöön. Halijoki on kuitenkin sitä mieltä, että puolisoiden ollessa eri mieltä siitä, mikä on rakentamattoman tontin käyttötarkoitus, lähtökohtana olisi pidettävä, että kyseessä ei ole vallinnanrajoitusten piiriin kuuluva omaisuus.⁶⁸ Tämä tulkinta vaikuttaa kenties jossain määrin liian helpolta sille osapuolelle, kenen intressissä on, että kyseinen kiinteistö ei kuuluisi vallinnanrajoitusten piiriin. Halijoki kuitenkin toteaa, että tämä lähtökohta tulisi kyseeseen vain silloin kun mitään konkreettista näyttöä ei ole esittää siitä, että kiinteistölle olisi tarkoitus rakentaa perheen yhteinen koti.⁶⁹ Tästä siis täytyy olla samaa mieltä, sillä minkäänlaisen asumistarkoitusta osoittavan näytön puuttuessa olisi hyvin vaikea ajatella, että rakentamattoman tontin voitaisiin katsoa kuuluvan vallinnanrajoitusten alaisuuteen.

---

⁶⁴ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 208-209.

⁶⁵ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 98.

⁶⁶ HE 62/1986 vp. s. 56.

⁶⁷ Aarnio – Helin, *Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 249.

⁶⁸ Halijoki, *Aviopolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 916.

⁶⁹ Halijoki, *Aviopolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 916.

Kuitenkin mielestäni oikeuskirjallisuudessa esitetyt tulkinnat vaikuttavat perustelluilta, vaikka hallituksen esityksessä asia onkin ilmaistu selkeästi päinvastoin. Erityisesti edellä mainittujen käyttötarkoitusta osoittavien seikkojen täytyessä silloin, kun kyse ei ole toisen puolison elinkeinotoiminnan harjoittamisesta, kuten asuntojen rakentamisesta ja myymisestä, on mielestäni ilmeistä, että tarkoituksena on rakentaa kiinteistölle perheen yhteinen koti. Jos voidaan osoittaa, että tarkoituksena on rakentaa kiinteistölle perheen yhteinen koti, niin kiinteä omaisuus kuuluu jo lain sanamuodon mukaan vallintarajoitusten alaisuuteen huolimatta siitä, onko kiinteistö toistaiseksi rakentamaton vai ei. Tulkinta puoltaa myös mielestäni vallinnanrajoitusten tarkoitusta turvata puolisoiden asuminen. Olisikin mielenkiintoista tietää, miksi hallituksen esityksessä päädyttiin vielä erikseen ilmaisemaan asia täysin päinvastoin, vai onko siinä kohdassa tapahtunut yksinkertaisesti ajatusvirhe.

Rajanveto sen osalta, milloin puolisoilla voitaisi katsoa olevan kaksi yhteistä kotia, on kuitenkin haastavaa. Tätä on käsitelty muun muassa seuraavassa korkeimman oikeuden ratkaisussa, jossa oli arvioitavana kysymys siitä, voitiinko vain osan vuodesta käytössä ollutta asuntoa pitää puolisoiden yhteisenä kotina. Ratkaisussa KKO 2017:13 oli kyse siitä, että yhteiselämän lopettamista koskevan hakemuksen yhteydessä toinen puolisoista oli vaatinut, että hän saa jäädä yksin asumaan puolisoiden yhteisenä kotina käytetylle kiinteistölle Heinolaan. Vaatimus perustui AL 24:1.1 §:ään, jonka mukaan tuomioistuin voi toisen puolison hakemuksesta päättää, että se puolisoista, joka on enemmän asunnon tarpeessa, saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin. Puolisot A ja B olivat lähes kymmenen vuoden ajan viettäneet osan vuodesta Espanjassa ja osan vuodesta Suomessa Heinolassa sijaitsevalla kiinteistöllä. Suomessa he olivat yleensä noin huhti- ja toukokuun vaihteesta syys- ja lokakuun vaihteeseen, eli keskimäärin noin viisi kuukautta vuodessa. Heinolan asunto olisi kuitenkin ollut sovelias myös ympärivuotiseen asumiseen. Tuomioistuimen arvioitavaksi tuli siis se, voidaanko tällä tavoin käytettyä asuntoa pitää puolisoiden yhteisenä kotina.

Ratkaisussaan korkein oikeus totesi, että AL 24:1.1 §:n esitöissä ei ole otettu kantaa siihen, mitä yhteisellä kodilla tarkoitetaan, mutta huomautti, että termiä ”puolisoiden yhteinen koti” käytetään kuitenkin AL:n vallinnanrajoitusnormeissa. Korkein oikeus perustelikin yhteisen kodin määritelmää vallinnanrajoituksia koskevien hallituksen esityksen perusteluiden avulla ja totesi, että vaikka kyseiset perustelut eivät koske juuri AL 24 §:ää, niin saman lain eri säännöksissä käytettyä samaa käsitettä on yleensä tulkittava yhdenmukaisesti. Näillä perusteilla johtopäätöksissään korkein oikeus totesi, että *”Huomioon ottaen sovellettavan*

säännöksen tarkoitus turvata puolison ja perheen lasten asumista, edellytykseksi voidaan tällöin asettaa, että myös toinen asunto on vakituiseksi asunnoksi soveltuva. Siten vain osan vuodesta tai lyhytaikaiseen asumiseen soveltuva asunto ei täytä säännöksessä tarkoitettun yhteisen kodin vaatimuksia. Lisäksi edellytyksenä toisen asunnon katsomiseksi yhteiseksi kodiksi on se, että puolisoilla on ollut suhteellisen kiinteä ja jatkuva tai ainakin jatkuvaksi tarkoitettu kodille ominainen yhteys tähän asuntoon. Esimerkiksi vain tavanomaisina loma-aikoina käytettyä vapaa-ajan asuntoa ei yleensä ole perusteltua pitää avioliittolain 24 §:ssä tarkoitettuna yhteisenä kotina.” Korkein oikeus oli sitä mieltä, että Espanjan asuntoa oli vuosittaisen asumisajan sekä asunnon ominaisuuksien perusteella ensisijaisesti pidettävä puolisoiden kotina. Heinolan asuntoa puoliset olivat kuitenkin käyttäneet vakiintuneesti yli kymmenen vuoden ajan ja sen katsottiin annetun selvityksen perusteella soveltuvan ympärivuotiseen asumiseen. Puolisoiden elämäntilanne ja olosuhteet huomioiden Korkein oikeus totesi, että kyseisessä tilanteessa yhteisen kodin käsitettä ei tullut tulkita suppeasti ja päätyi siihen ratkaisuun, että Heinolan kiinteistöllä sijaitseva asuinrakennus katsottiin puolisoiden yhteiseksi kodiksi.

Edellä mainittu Korkeimman oikeuden ratkaisu tarjoaa muutamia seikkoja, joita tulisi arvioida ratkaistaessa sitä, voidaanko useampaa kuin yhtä asuntoa pitää puolisoiden yhteisenä kotina, vaikka kyseisessä ratkaisussakin on todettu, että arviointi on aina tapauskohtaista ja siihen vaikuttavat puolisoiden tosiasialliset olosuhteet. Ensinnäkin asunnon on sovellettava ympärivuotiseen asumiseen. Pelkästään tämä seikka sulkenee vallinnanrajoitusten ulkopuolelle suurimman osan kesämökeistä ynnä muista vapaa-ajan asunnoista. Lisäksi tulee huomioida rakennuksen mukavuudet ja sijainti siltä kannalta, että täyttävätkö ne vakitukselle asunnolle asetettavat vaatimukset. Arvelisin, että tämän seikan arviointi on kuitenkin toteutettava hyvin tapauskohtaisesti, sillä etenkin sijainti voi olla sellainen, että jollekin se voi olla sopiva vakituiseen asumiseen ja jollekin toiselle ei. Kolmantena ja lain sekä sen esitöiden mukaan tärkeimpänä seikkana on se aika, jonka puoliset ovat asuneet kyseisessä asunnossa. Tässä tapauksessa se oli kuitenkin alle puolet vuodesta, mutta asuminen oli ollut vakiintunutta jo yli kymmenen vuoden ajan.

Puolison asumisturvan ynnä muiden sosiaalisten perusteiden valossa korkeimman oikeuden ratkaisua voidaan mielestäni tässä kyseisessä tapauksessa pitää oikeana, mutta samalla se on kuitenkin altis kritiikille. Ratkaisu laajensi puolisoiden yhteisen kodin määritelmää ja

esimerkiksi vallinnanrajoitusten osalta voidaan pohtia sitä, vastaako näin laaja yhteisen kodin määritelmä sitä, mitä vallinnanrajoituksilla on tarkoitus suojata.

Eriyistapauksena mainittakoon vielä asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (AsHVL 31.3.1995/481) 53 §, joka voidaan myös tavallaan lukea mukaan vallinnanrajoituksiin.⁷⁰ Pykälässä edellytetään puolison suostumusta yhteisenä kotina käytettävän asuinhuoneiston vuokrasopimuksen irtisanomiseen. Suostumus tarvitaan, kun puoliset asuvat yhdessä vuokraamassaan tai toisen heistä vuokraamassa asunnossa. Hallituksen esityksessä (HE 304/1994 vp.) huomautetaan, että säännöstä sovelletaan myös avopuolisoihin, kunhan puolisoasema on selvä. Lisäksi säännöstä sovelletaan huolimatta siitä, onko jompikumpi puolisoista vuokrannut huoneiston itselleen avioliiton aikana tai jo ennen avioliiton solmimista. Merkitystä on ainoastaan sillä, ovatko puoliset käyttäneet huoneistoa perheen yhteisenä kotina avioliiton solmittuaan.⁷¹ Pykälän tarjoama suoja ei ole kuitenkaan yhtä kattava kuin AL 38 tai 39 §:n tarjoama suoja, sillä säännöksen mukaan puolison suostumusta ei tarvita, mikäli sitä ei voida hankaluuksista saada. Lisäksi jos puoliso kieltäytyy antamasta suostumusta ilman hyväksyttävää syytä, tuomioistuimien voi hakemuksesta antaa luvan irtisanomiseen. Säännöksen tarvetta perustellaan hallituksen esityksessä hyvin suppeasti ja yksinkertaisesti ainoastaan sillä, että ”*puolisoiden on toimittava yhdessä molempia puolisoita koskevissa asioissa*”.⁷² Tämä on mielestäni erikoista huomioon ottaen, että säännös on kuitenkin luonnollinen lisä AL 38 ja 39 §:ille, joiden tarkoitus yhteisen kodin osalta on kuitenkin ensisijaisesti turvata puolisojen asuminen eikä niinkään kannustaa puolisoita yhteiseen päätöksentekoon. Todennäköisesti kuitenkin myös AsHVL 53 §:n taustalla vaikuttaa tämä sama ajatus asumisen turvaamisesta, vaikka sitä ei ole kirjoitettu hallituksen esityksessä auki. Lisäksi on tärkeää, että suoja annetaan riippumatta puolisojen asumismuodosta, eli siitä, onko puolisojen asunto omistusasunto vai vuokra-asunto.

3.3.2 Muu irtain omaisuus

Puolisoiden yhteisen kodin lisäksi vallinnanrajoitusten alaisuuteen kuuluu myös tietty avioliittolaisissa määritelty irtain omaisuus. Avioliittolaisissa vallinnanrajoitusten alaista

---

⁷⁰ Lohi, *Aviovarallisuus* 2016, s. 206.

⁷¹ HE 304/1994 vp. s. 77.

⁷² HE 304/1994 vp. s. 77.

omaisuutta onkin käsitelty juuri sen mukaan, onko kyseessä kiinteä omaisuus (AL 38 §) vai irtain omaisuus (AL 39 §). Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin käsitellyt puolisoiden yhteisen kodin omana kokonaisuutenaan, vaikka asunnon omistaminen esimerkiksi asunto-osakeyhtiön osakkeiden kautta kuuluukin irtainta omaisuutta koskevaan AL 39 §:ään.

AL 39.1 §:ssä määritellään se irtain omaisuus, joka kuuluu vallinnanrajoitusten alaisuuteen. Kyseinen momentti sisältää tätä nykyä neljä kohtaa, sillä ensimmäinen kohta on kumottu lailla 12.4.1995/542. AL 39.1 §:n mukaan *”Puoliso ei saa ilman toisen puolison suostumusta luovuttaa tai siirtää toiselle osakeyhtiön osakkeita, vuokraoikeutta tai muita oikeuksia, jotka oikeuttavat hallitsemaan huoneistoa, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoiden yhteisenä kotina; irtainta omaisuutta, joka kuuluu puolisoiden yhteisesti käytettävään asuntoirtoimistoon; toisen puolison käytettävänä olevia tarpeellisia työvälineitä; eikä irtainta omaisuutta, joka on tarkoitettu toisen puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten.”*

AL 39.1 §:n 3-kohdan mukainen yhteisesti käytettävä asuntoirtoimisto pitää sisällään kodin käyttöesineet kuten astiat, huonekalut ja kodinkoneet. Lohen mukaan tähän ryhmään saattaisivat myös tietyissä tilanteissa kuulua esimerkiksi arvokkaat taide-esineet, mutta tätä tulisi arvioida esineiden arvon lisäksi myös sillä perusteella, millainen kodin sisustus ja kalustus muuten on.⁷³ Aarnio ja Helin ovat Lohen kanssa samoilla linjoilla ja heidän mukaansa taulut ynnä muut kodin taide-esineet kuuluvat pykälässä mainittuun asuntoirtoimistoon, mikäli niitä voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää sellaisina, että ne kuuluvat kodin normaaliin sisustukseen. Tästä syystä esimerkiksi sijoitusmielessä hankittu taidekokoelma ei kuuluisi vallinnanrajoitusten alaisuuteen.⁷⁴ AL 39.1 §:n 4-kohta koskee toisen puolison käytössä olevia työvälineitä. Tässä kohtaa on huomattava, että säännös koskee siis sellaisia työvälineitä, jotka toinen puoliso omistaa, mutta joita toinen puoliso käyttää työvälineinään ammatin tai elinkeinotoiminnan harjoittamisessa.⁷⁵ Tällaisia työvälineitä voivat olla esimerkiksi parturiliikkeen laitteet tai käsityöverstaan koneet ja työkalut.⁷⁶ Jos siis puoliso omistaa työvälineen, jota hän ainoastaan itse käyttää työvälineenä, ei tällainen työväline kuulu vallinnanrajoitusten alaisuuteen. AL 39.1 §:n 5-kohta koskee kaikkea sellaista irtainta omaisuutta, joka on tarkoitettu toisen puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten.

---

⁷³ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 206.

⁷⁴ Aarnio – Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 256.

⁷⁵ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 206.

⁷⁶ Aarnio – Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 256.

Tähän ryhmään kuuluvat siis esimerkiksi vaatteet, harrastusvälineet ja kaikenlaiset lastentavarat ja -tarvikkeet. Puolisoiden osalta tällaiset henkilökohtaiset esineet kuuluvat todennäköisesti yleensä niiden käyttäjän omaisuuteen, mutta Lohi esittää myös mielenkiintoisen yksittäistapauksen, jossa tilanne voi olla toinen: Jos toinen puolisoista (A) on saanut perinnöksi esimerkiksi viulun, mutta hän ei itse soita viulua ja se on sitä kautta jäänyt viulua soittavan toisen puolison (B) yksinomaiseen käyttöön. Tällöin A omistaa viulun, mutta se on käytännössä B:n henkilökohtaisessa käytössä, joten A ei saa vapaasti määrätä viulusta vaan se kuuluu vallinnanrajoitusten alaisuuteen.⁷⁷

Käsittäkseni irtaimen omaisuuden osalta vallinnanrajoitussäännöstöön ei ole juurikaan vedottu pois lukien puolisojen yhteinen asunto, sillä oikeuskäytäntöä tämän osalta ei ole juurikaan saatavilla. Epäilen tämän johtuvan ensinnäkin siitä, että ihmisillä ei ole tietoa siitä, että myös tietty irtain omaisuus kuuluu vallinnanrajoitusten alaisuuteen. Toisekseen tähän vaikuttaa todennäköisesti se, että vallinnanrajoitusten alaisuuteen kuuluvan irtaimen omaisuuden taloudellinen arvo voi usein olla melko pieni, joten sitä kautta taloudellinen intressi siitä riitelemiseen on usein melko vähäinen. Asuntoa myytäessä tulee välittäjälle ilmoittaa, että onko naimisissa, eli kuuluuko asunto vallinnanrajoitusten alaisuuteen. Kuitenkaan käytettyä sohvia tai astiastoa myytäessä ostaja harvemmin tiedustelee tätä seikkaa.

Aarnio ja Helin esittävät, että AL 39 §:n lisäksi vielä AL 58 § voidaan lukea mukaan vallintasääntelyyn irtaimen omaisuuden osalta.⁷⁸ Kyseisen pykälän mukaan puolisoilla on oikeus lunastaa takaisin tälle kuuluva tai yhteinen irtain omaisuus, jonka toinen puoliso on puolison suostumuksetta luovuttanut tai pantannut. Kyseinen säännös vaikuttaa päälle päin siltä, että sille ei välttämättä olisi tarvetta AL:n sääntelyssä, sillä kyse on yleisestä siviilioikeudellisesta saantosuojasta, joka ymmärrettävästi pätee myös aviopuolisoiden kohdalla. Aarnio ja Helin kuitenkin huomauttavat, että säännös katsottiin tarpeelliseksi ottaa mukaan myös avioliittolakiin, sillä avioliitossa saattaa suhteellisen helposti tapahtua niin, että puoliso määrää toisen omaisuudesta. Säännöksellä ei siis suojata niinkään aviopuolisoita, vaan sivullista, jonka voi usein olla vaikea varmistua siitä, kumman puolison omaisuudesta on kyse.⁷⁹ Sivullinenhan saa säännöksen mukaan vilpittömän mielen suojaa ja vastikkeetta hän

---

⁷⁷ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 207.

⁷⁸ Aarnio – Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 247.

⁷⁹ Aarnio – Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 247.

joutuu luopumaan omaisuudesta ainoastaan, jos hän ei ole ollut vilpittömässä mielessä tai jos vastiketta ei oltu annettu, eli kyse oli ollut lahjasta. Huomautettakoon vielä, että säännös koskee siis ainoastaan irtainta omaisuutta, ei siis kiinteää tai siihen rinnastettavaa omaisuutta.

Oikeuskäytännön valossa vaikuttaisi siltä, että luovutus ja panttaus ovat hieman erilaisessa asemassa ainakin silloin, kun on kyse puolisoitten yhteisesti omistamasta omaisuudesta. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1995:67 oli kyse siitä, että A oli pantannut puolisoitten yhteisesti omistamat erään huoneiston hallintaan oikeuttavat asunto-osakkeet ilman puolisonsa B:n suostumusta. Korkein oikeus päätyi siihen lopputulokseen, että panttaus oli pätevä A:n osakkeista omistaman murto-osuuden osalta ja pätemätön B:n omistaman murto-osuuden osalta. Kyseinen ratkaisu on kuitenkin äänestyspäätös ja eri mieltä ollut oikeusneuvos olisikin julistanut panttauksen kokonaisuudessaan pätemättömäksi. Eri mieltä ollut oikeusneuvos Wirilander huomautti, että AL 39 ja 58 §:n mukainen vilpittömän mielen suoja eroavat toisistaan, sillä 39 §:n mukaan sivullinen saa välitöntä vilpittömän mielen suojaa palautusvaatimusta vastaan, eli hänen ei tarvitse palauttaa omaisuutta. AL 58 §:n mukaan omaisuus on joka tapauksessa palautettava. Wirilander jatkaa, että ratkaisu, jossa luovutuksensaaja saisi yhteisen irtaimen omaisuuden osalta suojaan AL 39 §:n mukaan ja puolison määräosan osalta AL 58 §:n mukaan, olisi ilmeisen epätarkoituksenmukainen. Vilpittömän mielen suojan tulisi hänen mukaansa määräytyä koko luovutetun irtaimen omaisuuden osalta samalta pohjalta. Täten AL 58 §:ää tulisi tulkita sanamuotonsa mukaisesti ja julistaa A:n suorittama panttaus kokonaisuudessaan pätemättömäksi. Oikeusneuvos Wirilanderin tulkintaan on helppo yhtyä, sillä perustelut ovat loogiset ja lopputuloskin mielestäni lain sanamuotoa paremmin vastaava. Lisäksi palatakseni siihen, mitä mainitsen tämän kappaleen alussa, jos kyseessä olisi ollut panttauksen sijaan asunto-osakkeiden myynti, en näkisi mahdolliseksi sitä, että myynti todettaisiin pätemättömäksi vain osittain. Tuskin luovutuksensaajakaan olisi tähän tyytyväinen, kun hänen oli kuitenkin tarkoitus ostaa asunto kokonaisuudessaan ja nyt toinen puoliso ja luovutuksensaaja olisivat yhtäkkiä asunto-osakkeiden yhteisomistajia.

3.4 Oikeustoimilajit, joita vallinnanrajoitukset koskevat

Vallinnanrajoitusten ensisijainen kohde sekä AL 38 että 39 §:ssä on kyseisen omaisuuden luovutus. Kiinteistön luovutus on määritelty Maakaaren (MK) (12.4.1995/540) 1.1 §:ssä, jonka mukaan omistusoikeuden kiinteistöön saa kaupalla, vaihdolla, lahjana tai muulla luovutuksella sen mukaan, mitä maakaareissa säädetään. Hallituksen esityksen (HE 120/1994 vp) mukaan muulla luovutuksella tarkoitetaan muun muassa kiinteistön luovuttamista apporttiomaisuutena perustettavaan osakeyhtiöön taikka yhtiöosuutena avoimeen- tai kommandiittiyhtiöön.⁸⁰ MK 1.1 §:ssä todetaan lisäksi, että perintöön, testamenttiin, ositukseen, lunastukseen sekä muutoin muuhun kuin luovutukseen perustuvasta kiinteistön saannosta säädetään erikseen. Luovutussaantojen ulkopuolelle on siis jätetty erityisesti perhe- ja perintöoikeudelliset saannot sekä yhtiön purkautumiseen ja viranomaisen päätökseen perustuvat saannot.⁸¹ Muista saannoista luovutussaannot erottaa siis selkeimmin se, perustuuko omaisuuden siirto omistajan vapaaehtoiseen oikeustoimeen vai johonkin muuhun saantoperusteeseen. Vallinnanrajoitusten kannalta tämä jaottelu on toimiva ja looginen, jos peilataan jaottelua vallinnanrajoitusten tarkoitukseen suojata puolison tai perillisten ositus- ja hallintaintressiä, niin näitä intressejä on mahdollista loukata juurikin vapaaehtoisilla elossa olevien kesken tehdyillä oikeustoimilla. Kiinteistön omistavalla puolisollla ei ole mahdollista vaikuttaa esimerkiksi viranomaisen päätökseen perustuvaan pakkohuutokauppaan.⁸² Oikeustoimen vapaaehtoisuuden lisäksi ratkaisevaa merkitystä on tietysti myös sillä, onko oikeustoimi sellainen, joka vie vallinnanrajoitusten alaisen omaisuuden pois perheen käytöstä. Näin ollen ei esimerkiksi kiinnitys eikä panttaus edellytä puolison suostumusta, jos panttaus ei edellytä omaisuuden siirtymistä.⁸³ Irtaimen omaisuuden osalta panttaus on toki sitova vain sillä edellytyksellä, että omaisuuden hallinta siirtyy pantinhaltijalle. Kuitenkin esimerkiksi asuinhuoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden panttaaminen ja siis osakkeiden hallinnan luovutus ei kuitenkaan vaikuta asunnon käyttöön, joten tämä voi tapahtua vallinnanrajoitusten estämättä.⁸⁴ Vallinnanrajoitusten yhteydessä tarkoitettuina luovutuksina voidaan siis pitää kauppaa, vaihtoa, lahjaa, luovutusta

---

⁸⁰ HE 120/1994 vp. s. 38.

⁸¹ HE 120/1994 vp. s. 38-39.

⁸² Halijoki, *Aviopolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 920.

⁸³ Aarnio - Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 250.

⁸⁴ Aarnio - Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 256-257.

apporttiomaisuutena perustettavaan yhtiöön tai yhtiöomaisuutena avoimeen- tai kommandiittiyhtiöön, sillä tällaisilla luovutuksilla saatetaan loukata niitä intressejä, joita vallinnanrajoituksilla pyritään suojaamaan.⁸⁵

Edellä mainittujen luovutusten lisäksi vallinnanrajoitukset koskevat lisäksi vuokraoikeuden tai muun käyttöoikeuden perustamista tai luovuttamista toiselle. AL 38.2 §:n mukaan luovuttamiseen rinnastetaan kiinteän omaisuuden antaminen vuokralle tai muun kiinteää omaisuutta koskevan käyttöoikeuden perustaminen. AL 39.4 §:n mukaan taas, mitä luovutuksesta on säädetty, on sovellettava myös omaisuuden käyttöoikeuden luovuttamiseen toiselle. Lisäksi 39.4 §:ssä huomautetaan, että puolison oikeudesta irtisanoa huoneenvuokrasopimus säädetään AsHVL 53 §:ssä.⁸⁶ Vuokraoikeus tuottaa käyttöoikeuden esimerkiksi perheen yhteisenä kotina käyttämään asuntoon, joten luonnollisesti tällaisen oikeuden luovuttaminen tai oikeudesta luopuminen edellyttää puolison suostumusta.

Halijoki esittää mielenkiintoisen seikan liittyen oikeustoimilajeja koskeviin rajoituksiin. Vallinnanrajoituksia nimittäin voidaan pyrkiä kiertämään siten, että omaisuuden siirto pyritään saamaan aikaan viranomaisen teettämänä, vaikka kyseessä olisi tosiasiallisesti vapaaehtoinen luovutus. Halijoki esittää asiaa havainnollistavana esimerkkinä KKO:n ratkaisun 1982-II-106.⁸⁷ Tapauksessa oli kyse siitä, että vanhemmat olivat myyneet pojalleen A:lle tilan, mutta myöhemmin vaatineet, että kiinteistökauppa ja sen nojalla myönnetty lainhuuto julistetaan mitättömäksi, sillä A on olennaisesti rikkonut kauppaehtoja ja tästä syystä hänen olisi kunnianvastaista ja arvotonta vedota oikeustoimeen. A oli myöntänyt kanteen oikeaksi, mutta oikeudenkäynnin aikana A:n vaimo B oli lausunut, että kanteen tosiasiallinen tarkoitus oli saada kyseinen kiinteistö siirretyksi kantajien, eli A:n vanhempien, omistukseen ilman B:n suostumusta. KKO totesi, että kanteen hyväksymiseen ei riittänyt pelkkä A:n myöntäminen, vaan myös B:llä oli oikeus käyttää puhevaltaa asiassa AL 38.1 §:n nojalla ja koska B oli vastustanut kannetta KKO tutki jutun ja jätti asia KäO:n lopputuloksen varaan, jossa A:n vanhempien ajama kanne oli hylätty.

---

⁸⁵ Halijoki, *Aviopolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 920.

⁸⁶ Ks. aiheesta tarkemmin luvun 3.3.1 viimeinen kappale.

⁸⁷ Halijoki, *Aviopolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 921.

3.5 Vallinnanrajoitusten ajallinen ulottuvuus

Sen lisäksi, mitä vallinnanrajoitukset pitävät sisällään, keskeistä on myös se, milloin ne ovat voimassa ja milloin niiden oikeusvaikutukset puolisoiden välillä päättyvät. Vallinnanrajoitukset astuvat luonnollisesti voimaan siinä vaiheessa, kun avioliitto solmitaan ja avioliittolakia ryhdytään soveltamaan puolisoiden välillä. Mielenkiintoisempaa vallinnanrajoitusten keston kannalta on kuitenkin se, milloin niiden vaikutus puolisoiden välillä lakkaa. Tämä ei myöskään ilmene suoraan avioliittolaista, joten vastauksia tulee hakea lain esitöistä sekä oikeuskirjallisuudesta.

Lohi on todennut, että avioliittolain tavoitteet ja avioliiton purkautumistilanteita koskeva AL 86 § antavat tukea käsitykselle, että vallinnanrajoitukset ovat puolisoiden välillä voimassa vähintään yhtä kauan kuin itse avioliittokin, eli siihen saakka, kun avioliitto päättyy joko toisen puolison kuolemaan tai avioerotuomion tulemiseen lainvoimaiseksi.⁸⁸ Avioliittolain 86 §:n 2 momentin mukaan, *”Eloonjäänyt puoliso on oikeutettu sanottuna aikana⁸⁹ yksin vallitsemaan omaisuuttaan. Jos eloonjäänyt puoliso tahtoo tehdä sellaisen luovutus- tai muun toimen, johon toisen puolison suostumus 38 tai 39 §:n mukaan olisi tarpeen, siihen on kuitenkin hankittava joko oikeuden lupa tai perillisten kirjallinen 66 §:n mukaisesti annettu suostumus.”* Kyseinen momentti ilmentää selkeästi sitä, että vallinnanrajoitusten voimassaolo ei voi päättyä ainakaan ennen kuin avioliitto on päättynyt toisen puolison kuoleman johdosta. Tässä on huomattava, että pykälän 2 momentti koskee vain lesken omaisuuden vallintaa puolison kuoleman ja osituksen toimittamisen välisenä aikana. AL 86 §:n 3 momentti on kenties vielä selkeämpi: *”Milloin avioliitto on tuomiolla purettu, olkoon, kunnes ositus on toimitettu, puolisollla avioliiton purkautuessa ollut omaisuus edelleen hänen vallittavanaan, niin kuin avioliitto vielä jatkuisi.”* Kyseisen momentin perusteella näyttääkin siltä, että avioliiton purkautuessa avioerotuomiolla, vallinnanrajoitukset säilyvät sellaisenaan voimassa ainakin siihen saakka, kun ositus on toimitettu. Aarnio ja Helin tarkentavat vielä, että vallinnanrajoitukset pysyvät voimassa siihen saakka, kunnes ositus tulee lainvoimaiseksi. Pelkkä moittimiskelpoinen osituspäätös ei siis vielä katkaise vallinnanrajoitusten

---

⁸⁸ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 213.

⁸⁹ ”Sanottuna aikana” viittaa tässä 86 §:n 1 momenttiin, jossa säännöksen soveltaminen sidotaan siihen ajanjaksoon, kunnes ositus toimitetaan. Säännöksen soveltamisen kannalta relevantti ajanjakso on siis puolison kuoleman ja osituksen toimittamisen välinen aika.

voimassaoloa.⁹⁰ Saarenpää kuitenkin huomauttaa, että Aarnio ja Helin eivät esitä edellä mainitulle näkemykselleen perusteluja ja nostaa esiin korkeimman oikeuden ennakkotapauksen KKO 1972-II-36.⁹¹ Tapauksessa oli kyse siitä, että sen jälkeen kuin puoliset olivat eronneet, vaimo oli ilman entisen miehensä suostumusta myynyt omistamansa kiinteistöosuudet, joihin miehellä oli ollut avio-oikeus, ennen kuin miehelle osituksessa tuleva tasinko oli hänelle maksettu. KKO julisti miehen kanteesta kiinteistökaupan pätemättömäksi ja tällä tavoin linjasi, että vallinnanrajoitusten katkeamisen kannalta merkittävä ajankohta on tasingon luovuttamishetki. Saarenpää on sitä mieltä, että edellä esitetty KKO:n ratkaisu vastaa perustellusti AL 86 §:n tavoitteita etenkin, kun vallinnanrajoitusten alainen omaisuus on rajattu käytön ja käyttötarpeen mukaan.⁹² Tämän enempää ei Saarenpääkään kuitenkaan perustele näkemystään.

Jos tarkastellaan 86.3 §:n pykäläkohtaisia perusteluja hallituksen esityksestä, niin siellä todetaan, että vallinnanrajoitusten on tarkoitettu jatkuvan avioeron tai erilleen muuttamisen jälkeen, kunnes ositus tai omaisuuden erottelu on toimitettu.⁹³ Tasingon luovuttamisesta ei tässäkään kohtaa ole mitään mainintaa, niin kuin ei ole myöskään koko AL 86 §:ssä. Saattaisikin vaikuttaa siltä, että kyseisessä KKO:n ratkaisussa vallinnanrajoitusten soveltaminen ja kesto on viety jopa liian pitkälle. Lohi on kuitenkin myös sitä mieltä, että huolimatta kyseisen tulkinnan omistajapuolisolle aiheuttamista ylimääräisistä vaikeuksista, tasinkoon oikeutetun puolison edut edellyttävät edellä mainitun prejudikaatin mukaista tulkintaa.⁹⁴ Halijoki huomauttaa tältä osin, että kyseinen KKO:n ratkaisu on annettu aikana enne vallinnanrajoituksia koskevan sääntelyn muutoksia. Aikaisemmin vallinnanrajoitusten ensisijaisen tarkoituksen voitiin nähdä olevan ositusintressin suojaaminen, sillä vallinnanrajoitukset koskivat vain avio-oikeuden alaista omaisuutta. 1980-luvun lopussa tehdyillä muutoksilla painopiste siirtyi kuitenkin puolison hallintaintressin suojaamiseen, kun vallinnanrajoitusten ala perheen yhteisen asunnon osalta muuttui riippumaan yksinomaan asunnon tai kiinteistön käyttötarkoituksesta. Halijoen mukaan tästä syystä kyseiselle prejudikaatille ei pitäisi enää antaa suurta painoarvoa. Vallinnanrajoitukset ovat kuitenkin poikkeus AL 36 §:n mukaisesta pääsäännöstä, jonka mukaan puoliset vallitsevat itse omaa omaisuuttaan, joten vallinnanrajoitusten kesto ei tulisi ulottaa pidemmälle, kuin niiden

---

⁹⁰ Aarnio - Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 266.

⁹¹ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 106.

⁹² Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 106.

⁹³ HE 62/1986 vp. s. 63-64.

⁹⁴ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 216.

tavoite edellyttää.⁹⁵ Huomioituna se, että sääntely on muuttunut kyseisen prejudikaatin antamisen jälkeen sekä se, että laissa tai hallituksen esityksessäkään ei tasingon maksamisesta ole mitään mainintaa, niin Halijoen kanta on mielestäni perusteltu.

Hallituksen esityksessä (HE 62/1986 vp.) vallinnanrajoitusten voimassaoloa ositukseen saakka avataan melko selkeästi ja perustellusti. Hallituksen esityksen mukaan vallinnanrajoitukset pysyvät voimassa siihen saakka, kunnes puolisoiden välillä on toimitettu ositus, vaikka puoliset olisivat avioeron jälkeen tai muutoin muuttaneet pysyvästi erilleen. Tätä perustellaan erityisesti puolison ositukseen liittyvillä intresseillä. Vallinnanrajoitusten voimassa pysyminen mahdollistaa sen, että puoliso kykenee vaikuttamaan siihen, että omaisuus säilyy toisella puolisollla ja tulee täten osituksen piiriin. Edellä mainitun osalta hallituksen esityksessä mainitaan kuitenkin poikkeus siinä tapauksessa, että puoliset toimittavat osituksen ennen kuin muuttavat erilleen joko avioeron vuoksi tai muutoin. Tällöin vallinnanrajoitukset lakkaisivat vasta yhteiselämän päättyessä eivätkä vielä osituksen toimittamisen jälkeen.⁹⁶ Vaikka vallinnanrajoitusten painopiste on avioliittolain muutosten myötä siirtynyt ositusintressin suojaamisesta puolison hallintaintressin suojaamiseen, ositusintressin suojaaminen ei ole siis kuitenkaan menettänyt täysin merkitystään.

Avioerotilanteiden ohella AL 86 §:ssä säädetään siis myös tilanteista, joissa avioliitto päättyy toisen puolison kuolemaan. Sääntelyssä on erotettu toisistaan kuolleen puolison omaisuuden vallinta sekä eloonjääneen puolison omaisuuden vallinta.⁹⁷ AL 86.1 § koskee kuolleen puolison omaisuuden vallintaa, ja sen mukaan *”Kunnes ositus toimitetaan, osallistuu eloonjäänyt puoliso kuolleen puolison omaisuuden hallintaan niin kuin perintökaarella säädetään.”* Kuolleen puolison omaisuuden vallintaan sovelletaan siis avioliittolain sijaan kuolinpesän hallintoa koskevia perintökaaren säännöksiä.⁹⁸ Lohi huomauttaakin hyvin yksiselitteisesti, että tältä osin puolison kuolema siis lakkauttaa vallinnanrajoitukset, sillä kuolleen puolison omaisuuden vallintaan ei sovelleta avioliittolakia.⁹⁹

Lesken omaisuuden osalta tilanne on siis kuitenkin toinen, ja vaikka hän onkin välitilan aikana lähtökohtaisesti oikeutettu vallitsemaan omaisuuttaan yksin, tiettyihin oikeustoimiin hän

---

⁹⁵ Halijoki, *Aviopuolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 917.

⁹⁶ HE 62/1986 vp. s. 55.

⁹⁷ Ks. sivu 14, missä avattu AL 86.2 §, joka koskee lesken omaisuuden vallintaa välitilan aikana.

⁹⁸ Aarnio - Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 262.

⁹⁹ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 216.

kuitenkin tarvitsee joko oikeuden tai perillisten luvan. Lupa tarvitaan silloin, kun kyseiseen luovutus- tai muuhun toimeen olisi tarvittu toisen puolison suostumus AL 38 tai 39 §:n mukaan. Hallituksen esityksessä (HE 62/1986 vp.) kyseisen momentin tarvetta perustellaan sillä, että lesken tasinkoprivilegistä huolimatta se, miten leski määrää omasta omaisuudestaan, ei ole kuitenkaan perillisten kannalta täysin vailla merkitystä. Leski kykenee epäedullisilla luovutustoimilla vähentämään oman avio-oikeuden alaisen omaisuutensa määrää ja näin ollen lisäämään perillisten tasinkovelvoitetta.¹⁰⁰ Tältä osin Lohi kuitenkin huomauttaa, että sama päämäärä toteutuu jo restitutioperiaatteen avulla, eikä lesken vallintaoikeuden rajoittaminen tästä syystä olisi välttämätöntä. Restitutioperiaate tarkoittaa sitä, että omaisuus, jonka leski on välitilan aikana hukannut, palautetaan laskennallisesti osituksen piiriin.¹⁰¹

AL 86.2 §:n tarvetta perustellaan hallituksen esityksessä lisäksi sillä, että AL 38 ja 39 §:ssä tarkoitettu omaisuus, eli puolisojen yhteinen koti, muodostaa usein suurimman osan eloonjääneen puolison ja perheen varallisuudesta. Tästä syystä perillistaholle on haluttu antaa tällaisen omaisuuden osalta ennaltaehkäisevää suojaa, eikä leskelle ole haluttu antaa vapautta yksin määrätä tällaisesta omaisuudesta ennen osituksen toimittamista.¹⁰² Tämä linkittyy vahvasti edellä mainittuihin tasinkosuhteisiin liittyviin perusteluihin, eikä esimerkiksi Lohi ole ottanut tähän sen tarkemmin kantaa. Aarnio ja Helin kuitenkin mainitsevat tästä erikseen perustellessaan sitä, miten leski kykenisi vaikuttamaan tasingon määrään ilman 86.2 §:n mukaista sääntelyä.¹⁰³ Momentin perusteluita lukiessa yhdessä oikeuskirjallisuuden kanssa säännös näyttäytyikin yhä enemmän yleisenä ja periaatteellisena perillistaholle annettuna suojanormina, jonka konkreettinen merkitys vaikuttaa kuitenkin vähäiseltä.

Lohi esittää kuitenkin mielenkiintoisen lisämerkityksen AL 86.2 §:n mukaiselle sääntelylle, sillä säännös kannustaa leskeä toimituttamaan osituksen ja tällä tavoin selvittämään välinsä perillisten kanssa. Lesken ja ensin kuolleen puolison varallisuussuhteisiin saattaa aina liittyä jotain sellaisia seikkoja, jotka olisi hyvä saada selvitettyä, ennen kuin leski ryhtyy esimerkiksi puolisojen yhteisen kodin myyntiin. Asunnon tai kiinteistön omistussuhteissa voi esimerkiksi olla jotain sellaista, joka ei ilmene kuin vasta perusteellisen, osituksen yhteydessä tehtävän, selvityksen myötä. Tältä kannalta perillisten edun mukaista on, että leski ei pääse

---

¹⁰⁰ HE 62/1986 vp. s. 63.

¹⁰¹ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 219.

¹⁰² HE 62/1986 vp. s. 63.

¹⁰³ Aarnio - Helin, *Suomen Avioliitto-oikeus 1992*, s. 263.

luovuttamaan omaisuutta sivulliselle ennen ositusta. Lohi kuitenkin päättää tarkastelunsa toteamalla, että tästä huolimatta hän kuitenkin kallistuu sille kannalle, että AL 86.2 §:n mukaisesta sääntelystä voitaisiin de lege ferenda luopua.¹⁰⁴ Lohen esittämien perusteluiden tukemana hänen esittämän kannan taakse olisi helppo asettua, mutta muualla oikeuskirjallisuudessa kyseiseen säännökseen ei ole kuitenkaan suhtauduttu yhtä kriittisesti. Toisaalta tulee muistaa peilata vallinnanrajoituksia koskevaa sääntelyä niiden tarkoitusperiin ja niille asetettuihin funktioihin. Kuten Lohi itsekin on tuonut esille, niin yksi vallinnanrajoitusten funktioista¹⁰⁵ on puolison ositusintressin suojaaminen.¹⁰⁶ Tässä tapauksessa puolison sijaan osituksessa tulee tuki perillistaho, mutta säännöksen funktion voidaan edelleen nähdä olevan ositusintressin suojaaminen, joten en välttämättä näe perusteita sille, miksi se lopulta olisi tällaisessa tilanteessa tarpeeton, kun puolisoiden välisessä osituksessa se ei sitä ole.

3.6 Vallintasuostumus

3.6.1 Pätevän vallintasuostumuksen sisältö

Jo lain sanamuodosta käy ilmi, että vallinnanrajoitukset eivät aiheuta ehdotonta kieltoa sääntelyn kohteena oleville oikeustoimille, kuten perheen yhteisen asunnon myynnille. Sekä AL 38 §:n että 39 §:n alussa todetaan, että puoliso ei saa luovuttaa tiettyä kiinteää tai irtainta omaisuutta ilman toisen puolison suostumusta. Tässä tarkoitettua suostumuksesta käytetään yleisesti nimitystä vallintasuostumus. Sääntelyn kohteena olevat oikeustoimet ovat tietyissä tilanteissa mahdollisia myös vallintasuostumuksen puuttuessa, jos niihin on saatu AL 40 §:n mukainen tuomioistuimen lupa.¹⁰⁷ Lisäksi muun kuin yhteisenä kotina käytetyn irtaimen omaisuuden osalta määräämistoimet ilman toisen puolison suostumusta ovat mahdollisia, jos suostumuksen hankkiminen aiheuttaisi kohtuutonta haittaa ja viivytystä.

---

¹⁰⁴ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 220.

¹⁰⁵ Näitä käsitelty edellä kohdassa 3.1 Vallinnanrajoitusten tarkoitus

¹⁰⁶ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 204.

¹⁰⁷ Saarenpää huomauttaa, että luvan edellytyksiä ei ole avattu laissa eikä lainvalmistelutöissä, mutta hänen arvionsa mukaan luvan myöntäminen edellyttää riittävää näyttöä oikeustoimen tarkoituksenmukaisuudesta koko perheen kannalta. (*Saarenpää, Avioliittolain muutokset 1992*, s. 103.)

Tässä luvussa tarkastelu kohdistuu kuitenkin ainoastaan vallintasuostumukseen, sen käyttöalaa ja pätevän vallintasuostumuksen sisältöön.

Avoliittolain 38 ja 39 §:ä tarkasteltaessa huomataan ensimmäiseksi, että vallintasuostumuksen muotovaatimukset eroavat toisistaan riippuen siitä onko suostumuksen kohteena kiinteä vai irtain omaisuus. AL 38 §, jossa säädetään kiinteää omaisuutta koskevasta vallinnanrajoituksesta, edellyttää puolison kirjallista suostumusta, kun taas irtainta omaisuutta koskevan 39 §:n mukaan edellytetään ainoastaan puolison suostumusta. Kiinteän omaisuuden osalta pelkkä kirjallinen vallintasuostumus ei kuitenkaan ole vielä pätevä, sillä suostumus tulee antaa AL 66 §:n mukaisessa muodossa¹⁰⁸, eli ensisijaisesti kirjallisesti, päivättyinä ja kahden todistajan tai kaupanvahvistajan allekirjoittamana. vaihtoehtoisesti suostumus voidaan antaa myös maakaaren (MK) 9a luvussa säännellyssä sähköisessä asiakirjassa.¹⁰⁹ Aarnio ja Helin täsmentävät, että todistajille ei ole asetettu yhtäaikaisuuden vaatimusta, eikä todistajien tarvitse edes olla läsnä allekirjoitustilanteessa. Todistajat vahvistavat vain allekirjoituksen oikeaperäisyyden.¹¹⁰ Avoliittolain tuntemus on tältä osin tärkeässä roolissa, sillä AL 38 §:ssä ei ole vallintasuostumuksen muotovaatimusten osalta minkäänlaista viittausta AL 66 §:ään, jota voitaneen pitää jossain määrin puutteellisena.

Vallintasuostumuksen sisällöllisen pätevyyden kannalta tärkein kysymys vaikuttaisi oikeuskirjallisuuden perusteella olevan se, kuinka yksilöity suostumuksen tulee olla, ollakseen pätevä. Oikeuskirjallisuuden perusteella vaikuttaa selvältä, että vallintasuostumus ei voi olla niin sanotusti yleinen, eli toinen puoliso voisi vapaasti määrätä vallinnanrajoitusten alaisesta omaisuudesta.¹¹¹ Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että toinen puoliso luopuisi kokonaan vetoamasta vallinnanrajoitukseen ja tämä ei vallinnanrajoitusten tarkoitukseen nähden voikaan olla mahdollista. Tulee muistaa, että vallinnanrajoitussäännöt ovat indispositiivista oikeutta, eli puoliset eivät voi sopia, että he tai toinen heistä luopuu vetoamasta vallinnanrajoitukseen.¹¹² Vallintasuostumuksen tulee siis olla tarkoin yksilöity. Siitä tulee ilmetä, mitä omaisuutta ja mitä oikeustointa se koskee.¹¹³ Aarnio ja Helin korostavat vielä, että edellä mainittujen lisäksi

---

¹⁰⁸ AL 66.1 §: ”Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen ja luettelon, josta säädetään 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42 ja 60 §:ssä, on, jotta ne olisivat päteviä, oltava päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. Kiinteää omaisuutta koskeva lahjakirja tai suostumus voidaan allekirjoittaa myös kaupanvahvistajan oikeaksi todistamana.”

¹⁰⁹ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 224.

¹¹⁰ Aarnio - Helin, *Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 251-252.

¹¹¹ Tällä kannalla mm. Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 224 ja Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 102.

¹¹² Aarnio - Kangas, *Perhevarallisuus oikeus 2010*, s. 115.

¹¹³ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 225.

suostumuksesta on selkeästi käytävä ilmi, että suostumus on annettu ja avaavat tätä korkeimman oikeuden ratkaisulla KKO 1976-II-19.¹¹⁴ Tapauksessa oli kyse siitä, että aviomies oli antanut kahden todistajan oikeaksi todistaman vakuutuksen, että hän ei tule koskaan vaatimaan tai haluamaan mitään vaimolleen eräästä tilasta tulevaa perintöä tai rahallista hyötyä. Tapauksessa oli ratkaistavana, voitiinko aviomiehen antamaa vakuutusta pitää vallintasuostumuksena, kun vaimo oli myynyt tilasta omistamansa määräosan. Sekä käräjä-, hovi- että korkein oikeus julistivat kaupan pätemättömäksi, sillä aviomiehen antamalla vakuutuksella ei ollut vallintasuostumuksen korvaavaa merkitystä. Puolison on siis suostumusta antaessaan ymmärrettävä se vallintasuostumukseksi ja epäselvissä tapauksissa on suostumuksen katsottava puuttuvan.¹¹⁵

Lohi korostaa, että vallintasuostumuksen kohteen on oltava hyvin täsmällisesti yksilöity, etenkin kun kyseessä on perheen yhteinen koti. Esimerkiksi maininta siitä, että suostumus koskee perheen yhteisenä kotina käyttämää asuntoa ei riitä, vaan tällöin on syytä täsmentää, mistä kiinteistöstä tai huoneistosta ja sen omistukseen oikeuttavista osakkeista on kyse. Muutoin saatettaisiin helposti päätyä tilanteeseen, joka ei vastaakaan suostumuksen antaneen puolison tahtoa. Muun irtaimen omaisuuden osalta yhtä tarkka yksilöinti ei kuitenkaan välttämättä ole tarpeen, etenkin jos kyseessä on vähäarvoisempi koti-irtaimisto tai muu vastaava vähäarvoisempi omaisuus. Oikeustoimen kohteen lisäksi myös oikeustoimilaji tulee yksilöidä. Suostumusasiakirjasta tulee siis käydä ilmi, koskeeko suostumus kauppaa, lahjaa tai esimerkiksi panttausta. Jos oikeustoimilajia ei ole yksilöity, vaan on käytetty esimerkiksi luovutus-termiä, niin voidaan jälleen päätyä suostumuksen antajan kannalta epätoivottuun tilanteeseen, jossa puoliso aikookin lahjoittaa asunnon jollekin, vaikka suostumuksen antaja on tarkoittanut antaa suostumuksensa ainoastaan asunnon myymiseen käypään hintaan.¹¹⁶

Vaikka vallintasuostumuksen tuleekin olla tarkoin yksilöity sen osalta, mitä oikeustointa ja oikeustoimilajia se koskee, vaikuttaa kuitenkin siltä, että niin sanottu etukäteinen yleissuostumus olisi mahdollista antaa pätevästi. Tämä tarkoittaa sitä, että puoliso antaa avioliiton aikana etukäteisen suostumuksen koskien tiettyä yksilöityä omaisuutta. Tämän jälkeen toinen puoliso saa vapaasti määrätä siitä. Tällaisen yleissuostumuksen antaminen

---

¹¹⁴ Aarnio - Helin, *Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 252.

¹¹⁵ Aarnio - Helin, *Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 252.

¹¹⁶ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 225-226.

edellyttää sitä, että kyseinen omaisuus on jo toisen puolison omistuksessa.¹¹⁷ Tällaista yleissuostumusta voidaan verrata valtuutukseen ja siten se on myös peruutettavissa kuten valtuutus. Peruutus tapahtuu ottamalla suostumusasiakirja takaisin.¹¹⁸ Lohi on kuitenkin osin eri mieltä etukäteissuostumusten osalta. Hän on toisaalta sitä mieltä, että esimerkiksi asuntoa myytäessä on tärkeää, että suostumus on olemassa jo siinä kohtaa, kun asunto laitetaan myyntiin, sillä muutoin asuntokaupan toteutumista vaikeutettaisiin kohtuuttomasti. Toisaalta hän kuitenkin toteaa, että myös etukäteissuostumuksen sitovuudelle täytyy asettaa jonkinlainen aikaraja. Tällaiseksi aikarajaksi hän esittää yhtä vuotta.¹¹⁹ Mielestäni vuoden aikaraja olisi jossain määrin ongelmallinen, sillä etenkin, kun poistutaan suuremmista kaupungeista, niin pelkästään asuntojen myyntiajat kohoavat helposti vuotta pidemmiksi. Suostumuksen antajan kannalta olisi kuitenkin kohtuutonta ja turvatonta, jos suostumus voisi olla voimassa määräämättömän ajan, joten jollain tavalla tätä on kuitenkin rajoitettava. Saarenpää esittää, että vallintasuostumus on aina luovutuskohtainen.¹²⁰ Mielestäni luovutuskohtaisuus on hyvä lähtökohta vallintasuostumuksen niin sanottua ajallista voimassaoloa arvioitaessa. Suostumus olisi siis voimassa esimerkiksi asunnon myyntiä varten niin kauan kun asunnon myyminen kestää. Tähän kun yhdistää Lohen ajatuksen siitä, että suostumus lakkaa automaattisesti olemasta voimassa, mikäli perheen tai suostumuksen antajan elämäntilanteessa tapahtuu olennainen olosuhteiden muutos¹²¹, niin päästäisiin tilanteeseen, jossa vallintasuostumuksen antaja saisi riittävää suojaa siltä varalta, että hänen elämäntilanteensa muuttuu niin, että suostumuksen kohteena oleva oikeustoimi ei olisikaan enää hänen etujensa mukaista, mutta toisaalta suostumuksen mahdollinen raukeaminen ajan kulumisen johdosta ei vaikeuttaisi esimerkiksi asuntokaupan toteutumista. Täytyy kuitenkin muistaa, että vallintasuostumus on yksipuolinen oikeustoimi, jonka sen antaja kykenee aina halutessaan peruuttamaan.

Vallintasuostumusta saatetaan edellyttää myös toisen puolison kuoleman jälkeen. Avioliittolain 86.2 §:n mukaan eloonjäänyt puoliso tarvitsee ensiksi kuolleen puolison perillisiltä kirjallisen AL 66 §:n mukaisen suostumuksen, mikäli hän tahtoo tehdä sellaisen luovutus- tai muun toimen, johon toisen puolison suostumus olisi tarpeen. Perillisten

---

¹¹⁷ Aarnio - Kangas, *Perhevarallisuus oikeus* 2010, s. 115.

¹¹⁸ Aarnio - Helin, *Suomen avioliitto-oikeus* 1992, s. 252.

¹¹⁹ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus* 2016, s. 227.

¹²⁰ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset* 1992, s. 103.

¹²¹ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus* 2016, s. 227.

vallintasuostumusta edellytetään niin kauan, kunnes ositus on toimitettu.¹²² Huomionarvoista on, että perillisiin rinnastetaan tässä yhteydessä myös yleistestamentin saajat.¹²³ Lisäksi AL 86.2 §:n mukaisen perillisten antaman suostumuksen tulee aina olla kirjallinen ja AL 66 §:n vaatimusten mukainen. Tässä tilanteessa ei siis tehdä eroa kiinteän ja irtaimen omaisuuden välillä toisin kuin AL 38 ja 39 §:ssä, kun suostumuksen antajana on toinen puoliso.

3.6.2 Vallintasuostumuksen puuttuminen

Jo lain sanamuodosta käy ilmi, että vallintasuostumuksen puuttuminen ei suoraan aiheuta sellaisen oikeustoimen pätemättömyyttä, johon olisi AL:n mukaan tarvittu toisen puolison suostumus. Sekä AL 38 että 39 §:ssä todetaan, että säännösten vastainen oikeustoimi on julistettava pätemättömäksi, jos toinen puoliso nostaa tästä kanteen kolmen kuukauden kuluessa saatuaan tiedon oikeustoimesta. Kanneoikeus on tällaisessa tilanteessa ainoastaan puolisollla, jonka suostumusta ei ole hankittu sekä hänen perillisellään.¹²⁴ Tässä yhteydessä on kuitenkin mielenkiintoista, että AL 86 §:ssä ei ole vastaavaa mainintaa kanneajan osalta kuin AL 38 ja 39 §:ssä. AL 86.2 §:n mukaan luovutus- tai muuhun toimeen, johon olisi avioliiton aikana vaadittu toisen puolison suostumus 38 tai 39 §:n mukaan, on hankittava joko oikeuden lupa tai perillisten kirjallinen 66 §:n mukainen suostumus. Tällainen kirjoitusasu mielestäni viittaisi siihen, että säännöksen vastainen oikeustoimi olisi pätemätön suoraan sen perusteella, että suostumusta ei ole hankittu. Oikeuskäytännön mukaan näin ei kuitenkaan ole, vaan myös perillisen tulee nostaa kanne kolmen kuukauden kuluessa saatuaan tiedon oikeustoimesta. Ratkaisussa KKO 1964-II-24 oli kyse siitä, että kantaja oli isänsä kuoltua perinyt osan tilasta, jonka kantajan isän leski oli sittemmin myynyt sivulliselle. Käräjäoikeudessa oli tullut näytetyksi, että kantaja oli tullut tietoiseksi kaupasta välittömästi sen tekemisen jälkeen. Tästä syystä KäO hylkäsi kanteen AL 38 §:n 1 ja 2 momentin sekä AL 86 §:n 2 momentin nojalla. Tiivistelmä kyseisestä ratkaisusta kuuluu siis seuraavasti: *"Täysivaltaisen rintaperillisen on moitittava eloonjääneen puolison hänen suostumuksettaan AL 86 §:n 2 momentin vastaisesti tekemää kiinteistön kauppaa saman lain 38 §:n 2*

---

¹²² Tätä aihetta tarkasteltu edellä jaksossa 3.4

¹²³ HE 62/1986 vp. s. 63.

¹²⁴ Aarnio - Helin, Suomen avioliitto-oikeus 1992, s. 253.

momentissa säädetyssä ajassa.” Huomionarvoista on, että pätemättömyyteen voi vedota ainoastaan se taho, jonka etua vallinnanrajoitukset suojaavat.¹²⁵

Kolmen kuukauden kanneaika alkaa siis kulua siitä, kun puoliso tai perillinen on saanut tiedon kyseisestä oikeustoimesta. Mielenkiintoinen kysymys on kuitenkin se, milloin puolison tai perillisen voidaan katsoa saaneen riittävän tarkan tiedon vallinnanrajoitusten alaisesta oikeustoimesta, jotta kanneaika alkaa kulua. Lohi on sitä mieltä, että kanneajan alkamiseksi riittää pelkkä tieto siitä, että perheen yhteinen koti on kaupattu. Toinen oikeuskirjallisuudessa puollettu tulkinta on se, että kanneaika alkaa kulua vasta kun puoliso tai perillinen on saanut niin tarkkoja tietoja oikeustoimesta, että hän kykenee arvioimaan sen kannattavuutta. Tällainen tieto olisi erityisesti kauppahinta. Lohi kuitenkin toteaa, että vaikka viimeksi mainittu tulkinta olisi puolison tai perillisen etujen kannalta perusteltu, niin se olisi sivullisen kannalta liian ankara ja saattaisi pidentää kanneaikaa kohtuuttomasti. Sopimuskumppanin tulee kyetä luottamaan siihen, että kanneaika luetaan tietystä selkeästä ajankohdasta alkaen ja että tietyn ajan kuluttua oikeustoimen pysyvyys on varmaa.¹²⁶ Halijoki on kuitenkin Lohen kanssa osin eri mieltä. Hän tekee tässäkin kohtaa eron vallinnanrajoitusten suojan kohteelle riippuen siitä, onko vallinnanrajoituksilla tarkoitus suojata ositusintressiä vai käyttö- tai hallintaintressiä. Halijoen mukaan perillisten osalta merkitystä on ainoastaan ositusintressillä, jolloin vasta tieto kauppahinnasta käynnistäisi kolmen kuukauden kanneajan kulumisen. AL 38 §:n mukaisessa tilanteessa, eli puolison kohdalla, vallinnanrajoitusten tarkoitus taas on ensisijaisesti puolison hallintaintressin suojaaminen. Kanneaika alkaisi siis heti, kun puoliso on saanut tiedon, että kauppa on tapahtunut ja että se loukkaa hänen mahdollisuuksiaan kiinteistön käyttöön.¹²⁷

Halijoen mukaan tietoisuusvaatimus siis vaihtelee riippuen siitä tahosta, joka on vallinnanrajoitusten suojan kohteena, mikä taas riippuu siitä, mikä on vallinnanrajoitusten ensisijainen funktio kyseistä henkilötahoa suojattaessa. Pidän Halijoen kantaa perusteltuna, mutta kuitenkin osittain ongelmallisena. Sivullinen kaupan osapuoli, joka on ostanut perheen yhteisenä kotina käyttämän kiinteistön, ei todennäköisesti voi tietää miltä taholta mahdollinen pätemättömyyskanne olisi tulossa, jos sellainen tulee. Ostajalta ei myöskään tällaista tietoisuutta voida mitenkään edellyttää, joten päädymme kuitenkin edellä mainittuun

---

¹²⁵ Halijoki, *Aviopuolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 928.

¹²⁶ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 236-237.

¹²⁷ Halijoki, *Aviopuolison ja tämän perillisen suostumuksen tarpeellisuus toisen puolison omistaman kiinteistön ja siihen verrattavan omaisuuden luovutukseen DL 6/2000*, s. 928.

Lohen esiin tuomaan ongelmaan, että ostajan täytyy kyetä luottamaan siihen, että kanneaika luetaan tietystä hetkestä alkaen ja että hän voi luottaa siihen, että tietyn ajan kuluttua oikeustoimi jää pysyväksi. Myös Lohi tuo esille Halijoen puoltaman näkökannan, mutta toteaa, että tietoisuus kaupan syntymisestä antaa hyvän aiheen ryhtyä selvittämään kaupan tarkempaa sisältöä ja mahdollisen kanteen tarpeellisuutta.¹²⁸ Tällaisen tietoisuudesta alkavan kanneajan eräänä funktiona voidaan kuitenkin ajatella olevan se, että kanteen nostamiseen oikeutettu kykenee arvioimaan kanteen nostamisen tarpeellisuutta ja hyödyllisyyttä. Näin ajateltuna mielestäni Lohen esittämää kantaa voi pitää perustellumpana.

---

¹²⁸ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 237, alaviite 80.

4. PUOLISOIDEN VÄLISET LAHJAT

4.1 Lahjoituksia koskeva sääntely

Avioliittolain 3 luku käsittelee avioehtosopimuksia sekä puolisojen välisiä lahjoja. Puolisojen välisistä lahjoista säädetään avioliittolain 45 §:ssä, jonka mukaan irtaimen omaisuuden lahjoituksesta toiselle puolisolle on ilmoitettava maistraattiin lahjanlupauslain 6 §:n mukaisessa muodossa, jotta lahjansaaja voi saada suojaa lahjanantajan takaisinsaantivaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa. Edellä mainittu ei kuitenkaan koske sellaista lahjaa, jonka kohde ja antamisajankohta on yksilöity rekisteröitäväksi jätetyssä avioehtosopimuksessa. AL 45.3 §:ssä todetaan vielä, että puolisojen välisen lahjan takaisinsaannista konkurssipesään säädetään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (758/1991) sekä ulosottokaareissa (705/2007). Kuten AL 45 §:stä huomataan, mitään varsinaisia rajoituksia tai esteitä puolisojen välisille lahjoituksille ei siis ole. Puoliso voi lahjoittaa omaisuuttaan sitovasti toiselle puolisolle tai antaa tälle itseään sitovan lahjanlupauksen. Tarkemmat lahjoituksia koskevat säännöt kuuluvat yleisen siviilioikeuden alaan, eikä avioliittolaki sisällä erityisiä lahjaoikeustoimia koskevia säännöksiä. Irtaimen omaisuuden lahjoituksista säädetään lahjanlupauslaissa (LahjaL) (625/1947) ja kiinteän omaisuuden lahjoituksista maakaareissa (540/1995).¹²⁹ Inter partes -suhteessa puolisojen välisiä lahjoituksia koskevat siis samat oikeussäännöt kuin missä tahansa muissa yksityishenkilöiden välisissä lahjoituksissa.¹³⁰

Irtaimen omaisuuden lahjoituksista säädetään siis lahjanlupauslaissa. LahjaL 1.1 §:n mukaan irtaimen omaisuuden lahjoittamista koskeva lupaus on vaikutukseton niin kauan kunnes lahjoitus on täytetty, jollei lupaus ole tehty velkakirjassa tai muussa asiakirjassa, joka on annettu lahjansaajalle. Lahjanlupaus voi olla pätevä myös siinä tapauksessa, että sen on tarkoitettu tulevan yleisön tietoon. LahjaL 1.2 §:n mukaan lahjanlupaus on velkojia kohtaan kuitenkin aina pätemätön, vaikka lupaus olisi tehty 1 momentissa mainituin tavoin. Puolisojen läheisestä suhteesta johtuen puolisojen välisiä lahjoituksia koskeva sääntely poikkeaa kuitenkin jossain määrin siitä, mitä se on kahden vähemmän läheisen henkilön

---

¹²⁹ Kangas, *Johdatus perhevarallisuus-oikeuteen 2002*, s. 45.

¹³⁰ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 261.

kohdalla. AL 45.1 § sisältää viittauksen LahjaL 6 §:ään, joka koskee läheisten kesken tehtäviä lahjoituksia. LahjaL 6 §:n mukaan siinä mainittujen läheistahojen välisistä lahjoituksista on ilmoitettava maistraattiin eräistä henkilörekistereistä annetussa laissa (57/2005) säädetyllä tavalla, jotta lahjansaaja voisi saada suojaa lahjanantajan velkojia vastaan konkurssissa ja ulosotossa. Ilmoitusvaatimus ei kuitenkaan koske tavanomaisia lahjoja, jotka eivät ole epäsuhteessa lahjanantajan taloudelliseen asemaan. On kuitenkin huomattava, että LahjaL 6 § ei siis koske pelkästään puolisoita vaan myös etenevässä tai takenevassa polvessa olevia sukulaisia ja näiden puolisoita sekä myös muita erityisen läheisiä henkilöitä, jotka asuvat yhteisessä taloudessa lahjanantajan kanssa. Tältäkin osin voidaan siis todeta, ettei aviopuolisoiden välisiä lahjoituksia koske oma erityinen sääntely, vaan kyse on läheissuhteesta siinä missä esimerkiksi lapsen ja vanhemman välinen suhdekin.

Lahjanlupauslain läheistahoja koskevasta erityissääntelystä huolimatta itse lahjoitusoikeustoimi aviopuolisoiden välillä ei edellytä mitään sen enempää, kuin minkä tahansa muiden tahojen välinen lahjoitus. LahjaL 6 §:n mukaisesta sääntelystä huolimatta siinä mainitulla ilmoituksella ei siis ole oikeudellista merkitystä puolisoitten välisessä lahjoituksessa inter partes -suhteessa. Lahjoitus sitoo antajaa ilmoituksetta, kunhan lahjan sitovuuden edellytykset, kuten hallinnan siirto eli traditio, täyttyvät. Lahjanantajan ja lahjansaajan läheissuhdetta koskevat erityisvaikutukset ilmenevät siis ainoastaan sivullissuhteessa eli esimerkiksi velkojia kohtaan. Perheen sisäisiä lahjoituksia koskeva erityissääntely on perusteltua, sillä traditiolla ei ole samanlaista arvoa kolmannen näkökulmasta, koska hallinnan siirto ei välttämättä ilmene ulospäin, jos lahjaesine säilyy kuitenkin samassa taloudessa. Velkojan saattaa usein olla mahdotonta arvioida, kumman puolison omistuksessa omaisuus on.¹³¹ Sama ongelma saattaa tulla vastaan myös puolisoitten välillä, jos toinen väittää saaneensa lahjana jotain irtainta omaisuutta puolisoiltaan. Lahjan täyttymisen näyttäminen saattaa osoittautua mahdottomaksi vapaamuotoisessa irtaimen lahjoituksessa, jos omaisuus sijaitsee puolisoitten yhteisessä kodissa. Saarenpää huomauttaakin, että puolisoitten inter partes -lahjoituksissa muodon merkitys tulee korostetusti esiin.¹³²

Ilmoitusvaatimus ei siis kuitenkaan koske tavanomaisia lahjoja, jotka eivät ole epäsuhteessa lahjanantajan taloudelliseen tilanteeseen. Tavanomaisilla lahjoilla tarkoitetaan arvonsa ja

---

¹³¹ Aarnio - Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus 2010*, s. 149.

¹³² Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 92.

laatunsa puolesta sellaisia lahjoja, jotka kuuluvat tavallisiin perheen keskuudessa annettaviin lahjoihin. Rautiala kutsuu näitä lojaalisiksi luovutuksiksi, joiden tarkoituksena ei ole velkojien vahingoittaminen.¹³³ Tavanomaisia lahjoja voivat olla esimerkiksi tavanmukaiset joulu-, syntymäpäivä-, häätö- ynnä muut näihin verrattavat lahjat.¹³⁴ Vaikka lainsäädännössä tavanomaisuuden kriteerinä mainitaan ainoastaan, että lahjan arvo ei saa olla epäsuhteessa antajan taloudelliseen asemaan, niin lahjan arvo ei kuitenkaan välttämättä ole tavanomaisuuden ensisijainen arviointiperuste. Saarenpää huomauttaakin, että lain sanamuoto on johtanut eräissä tapauksissa väärinkäsityksiin, kun esimerkiksi kiinteistöä lahjoitettaessa lähtökohdaksi on otettu luovuttajan kokonaisvarallisuus, johon suhteutettuna kiinteistön arvo on ollut pieni. Arvokas kiinteistölahjakin voisi olla luovuttajan varallisuuteen nähden tavanomainen. Säännöksen lopullinen tulkinta on kuitenkin ollut täysin toinen, sillä Saarenpään mukaan tavanomaisuudella tarkoitetaan ensisijaisesti lahjoitustilanteen tavanomaisuutta. Ensin tulee siis arvioida lahjoitustilanteen tavanomaisuus ja sen jälkeen lahjan taloudellinen arvo suhteutettuna lahjoittajan varallisuusoloihin.¹³⁵ Esimerkkinä voidaan ajatella puolison vuosipäivälahjana antamaa kaulakorua. Lahjoitustilanteena vuosipäivä on varmasti tavanomainen, mutta 10 000 euron arvoinen kaulakoru vuosipäivälahjaksi ei todennäköisesti ole enää taloudelliselta arvoltaan tavanomainen, ellei lahjanantaja ole erittäin varakas.

Puolisoiden välisiä lahjoituksia koskeva erityissääntely on siis nykyään melko vähäistä, mutta aina näin ei ole kuitenkaan ollut. Tilanne muuttui merkittävästi vuoden 1992 alussa, kun takaisinsaannista konkurssipesään annettu laki astui voimaan ja puolisoiden välisestä lahjoituskiellosta luovuttiin. Seuraavaksi tarkastelen sitä, miten ja miksi puolisoiden välisiä lahjoja koskeva sääntely on muuttunut ja mitä vaikutusta aiemmalla sääntelyllä edelleen on.

4.2 Lahjoituskiellosta nykysääntelyyn

Ennen vuotta 1992 aviopuolisoiden välisiä lahjoituksia koskeva sääntely oli lähes päinvastaista verrattuna siihen, mitä se on tänä päivänä. Vuoden 1992 alussa voimaan astunut AL 45 §:n

---

¹³³ Rautiala, *Avioliitto-oikeus 1975*, s. 185.

¹³⁴ Rautiala, *Suomen avioliittolainsäädäntö 1948*, s. 87.

¹³⁵ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 90-91.

muutos oli merkittävä, mutta teknisesti lopulta melko yksinkertainen ja pieni. Ennen vuotta 1992 voimassa ollut AL 45 § sisälsi osin samoja säännöksiä kuin nykyään voimassa oleva AL 45 § sekä LahjaL 6 §, mutta AL 45.1 §:n viimeisen virkkeen mukaan ”*Avioliiton aikana älköön puoliso lahjoittako omaisuutta toiselle puolisolle.*” Puolisoiden väliset lahjat olivat siis suoraan lain nojalla kiellettyjä, mikä oli kenties merkittävin yksittäinen poikkeus 1930 voimaan tulleen avioliittolain sisältämästä puolisoiden lähtökohtaisesta oikeustoimi- ja sopimusvapaudesta. Huomautettakoon, että lahjoituskielto ulottui tietyissä määrin myös kihlakumppaneihin jo ennen avioliiton solmimista. Kihlakumppanit saattoivat lahjoittaa toisilleen omaisuutta joko luovuttamalla lahjaesineen lahjansaajalle heti, tai siten, että luovutus tapahtui vasta avioliiton päätyttyä. Arvokkaampien lahjojen osalta tarkoitus oli usein se, että lahja tulisi voimaan vasta, kun kihlakumppanit menevät naimisiin. Tällöinhän lahja jää kuitenkin antajan haltuun vihkimiseen saakka, eikä hallinta siirry ulospäin näkyvästi edes tämän jälkeen, kun puolisot muuttavat yhteen asumaan, joten velkojien on vaikea saada tietoa lahjoituksesta. Avioliittolain mukaan tällainen lahjoitus olikin tehtävä kirjallisesti ja avioehtosopimuksen muodossa. Kihlakumppaneiden välisiä lahjoituksia koski myös säännös, jonka mukaan sitoumus luovuttaa rahaa tai tavaraa tulevalle puolisolle myöhemmin avioliiton aikana ei ollut pätevä. Jos velkoja väitti, että puolisoiden välillä oli tapahtunut merkittävä lahjoitus avioliittoa solmittaessa noudattamatta avioehdon muotomääräystä, puolisoiden oli kyettävä todistamaan, että lahjoitusta ei ollut tapahtunut tai että kyseessä oli ollut sallittu tavanomainen lahja.¹³⁶

Avioliittolaki ei kuitenkaan sisältänyt mainintaa lahjoituskiellon vastaisen oikeustoimen oikeusvaikutuksista, vaan puolisoiden väliset lahjat vain yksinkertaisesti kiellettiin. Lain voimaantulon jälkeen lainopissa kuitenkin omaksuttiin nopeasti tulkinta, jonka mukaan lahjoituskiellon vastainen luovutus on yksiselitteisesti kaikkiin tahoihin nähden mitätön.¹³⁷ Mitättömyys oli otettava viran puolesta huomioon esimerkiksi lainhuudatusmenettelyssä¹³⁸ sekä ulosmittauksessa ja kiellon vastainen lahjoitus oli mitätön siis kaikkiin henkilötahoihin nähden eli puolisoiden kesken sekä suhteessa kolmansiin kuten velkojiin ja perillisiin. Esimerkiksi ratkaisussa KKO 1984-II-199 oli kyse siitä, että mies oli myynyt vaimolleen

---

¹³⁶ Rautiala, *Suomen avioliittolainsäädäntö 1948*, s. 85-86.

¹³⁷ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 87.

¹³⁸ Esim. ratkaisussa KKO 1985-II-100 vaimolle oli myönnetty lainhuuto kiinteistöön, jonka hän oli saanut lahjakirjalla mieheltään. Lainhuutopäätöksen tehnyt kärjäjätuomari kuitenkin ilmoitti hakemuksessa korkeimpaan oikeuteen havainneensa, että saanto, jonka perusteella lainhuuto oli myönnetty, ei ollutkaan aviopuolisoiden välisenä lahjana laillinen. Kärjäjätuomari pyysi KKO:ta purkamaan lainhuutopäätöksen. Korkein oikeus purki ja poisti päätöksen.

omistamansa asunto-osakkeet huomattavan halpaan hintaan, joka oli korkeintaan neljäsosa osakkeiden käyvästä arvosta. Aviopuolisot olivat tehneet avio-oikeuden poissulkevan avioehdon. Miehen ensimmäisestä avioliitosta olleet perilliset nostivat kanteen leskeä vastaan ja vaativat, että asunto-osakkeiden luovutus julistetaan aviopuolisoiden välisenä lahjana mitättömäksi. Leski väitti, että miehen perillisillä ei ollut oikeutta ajaa kannetta, kun he eivät olleet osallisina tehdyssä osakekaupassa, mutta kaikki oikeusasteet päätyivät siihen lopputulokseen, että kanne hyväksyttiin ja osakkeiden luovutus julistettiin mitättömäksi. Koska osakkeiden luovutus saattoi vaikuttaa kantajien oikeuksiin vainajan jälkeen suoritettavassa perinnönjaossa, kantajilla oli oikeudellista etua ajaa kannetta.

Velkojien kannalta lahjoituskielto oli merkittävä, sillä sen vastaisesti luovutettu omaisuus kuului suoraan luovuttajan konkurssipesään ja se voitiin ulosmitata luovuttajan velasta. Kiellon vastaiseen lahjoitukseen voitiin lisäksi vedota milloin tahansa, eli pätemättömyyteen vetoamiselle ei oltu asetettu mitään ajallista rajoitetta. Puolisoiden kesken tehottomuuden kuitenkin katsottiin voivan korjautua osituksen toimittamisen jälkeen.¹³⁹¹⁴⁰ Osituksen toimittamisella ei kuitenkaan ollut vaikutusta velkojan oikeuteen vedota pätemättömyyteen, vaan tämä jatkui myös osituksen toimittamisen jälkeen.¹⁴¹ Velkojien suojaaminen olikin keskeinen syy koko lahjoituskiellon säätämiseksi. Ajateltiin, että lahjoitusvapaus olisi tarjonnut aviopuolisolle liian helpon tavan tehdä velkojia vahingoittavia toimenpiteitä ja järjestelyjä kuten erilaisia valejärjestelyjä tai yksinkertaisesti siirtää omaisuutta velkojien ulottumattomiin lahjoittamalla sitä aviopuolisolle.¹⁴² Tässä kohtaa muistutettakoon, että AL:n mukaan aviopuolisoiden varat ja velat ovat erillisiä. Alun perin avioliittolakiin ei ollut edes tarkoitus ottaa lahjoituskieltoa, vaan velkojia oli ajateltu suojaavan siten, että puolisoiden välisen lahjan olisi tullut olla määrämuotoinen ja se olisi tullut saattaa julkiseksi, jotta velkojat olisivat saaneet lahjasta tiedon. Tällainen sääntely on käytössä myös muissa pohjoismaissa, joissa lahjoitus tulee tehdä avioehdon muodossa ja rekisteröidä kuten avioehtosopimus. Avioliittolain valmistelussa tultiin kuitenkin siihen tulokseen, että tällainen malli ei turvaisi riittävästi velkojien etua, joten velkojien suoja päätettiin toteuttaa lahjoituskiellon avulla.¹⁴³

---

¹³⁹ HE 102/1990 vp. s. 30-31.

¹⁴⁰ Kuitenkin vielä vuonna 1948 Rautiala kirjoitti, että myös lahjan antanut puoliso saattoi vedota lahjan mitättömyyteen milloin tahansa ja vaatia lahjaa takaisin sen saajalta. *Rautiala, Suomen avioliittolainsäädäntö 1948*, s. 87.

¹⁴¹ *Saarenpää, Avioliittolain muutokset 1992*, s. 87.

¹⁴² *Lohi, Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 257.

¹⁴³ *Aarnio - Helin, Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 288.

Lahjoituskielto ei ollut kuitenkaan täysin ongelmaton ratkaisu velkojien suojaamiseksi. Puolisoiden välisille lahjoille oli kuitenkin tarvetta ja niitä myös annettiin paljon. Osapuolet eivät välttämättä olleet aina tietoisia siitä, että lahjoitus voitiin aina julistaa pätemättömäksi useiden eri tahojen kanteesta, ja lahjansaaja saattoi järjestellä asiansa luottaen lahjan tehokkuuteen. Tämä luonnollisesti saattoi aiheuttaa vakaviakin ongelmia etenkin, kun lahjan pätemättömyyteen vetoamiselle ei ollut mitään aikarajaa. Tämän lisäksi ongelmia aiheutti se, että lahjoituskieltoon voitiin vedota aina kun puoliset olivat tehneet jonkin omaisuusjärjestelyn, jossa oli kyse joko täysin vastikkeettomasta tai alihintaisesta eli lahjanluontoisesta varallisuudensiirrosta¹⁴⁴. Tällaisessa tilanteessa kaupan pätemättömyys saattoi tulla puolisoille täytenä yllätyksenä, jos he olivat kuitenkin mieltäneet varallisuudensiirron kaupaksi. Lisäksi lahjoituskielto ei kuitenkaan estänyt puolisoita aiheuttamasta itselleen taloudellisia menetyksiä, kun samankaltaiseen lopputulokseen saatettiin päätyä esimerkiksi avioehtosopimuksella. Lohi onkin vahvasti sitä mieltä, että puolisoiden välisiin lahjoituksiin liittyviin ongelmiin puuttuminen ei olisi edellyttänyt totaalista lahjoituskieltoa, vaan ongelmat olisi saatu paremmin ehkäistyä muista pohjoismaista tutulla tavalla, asettamalla lahjoituksille muoto- ja julkistamisvaatimus.¹⁴⁵

Lopulta lahjoituskielto siis kumottiin ja muutos astui voimaan 1.1.1992. Todettiin, että velkojien suoja oli järkevämpää toteuttaa takaisinsaantimahdollisuuksia helpottamalla, kuin puolisoiden välisten lahjojen kieltämisellä. Muutos toteutettiin takaisinsaantilain (26.4.1991/758) säätämisen yhteydessä.¹⁴⁶ Hallituksen esityksessä (HE 102/1990 vp) lahjoituskiellon kumoamista perusteltiin kattavasti. Lahjoituskielto sai osakseen jo voimassa ollessaan runsaasti kritiikkiä oikeuskirjallisuudessa. Lahjoituskiellosta huolimatta sen alaisia järjestelyjä tehtiin paljon ja usein vapaamuotoisesti ja julkisuutta karttaen. Apuna saatettiin käyttää myös kolmansia henkilöitä tai oikeustoimet saatettiin pyrkiä naamioimaan vastikkeellisiksi. Vaikka tällaiset oikeustoimet voitiinkin todeta pätemättömiksi, niin monesti ne saattoivat myös jäädä voimaan ja olla perusteena taas uusille oikeustoimille. Lahjoituskieltoa pidettiin erityisen ankarana puolisoiden välisessä inter partes -suhteessa, sillä lahjoitukset eivät olleet puolisoiden välillä sallittuja edes silloin, kun ne olisivat olleet täysin vaarattomia velkojien näkökulmasta. Lahjoituskielto saattoi aiheuttaa ikäviä ja

---

¹⁴⁴ Tästä esimerkkinä edellä mainittu korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1984-II-199, jossa oli kyse alihintaisesta asunto-osakkeiden kaupasta miehen ja vaimon välillä ja jossa kauppa todettiin perillisten kanteesta aviopuolisoiden välisenä lahjana mitättömäksi vielä noin 10 vuotta myöhemmin.

¹⁴⁵ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 258-259.

¹⁴⁶ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 260.

odottamattomia oikeusriitoja puolisoiden tai puolisoiden perillisten välillä pitkänkin ajan kuluttua. Hallituksen esityksessä annettiin esimerkki tyyppillisestä tällaisesta tilanteesta: Puolisot olivat ostaneet yhteiseksi kodiksi tarkoitetun asunnon yhteisiin nimiin, mutta toinen heistä oli yksin rahoittanut hankinnan. Välien rikkoutuessa ehkä vuosienkin jälkeen, asunnon hankinnan rahoittanut puoliso vetoaa AL:n lahjoituskieltoon ja vaatii, että yhteisiin nimiin hankittu asunto kuuluu yksin hänelle, sillä kyseessä on ollut lahjoituskiellon vastainen aviopuolisoiden välinen lahja.¹⁴⁷

Lainvalmistelussa tultiin siihen tulokseen, että lahjoituskieltoa ei voitu enää perustella tarpeella suojata puolisoita harkitsemattomilta varallisuudensiirroilta. Pelkästään avioehdon tekeminen tai peruuttaminen saattoi olla puolison kannalta merkittävämpi oikeustoimi, kuin puolisoiden välinen lahjoitus. Puolisoilla todettiin olevan jo ilman lahjoituskieltoa riittävästi suojamekanismeja käytettävissään siltä varalta, että hän tekisi luovutustoimen, joka osoittautuisi hänen tai hänen perillistensä kannalta vahingolliseksi. Tällaisina keinoina mainittiin muun muassa yleiset oikeustointen pätemättömyys- ja sovitteluperusteet sekä AL:n mukainen osituksen sovittelumahdollisuus. Lisäksi hallituksen esityksessä huomautettiin vielä, että ei ollut perusteltua syytä tehdä jyrkkää eroa aviopuolisoiden ja muiden läheisten välisille lahjoituksille, sillä nämä eivät olleet minkäänlaisten rajoitusten alaisia muutosta edeltäneen lainsäädännön mukaan.¹⁴⁸

Lahjoituskielto oli kuitenkin säädetty ensisijaisesti velkojien suojaamiseksi, joten kiellon kumoaminen edellytti velkojien etujen turvaamista muilla tavoin. Velkojien suoja päädyttiin toteuttamaan takaisinsaantisäännöksillä ja erityisesti sillä, että puolisoiden välisten lahjoitusten osalta takaisinsaantiajat ovat riittävän pitkät.¹⁴⁹ Ennen lahjoituskiellon kumoamista kielto sisältyi AL 45 §:ään, joka edelleen säilyi laissa, mutta pykälä on muutoksen jälkeen sisällöltään käytännössä vain viittaussäännös, joka sisältää viittaukset LahjaL 6 §:ään sekä takaisinsaanti- ja ulosottolakeihin. Puolisoiden sopimusvapauden rajat tulevat tätä nykyä lahjojen osalta vastaan siis takaisinsaantisäännösten puitteissa, eivät avioliittolainsäädännössä.¹⁵⁰ Läheisten, eli myös puolisoiden, kannalta keskeisiä takaisinsaantilain sisältämiä takaisinsaantiperusteita ovat 5 §:n mukainen yleinen

---

¹⁴⁷ HE 102/1990 vp, s. 31-32.

¹⁴⁸ HE 102/1990 vp, s. 32.

¹⁴⁹ HE 102/1990 vp, s. 32.

¹⁵⁰ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 93.

takaisinsaantiperuste, 6 §:n mukainen lahjan ja lahjanluontoisen sopimuksen peräytyminen sekä vain läheisten välisiä lahjoituksia koskeva 8 §:n mukainen lahjaolettama.

Takaisinsaantilain 5.1 §:n mukaisen yleisen takaisinsaantiperusteen keskeinen sisältö lahjojen osalta on, että lahja, lahjanluonteinen sopimus tai ositus peräytyvät, mikäli velallinen oli oikeustointa tehtäessä ylivelkainen tai että oikeustoimi osaltaan johti ylivelkaisuuteen. Lisäksi edellytyksenä on, että toinen osapuoli tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää ylivelkaisuudesta tai oikeustoimen merkityksestä velallisen taloudellisille oloille. Huomattakoon, että muiden oikeustointen kuin lahjojen osalta peräytymisen edellytyksenä on velallisen maksukyvyttömyys tai se, että oikeustoimi osaltaan johti maksukyvyttömyyteen. Lahjansaaja on siis asetettu muun oikeustoimen osapuolta heikompaan asemaan, sillä ylivelkaisuuden kynnyks on matalampi kuin maksukyvyttömyyden¹⁵¹. Edellä mainittujen lisäksi yleisen takaisinsaantiperusteen edellytyksenä on myös velallisen sopimuskumppanin vilpillinen mieli. Hallituksen esityksen (HE 102/1990 vp.) mukaan mallia on otettu Ruotsin konkurssilaista, jossa vastikkeettomissa oikeustoimissa vastanäyttö koskee maksukyvyttömyyden sijasta juurikin velallisen ylivelkaisuutta. Ratkaisua perusteltiin sillä, että vaikka lahjan ja konkurssin välillä olisi kulunut pitkäkin aika, kyseinen oikeustoimi on voinut huomattavasti huonontaa velallisen taloudellista tilannetta. Jos velallinen on lahjoittanut omaisuuttaan läheiselleen, lahjoituksen aiheuttamat vaikutukset velallisen maksukykyyn saattavat ilmetä vasta paljon myöhemmin. Maksukyvyttömyyden asettaminen vastanäytön aiheeksi saattaisi siis huomattavasti heikentää velkojien takaisinsaantimahdollisuuksia, sillä jo se seikka, että oikeustoimen ja konkurssin välillä on kulunut pitkä aika, viittaa siihen, että velallinen ei oikeustoimen aikana ole ollut maksukyvyttö tai että kyseinen oikeustoimi olisi johtanut velallisen maksukyvyttömyyteen. Lahjoitus on kuitenkin voinut johtaa velallisen ylivelkaisuuteen ja sitä kautta myöhempään konkurssiin, vaikka maksukyvyttömyyteen se ei olisikaan suoranaisesti johtanut.¹⁵²

TakSL 5.2 §:n mukaan, jos 1 momentissa tarkoitettussa oikeustoimessa on ollut toisena osapuolena velallisen läheinen, tämän oletetaan tienneen momentissa tarkoitetuista seikoista, jollei saateta todennäköiseksi, ettei hän niistä tiennyt eikä hänen olisi pitänytkään tietää. Läheisten välisissä lahjoissa lahjansaajan asemaa heikentää siis niin kutsuttu

---

¹⁵¹ TakSL 4 §: ”Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan tässä laissa sitä, että velallinen muuten kuin tilapäisesti on kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Ylivelkaisuudella tarkoitetaan sitä, että velallisen velat ovat suuremmat kuin hänen varansa.”

¹⁵² HE 102/1990 vp, s. 19.

tietämysolettama.¹⁵³ Pääsääntönä siis kuitenkin on, että takaisinsaantia vaativan velkojan on kyettävä näyttämään, että oikeustoimen peräytymisen edellytykset ovat olemassa. Velallisen läheisen kuitenkin katsotaan olleen selvillä velallisen taloudellisesta tilanteesta sekä oikeustoimen (lahjoituksen) vaikutuksesta siihen. Huomionarvoista on, että läheisen lahjansaajan osalta on riittävää, että hän saattaa todennäköiseksi vilpittömän mielensä.¹⁵⁴ Vilpittömyyttä ei siis tarvitse kyetä osoittamaan täydellä varmuudella. TakSL 5.3 koskee takaisinsaantiaikoja. Takaisinsaantiaika on lähtökohtaisesti viisi vuotta määräpäivästä¹⁵⁵. Kuitenkin, jos oikeustoimen toisena osapuolena on velallisen läheinen, ei erityistä takaisinsaantiaikaa ole.¹⁵⁶

TakSL 5 §:n mukainen yleinen takaisinsaantiperuste mahdollistaa lähtökohtaisesti kaikenlaisten oikeustointen peräyttämisen ja se soveltuu riippumatta siitä, olisiko peräyttäminen mahdollista myös jonkin toisen takaisinsaantiperusteen nojalla. TakSL:n 5 §:n vahvuutena velkojien kannalta on myös pitkä takaisinsaantiaika, eli viisi vuotta määräpäivästä. Läheisten osalta takaisinsaantiaikaa ei ole siis ollenkaan rajoitettu, mutta yleiset saamisen vanhentumista koskevat säännöt saattavat kuitenkin tulla sovellettaviksi. Tuomisto ei näe perusteita sille, että takaisinsaantiin perustuva rahamääräinen palautuvelvollisuus olisi eri asemassa kuin esimerkiksi vahingonkorvausvelka. Yksilöidyn esineen osalta tilanne on kuitenkin ongelmallisempi, sillä saatavan vanhentumista koskevia sääntöjä ei tähän voitane soveltaa.¹⁵⁷

Lahjat ja lahjanluontoiset sopimukset ovat oikeustoimina ymmärrettävästi sellaisia, joihin on perusteltua puuttua takaisinsaannin näkökulmasta. Lahjoitukset vähentävät velkojien saatavilla olevia varoja ilman minkäänlaista vastiketta, eikä lahjan saajalla ole erityistä suojan tarvetta, kun saanto on kuitenkin ollut vastikkeeton.¹⁵⁸ Lahjojen kannalta keskeinen takaisinsaantiperuste on TakSL 6 §, joka koskee lahjan ja lahjanluontoisen sopimuksen peräytymistä. TakSL 6.1 §:n mukaan lahja peräytyy, jos se on täytetty myöhemmin kuin vuosi ennen määräpäivää. Kuitenkin velallisen läheiselle annettu lahja peräytyy, jos se on täytetty myöhemmin kuin kolme vuotta ennen määräpäivää, eikä näytetä, ettei velallinen ollut

---

¹⁵³ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 94.

¹⁵⁴ HE 102/1990 vp, s. 49.

¹⁵⁵ Määräpäivä on takaisinsaannin kannalta keskeinen käsite, joka määritellään TakSL 2 §:ssä. Konkurssin osalta määräpäivällä tarkoitetaan sitä päivää, jolloin konkurssihakemus tehtiin tuomioistuimelle, tai jos konkurssihakemusta on samanaikaisesti vireillä useita, sitä päivää, jolloin ensiksi vireille pantu hakemus tehtiin.

¹⁵⁶ HE 102/1990 vp, s. 50.

¹⁵⁷ Tuomisto, *Takaisinsaanti 2012*, s. 78-79.

¹⁵⁸ Tuomisto, *Takaisinsaanti 2012*, s. 527.

ylivelkainen tai tullut lahjan vuoksi ylivelkaiseksi. Irtaimen omaisuuden osalta takaisinsaantiajan kannalta on ratkaisevaa, milloin lahja katsotaan LahjaL 2-4 §:n mukaan täytetyksi. Kiinteän omaisuuden osalta ratkaisevaa taas on taas luovutus sopimuksen tekopäivä.¹⁵⁹ Lahjan lähtökohtaisen yhden vuoden takaisinsaantiajan kannalta ei siis ole merkitystä sillä, minkälainen velallisen taloudellinen tila oli lahjaa annettaessa tai sen jälkeen, eikä sillä, kuka oli lahjansaaja. Velallisen läheisen osalta säännös on siis ankarampi, mutta läheisellä on kuitenkin mahdollisuus välttyä pidemmän takaisinsaantiajan soveltamiselta osoittamalla, että velallinen ei ollut lahjaa antaessaan ylivelkainen, eikä lahjan antaminen aiheuttanut velallisen ylivelkaisuutta.¹⁶⁰ TakSL 6.2 § käsittelee läheisten kesken annettuja lahjoja, joita koskee jo edellä käsitelty ilmoitusvaatimus¹⁶¹, jotta lahjansaaja voi saada suojaa lahjanantajan velkojia kohtaan. LahjaL 6 §:ssä tarkoitettu läheisten välinen lahja siis peräytyy, jos samassa lainkohdassa tarkoitettua ilmoitusta ei ole tehty ennen määräpäivää. Tällainen lahja peräytyy myös, kun ilmoitus on tehty lahjan täyttämisen jälkeen, jos ilmoitus on tehty myöhemmin kuin vuosi ennen määräpäivää; tai jos ilmoitus on tehty myöhemmin kuin kolme vuotta ennen määräpäivää eikä näytetä, ettei velallinen ollut ylivelkainen tai lahjan vuoksi tullut ylivelkaiseksi. Takaisinsaantiajat ja niiden edellytykset ovat siis samat kuin TakSL 6.1 §:ssä, mutta takaisinsaantiaika lasketaan ilmoituksen tekemisestä, ei lahjan täyttämisestä.

TakSL 6.3 § koskee lahjanluontoisen sopimuksen peräytymistä ja sen mukaan kauppa, vaihto tai muu oikeustoimi peräytyy siten kuin 1 momentissa säädetään lahjan osalta, jos sopimuskumppanien suoritusten välinen epäsuhde on siinä määrin ilmeinen, että oikeustointa on pidettävä osaksi lahjana. Huomionarvoista on, että epäsuhteen on siis oltava ilmeinen, jotta TakSL 6.3 §:ää voidaan soveltaa. Pelkkä käyvän hinnan alittava vastike ei vielä automaattisesti riitä. Lainsäädännössä ei kuitenkaan ole asetettu mitään yksiselitteistä numeerista arvoa sille, milloin suoritusten epäsuhde olisi riittävän ilmeinen. Hallituksen esityksessä (HE 102/1990 vp) korostetaan, että tyhjentävästi tällaista arvoa ei voida määritellä, vaan ratkaisut on tehtävä tapauskohtaisesti. Suuntaa-antavana vertailuarvona voidaan kuitenkin pitää perintö- ja lahjaverolain (378/1940) 18.3 §:ssä määriteltyä arvoa, jonka alittuessa käyvän hinnan ja vastikkeen välinen ero katsotaan lahjaksi. Perintö- ja lahjaverolain 18 §:n mukaan, jos sovittu vastike on enintään kolme neljäsosaa käyvästä

---

¹⁵⁹ Tuomisto, *Takaisinsaanti 2012*, s. 527.

¹⁶⁰ HE 102/1990 vp, s. 50.

¹⁶¹ Ks. jakso 4.1

hinnasta, käyvän hinnan ja vastikkeen välinen ero katsotaan lahjaksi¹⁶². Kuitenkin kuten mainittua, edellä mainittu sääntö ei suoraan sovellu TakSL 6.3 §:ään, vaan myös pienempää epäsuhdetta voidaan tietyissä tilanteissa pitää ilmeisenä. Mitä suurempi luovutetun omaisuuden arvo on, sitä pienempää epäsuhdetta käyvän arvon ja maksetun vastikkeen välillä voidaan pitää ilmeisenä.¹⁶³ Lohi antaa tällaisesta tilanteesta erittäin hyvän esimerkin: A luovuttaa B:lle päivän kurssin mukaan 100 000 euron edestä Yhdysvaltain dollareita ja saa vastikkeeksi 90 000 euroa. Käyvän arvon ja maksetun vastikkeen epäsuhde on tällöin vain 10%, mutta rahallisesti on kyse kuitenkin 10 000 eurosta ja tällaista oikeustointa olisi muutenkin vaikea pitää minään muuna kuin 10 000 euron rahalahjana.¹⁶⁴

Huomionarvoista on, että TakSL 6.2 §:n säännöstä lahjailmoituksen vaikutuksista takaisinsaantiin ei sovelleta TakSL 6.3 §:n mukaisiin lahjanluontoihin oikeustoimiin. Asia ilmenee jo siitä, että 6.3 §:ssä viitataan ainoastaan 1 momenttiin.¹⁶⁵ Hallituksen esityksessäkkin (HE 102/1990) todetaan, että lahjansaajan suoja velkojia kohtaan määräytyy yleisten sääntöjen mukaisesti ja tällainen luovutus kuuluu ilmoitusvelvollisuuden piiriin vain, mikäli luovutus on tosiasiallisesti katsottava lahjaksi. Vastikkeen on siis oltava niin pieni, että sitä on pidettävä näennäisenä.¹⁶⁶

Jos omaisuuden arvon ja siitä maksetun vastikkeen välillä vallitsee TakSL 6.3 §:n mukainen ilmeinen epäsuhta, koko oikeustoimi peräytyy ja omaisuus palautuu pesään. Omaisuuden palauttamista ja arvon korvaamista koskevan TakSL 15.2 §:n mukaan konkurssipesän on kuitenkin palautettava omaisuudesta velalliselle maksettu vastike. Palautusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, mikäli vastike on saatettu velkojien ulottumattomiin ja vastikkeen suorittanut tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että tämä oli velallisen tarkoitus. Johtuen siitä, että omaisuus on palautettava pesään, koituu mahdollinen omaisuuden arvonnousu velkojien hyväksi. Kuitenkin mahdollinen arvon alentuminen on korvattava velkojille TakSL 16 §:n mukaan. Jos palautettavan omaisuuden arvo on merkittävästi alentunut kulumisen tai vahingoittumisen vuoksi, palautusvelvollisen tulee korvata omaisuuden arvon aleneminen. Jos omaisuuden arvo

---

¹⁶² TakSL 6.3 §:n mukainen lahjanluontoinen sopimus peräytyisi kuitenkin lähtökohtaisesti kokonaisuudessaan, eikä ainoastaan suoritusten epäsuhteen osalta. Takaisinsääntöantimet antavat kuitenkin mahdollisuuden sille, että vastaaja korvaisi esimerkiksi käyvän hinnan ja kauppahinnan välisen erotuksen omaisuuden jäädessä vastaajalle. Tämä on haluttu mahdollistaa, sillä suoritusten molemminpuolinen palauttaminen ei aina ole mahdollista. *HE 102/1990 vp*, s. 51.

¹⁶³ *HE 102/1990 vp*, s. 51.

¹⁶⁴ *Lohi, Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 270.

¹⁶⁵ *Tuomisto, Takaisinsaanti 2012*, s. 531.

¹⁶⁶ *HE 102/1990 vp*, s. 85-86.

on alentunut muusta kuin edellä mainituista syistä, takaisinsaantivastaaja on velvollinen suorittamaan kohtuullisen korvauksen peräyttämistä koskevan vaatimuksen esittämisen jälkeiseltä ajalta. Toisaalta palautusvelvollisella on kuitenkin oikeus saada korvaus palautettavaan omaisuuteen panemistaan tarpeellisista sekä kohtuuden mukaan myös muista kustannuksista TakSL 18 §:n perusteella.¹⁶⁷

TakSL 6.4 §:n mukaan kyseisen pykälän nojalla ei kuitenkaan voi vaatia sellaisten avustusten ja tavanmukaisten lahjojen peräyttämistä, jotka eivät ole olleet epäsuhteessa velallisen taloudelliseen asemaan. Säännös vastaa käytännössä lahjoituskiellon aikaisen AL 45.2 §:n mukaista poikkeusta lahjoituskiellosta. Tavanomaisuuden arvioinnissa on merkitystä lahjan tarkoituksella sekä sen arvolla, ja tavanomaisina pidetään esimerkiksi syntymäpäivä- ja muita merkkipäivälahjoja, joiden arvo lahjan tarkoitukseen nähden on kohtuullinen. Vaikka lahja olisi muutoin kohtuullinen ja tavanomainen, on se kuitenkin peräytettävissä, mikäli se on ollut epäsuhteessa velallisen taloudelliseen asemaan.¹⁶⁸

Myös osituksen peräytyminen on tietyissä tilanteissa mahdollista. Osituksen peräytymisestä säädetään TakSL 9 §:ssä. Ositus peräytyy, mikäli velallinen on luopunut oikeudestaan osituksessa AL 104 §:ssä tarkoitetulla tavalla, eli velallinen (puoliso) on luovuttanut osituksessa puolisolleen tai tämän perillisille omaisuuttaan huomattavasti enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen luovuttamaan. Luovuttamisen perusteettomuutta arvioitaessa on huomioitava kaikki ositusta koskevat normit, kuten osituksen kohtuullistamisen mahdollisuus. Jos samaan lopputulokseen olisi siis voitu päästä vaatimalla osituksen sovittelua, ei takaisinsaanti ole mahdollinen. Käänteisesti ajateltuna takaisinsaanti ei ole myöskään mahdollista sillä perusteella, että velallinen on jättänyt vaatimatta tasinkoa, johon hän olisi ollut oikeutettu.¹⁶⁹ Lisäksi AL 103.2 §:n mukaan puoliso tai tämän perilliset eivät ole velvollisia luovuttamaan omaisuutta osituksessa, kun puolison tai kuolleen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin. Osituksen peräyttäminen voi siis koskea vain sellaista velallispuolison omaisuutta, jonka hän on luovuttanut osituksessa olematta siihen velvollinen. Osituksen peräyttämisen määräajat ovat samat kuin lahjaa koskevat yleiset TakSL 6.1 §:n määräajat,

---

¹⁶⁷ Aarnio - Helin, *Suomen avioliitto-oikeus* 1992, s. 292.

¹⁶⁸ HE 102/1990 vp, s. 51.

¹⁶⁹ Tuomisto, *Takaisinsaanti* 2012, s. 533.

mutta ne alkavat kulua vasta, kun osituskirja on jätetty rekisteröitäväksi maistraattiin AL 104.2 §:n mukaisesti.¹⁷⁰

Edellä selostetuista muutoksista huolimatta lahjoituskielto ei kuitenkaan ole edelleenkaan välttämättä menettänyt kaikkea merkitystään. Vuoden 1992 alussa voimaan tulleilla säännöksillä ei ole taannehtivaa vaikutusta, joten enne vuotta 1992 annettujen puolisojen välisten lahjojen osalta pätemättömyysuhka on edelleen mahdollinen. Käytännössä tämän seikan merkitys pienenee koko ajan ja nyt kun muutoksesta on kulunut jo lähes 30 vuotta, lahjoituskieltoon perustuvia vaatimuksia ei todennäköisesti ole tulossa enää monia. On kuitenkin täysin mahdollista, että esimerkiksi perilliset kykenevät edelleen riitauttamaan toisen puolison omistuksen lahjoituskiellon perusteella, jos heillä on tiedossaan, että omistus on saatu perittäväältä lahjoituksella ennen vuotta 1992.¹⁷¹ Tapauksessa KKO 2007:93 oli kyse siitä, että Puolisot A ja B olivat ostaneet purjevereen yhteisiin nimiinsä vuonna 1988. Vene oli kuitenkin maksettu kokonaan B:n varoilla ja B:n jouduttua konkurssiin vuonna 2002 konkurssipesä vaati, että purjevereen puoliosan lahjoitus A:lle julistetaan mitättömäksi. Konkurssipesä väitti, että omistusoikeuden kirjaaminen puoliksi A:lle tarkoitti tosiasiasa sitä, että puolet veneen omistusoikeudesta oli lahjoitettu hänelle, sillä hankinta oli kustannettu kokonaisuudessaan B:n varoin. Tästä syystä kyseessä oli tosiasiasa puolisojen välinen lahja, joka oli vielä tuolloin voimassa olleen AL 45 §:n mukaan mitätön. Johtuen siitä, että lahjoituskiellon poistaneilla avioliittolain muutoksilla ei ole taannehtivaa vaikutusta ja väitetty lahjoitus oli tapahtunut ennen vuotta 1992, konkurssipesällä oli mahdollisuus esittää vaatimus edelleen vuonna 2007. Korkein oikeus hyväksyi konkurssipesän vaatimuksen ja ratkaisi asian niin, että kyseinen purjeverene kuului kokonaisuudessaan B:n konkurssipesään. Lahjoituskiellon vaikutusten mahdollisuus tulee siis edelleen pitää mielessä, jos avioliitto on solmittu ennen lahjoituskiellon kumoamista.

4.3 Takaisinsaantilain mukainen läheinen ja lahjaolettama

Aviopuolisoita koskeva takaisinsaantilain erityissääntely kytkeytyy läheinen-käsitteen ympärille ja läheissuhteen tuottamille tiukemmille erityissäännöille.¹⁷² Henkilö- ja

---

¹⁷⁰ Tuomisto, *Takaisinsaanti 2012*, s. 533-534.

¹⁷¹ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 260.

¹⁷² Mm. yleisen takaisinsaantiperusteen osalta oikeustoimi voi peräytyä lähtökohtaisesti vain, jos se on tehty enintään viisi vuotta ennen määräpäivää, mutta jos oikeustoimen toisena osapuolena on läheinen, mitään

sukulaisuussuhteisiin perustuvat läheiset määritellään TakSL 3.1 §:ssä, jonka mukaan takaisinsaantilakia sovellettaessa läheisinä pidetään velallista sekä tämän puolisoa, velallisen tai hänen puolisonsa suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa olevaa sukulaista, sisarusta, veli- tai sisarpuolta ja tällaisen henkilön puolisoa. Lisäksi läheisenä pidetään velalliselle muuten erityisen läheistä henkilöä. Muuten erityisen läheistä henkilöä ei säännöksessä määritellä tarkemmin ja hallituksen esityksen (HE 102/1990) mukaan näin on ollut myös tarkoitus johtuen henkilöiden välisten suhteiden moninaisuudesta. Erityisen läheisyyden tuottavien seikkojen tyhjentävä luettelointi todennäköisesti aiheuttaisi enemmän ongelmia kuin hyötyjä, sillä kaavamainen henkilösuhteiden määrittely on käytännössä mahdotonta ja tällöin syntyisi todennäköisesti monia tilanteita, joissa säännöksen soveltaminen ei vastaisi tosiasiallisia olosuhteita. Lisäksi hallituksen esityksessä huomautettiin, että mikään luettelointi ei kuitenkaan kykenisi tyydyttävästi kattamaan kaikkia niitä tilanteita, joita varten kyseinen säännös on tarkoitettu. Muutamia esimerkkejä hallituksen esityksessä kuitenkin mainitaan, kuten kihlatut, avioliiton omaisessa suhteessa elävät sekä kasvattivanhemmat ja lapset. Tarkoituksena on ajateltu, että kyseisen kohdan mukainen läheisyys perustuisi lähinnä yhteistaloudessa elämiseen tai muuhun kiinteään henkilökohtaiseen siteeseen. Tästä huolimatta säännöksen soveltaminen haluttiin jättää tuomioistuinten tapauskohtaisen kokonaisarvioinnin varaan, vaikka tiettyjä haasteita saattaakin ilmetä ennustettavuuden kannalta.¹⁷³ Pykälän perusteluita on vaikea lähteä kritisoimaan ja läheisyyden määrittelemättä jättäminen vaikuttaa tässä kohtaa olevan perustelluin ratkaisu. Asiaa koskevaa oikeuskäytäntöä ei kuitenkaan vaikuta juuri löytyvän. TakSL 3.2 §:ssä säädetään taloudellisiin seikkoihin perustuvasta läheisyydestä ja tältä osin oikeuskäytäntöä on kyllä tarjolla, mikä on siltäkin osin ymmärrettävää, että yritysten kohdalla taloudelliset intressit ovat todennäköisesti yleensä huomattavasti suurempia.¹⁷⁴ Läheisen määritelmä on siis melko laaja, mutta aviopuolisoiden osalta selkeä; aviopuolisot ovat TakSL:n mukaisia läheisiä.

Lahjojen peräytymisen kannalta merkittävä seikka on todistustaakan määräytyminen, eli kenellä tai millä osapuolella on velvollisuus näyttää oikeustoimen olleen lahjoitus. Tämän näyttäminen sisältää kaksi komponenttia, eli sen että oikeustoimi on tosiasiallisesti tapahtunut sekä sen, että vastiketta ei ole maksettu tai että vastike on ollut niin alhainen, että

---

aikarajoitusta ei ole. Lahjan ja lahjanluontoisen sopimuksen peräytymisessä aikaraja taas on lähtökohtaisesti yksi vuosi ennen määräpäivää, mutta läheisten osalta se on kolme vuotta.

¹⁷³ HE 102/1990 vp, s. 44-45.

¹⁷⁴ Ks. esim. KKO 2003:121 ja KKO 2004:115. Hovioikeuskäytännön osalta Tuomisto, *Takaisinsaantilain mukaista läheisyyttä koskevaa hovioikeuskäytäntöä*, *Oikeustieto* 3/1997, s. 7-12.

oikeustointa pidetään lahjana tai lahjanluontoisena. Velvollisuus oikeustoimen toteennäyttämistä on velkojalla. Tämän tulee esittää riittävä näyttö siitä, että oikeustoimi on tapahtunut, jotta takaisinsaantikanne voi menestyä. Jos lahjoitusta koskevan takaisinsaantikanteen kohteena on jokin muu taho kuin velallisen läheinen, on lähtökohtainen todistustaakka kokonaisuudessaan velkojataholla.¹⁷⁵ Takaisinsaantia vaativan on pääsäännön mukaan näytettävä toteen oikeustoimen peräytymisen edellytykset.¹⁷⁶ Läheisten osalta tilanne on kuitenkin osin käänteinen. TakSL 8 §:ssä säädetään lahjaolettamasta, joka koskee tilanteita, joissa velallinen on tehnyt luovutuksen läheiselleen ja väitetään, että luovutus on tapahtunut vastikkeetta tai että luovutusta on pidettävä ainakin osaksi lahjana. Tällaisessa tilanteessa luovutusta, sopimusta tai maksua pidetään kokonaan tai osaksi lahjana, jollei muuta saateta todennäköiseksi. Todistustaakka läheiselle tehdyn luovutuksen vastikkeellisuudesta on siis asetettu läheiselle, ei velkojalle. Lahjaolettaman mukainen näyttötaakka koskee käytännössä yleensä kahdenlaisia tapauksia. Tilanne voi olla se, että velallinen on myynyt omaisuuttaan läheiselleen, kuten puolisolle, mutta velkoja kuitenkin epäilee, että kaupassa ei ole todellisuudessa maksettu vastiketta. Toinen tilanne voi olla se, että velallisen ja hänen läheisen välisen kaupan osalta on epätietoisuutta siitä, onko maksettu vastike ollut liian alhainen, eli vallitseeko omaisuuden arvon ja siitä maksetun vastikkeen välillä ilmeinen epäsuhta.¹⁷⁷ Esitöiden mukaan vastaajana oleva läheinen voisi kumota lahjaolettaman saattamalla todennäköiseksi, että oikeustoimi ei ole ollut vastikkeeton eikä sitä voida osaksikaan pitää lahjana. Näytöltä vaadittavaa vahvuutta ei ole kuitenkaan haluttu tätä tarkemmin määritellä, sillä se vaihtelee tapauskohtaisesti. Tietyissä tilanteissa näyttövaatimus voi siis olla myös hyvin vähäinen.¹⁷⁸ Vaatimuksena on kuitenkin todennäköisyyden osoittaminen, joten prosentuaalisesti ajateltuna vastaajan voisi ajatella kyettävä näyttämään luovutuksen vastikkeellisuus yli 50 %:n todennäköisyydellä.

Lahjaolettama on mielestäni tarpeellinen ja perusteltu ratkaisu läheisten välisiä lahjoituksia koskevana poikkeuksena. Velkojatahon saattaisi olla hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta näyttää toteen läheisten välisen luovutuksen vastikkeettomuus, jos luovutuksensaaja olisi kaikesta näyttövelvollisuudesta vapaa. Velkoja saattaisi kyllä kyetä näyttämään, että velallisen pankkitileille ei ole maksettu väitettyä kauppahintaa vastaavia suorituksia, mutta tämäkään ei

---

¹⁷⁵ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 274.

¹⁷⁶ HE 102/1990 vp, s. 52.

¹⁷⁷ Aarnio - Helin, *Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 292.

¹⁷⁸ HE 102/1990 vp, s. 53.

välttämättä vielä riittäisi, sillä vastike on saatettu maksaa myös monella muulla tavalla ohi kyseisten tilien. Jos luovutuksensaaja voisi vain vaieta ja pitäytyä väitteessä, että vastike on maksettu, olisi vaikea kuvitella, että velkojien takaisinsaantivaatimukset velallisen läheisiä kohtaan voisivat useinkaan menestyä.¹⁷⁹ Saarenpää esittää kuitenkin mielenkiintoista pohdintaa lahjolettaman mukaisen todistustakkasäännön merkitykseen lahjoituskiellon poistuttua. Kuten hallituksen esityksessäkin (HE 102/1990) todetaan, TakSL 8 §:n mukainen todistustaakkasäännös vastaa pitkälti kumotun avioliittolain 61 §:n mukaista säännöstä ja muodollisesti asia näin onkin, vaikka asiasta säädetään nykyään takaisinsaantilaissa eikä avioliittolaissa. Saarenpää kuitenkin huomauttaa, että koska todistustaakkasäännös ei enää liity lahjoituskieltoon vaan lahjoitusvapauteen, myös siihen sisällytettyyn suoritusten epäsuhdan arviointiin tulisi erikseen ottaa kantaa. Asiaan ei kuitenkaan ole otettu tarkemmin kantaa lainvalmistelussa. Saarenpään mukaan on vaikea puoltaa ajatusta, että suoritusten välistä epäsuhtaa arvioitaisiin ankarammin läheisten kuin muiden välillä, vaikka läheisten väliset luovutukset onkin haluttu asettaa poikkeukselliseen asemaan. Hänen mukaansa kuitenkin käsitys läheisten välisten luovutusten muita alemmasta hyväksyttävästä hintatasosta olisi edelleen puolustettavampi ratkaisu.¹⁸⁰ Saarenpään esittämä huomautus on mielenkiintoinen ja osuva etenkin, kun lukee entisen avioliittolain 61 §:ää pitäen mielessä, että puolisoiden väliset lahjat (pois lukien tavanomaiset lahjat) olivat tuolloin suoraan saman lain nojalla mitättömiä. Siinä tilanteessa on täysin luonnollista, että lahjansaaja joutuu näyttämään, että kyseessä ei ole ollut lahja, jos velkoja niin väittää. Vaikka, kuten edellä olen esittänyt, lahjolettama on mielestäni ollut perusteltua säilyttää myös nykyisessä lainsäädännössä, asiaa olisi tullut vähintäänkin perustella lainvalmistelussa tarkemmin juuri tältä kannalta, että lahjoituskiellosta siirryttiin lahjoitusvapauteen ja miten tämä kontekstin muutos vaikuttaa kyseiseen säännökseen, joka siis kuitenkin muodollisesti on säilynyt lähes samana.

Kuten mainittua, lahjolettaman kumoamiseksi vaadittavan näytön riittävyys tulee aina arvioitavaksi tapauskohtaisesti. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2004:77 oli kyse osakekaupasta, joka oli tapahtunut TakSL 3 §:n mukaisten läheisten välillä. Yhtiön A omistamat yhtiön B osakkeet oli myyty vuonna 1999 100 markan kauppahinnalla Sakari H:lle, joka omisti jo aiemmin loput yhtiön B osakkeista. Yhtiö A asetettiin konkurssiin ja sen konkurssipesä vaati

---

¹⁷⁹ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 274-275.

¹⁸⁰ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 96-97.

Sakari H:n korvaamaan konkurssipesälle luovutettujen osakkeiden arvona 20 182,55 euroa korkoineen. Konkurssipesän vaatimus perustui siihen, että kauppa oli ollut ilmeisen alihintainen ja siten lahjanluontoinen. Käräjäoikeus hyväksyi kanteen, kun taas hovioikeus kumosi KäO:n tuomion ja hylkäsi kanteen. Korkeimman oikeuden perusteluissa korostettiin sitä, että TakSL 8 §:n mukaan Sakari H:n on pystyttävä saattamaan todennäköiseksi, että kauppaa ei voida pitää edes osaksi lahjana. Hovioikeus oli päätenyt ratkaisuunsa käsittääkseni osittain perustuen Sakari H:n esittämään todistajan laatimaan arvioon yhtiön käyttöomaisuuden arvosta. Tämän sekä muiden esitettyjen seikkojen johdosta HO käytti kauppahinnan arvioinnissa yhtiön substanssiarvoa, joka oli ollut kaupanteon aikaan negatiivinen ja tästä syystä HO katsoi, että 100 markan kauppahinta ei ollut epäsuhteessa kaupan kohteen arvoon. Korkein oikeus kuitenkin arvioi Sakari H:n esittämää näyttöä toisin ja oli mieltä, että kyseessä oli vain yksittäisen henkilön näkemys yhtiön käyttöomaisuuden arvosta, mikä ei kokonaisuutena arvioiden riittänyt kumoamaan lahjaolettamaa, kun Sakari H. ei muilla perusteilla kyennyt saattamaan todennäköiseksi, että osakekauppa ei ollut alihintainen. Korkein oikeus päätyikin kumoamaan HO:n tuomion ja Sakari H. velvoitettiin suorittamaan konkurssipesälle osakkeiden todellisen arvon ja niistä maksetun kauppahinnan välinen erotus. Korvattava summa kuitenkin aleni hieman KäO:n määräämästä ja eri mieltä ollut KKO:n jäsen olisi alentanut sitä vielä enemmän.

5. AVIO-OIKEUS JA AVIOEHTOSOPIMUS

5.1 Avio-oikeus-käsite ja sen merkitys

Suomalaisen aviovarallisuusjärjestelmän kannalta yksi keskeisimmistä käsitteistä on avio-oikeus, joka tarkoittaa käytännössä oikeutta toisen puolison omaisuuteen. Avio-oikeuden merkityksestä ja keskeisyydestä kertoo se, että runsas viidesosa AL:n sisältämistä normeista käsittelee avio-oikeuden alaisen omaisuuden ja sen säästön määrittämistä.¹⁸¹ Avioliittolain perusteluissa on todettu, että avio-oikeuden tarkoituksena on *”etupäässä estää sellaista, muuten, milloin omaisuusyhteyttä ei ole, monesti sattuvaa kohtuuttomuutta, että vaimo, joka useinkaan ei tuo mukanaan omaisuutta pesään eikä myöskään avioliiton aikana voi mitään ansaita, hän kun käyttää aikansa ja työvoimansa kokonaan kodin hoitoon, avioliiton purkautuessa toisen puolison kuoleman tai avioeron johdosta, osattomana jättäisi kodin, vaikka siinä oleva omaisuus olisi kenties suureksi osaksi luettava kotia säästäväisesti ja huolellisesti hoitaneen vaimon ansioksi”*. Hemmer esittää, että vaikka AL:n omaisuusjärjestelmä lähtökohtaisesti rakentuukin omaisuuden erillisyydelle, tosiasiallisilta seurauksiltaan se kuitenkin lähentelee suuresti omaisuuden yhteyttä.¹⁸² Hemmerin näkemyksen taustalla on todennäköisesti juuri avio-oikeus-järjestelmä.

Avio-oikeudesta säädetään AL 35 §:ssä, jonka mukaan kummallakin puolisoilla on avio-oikeus toisen omaisuuteen. Avio-oikeuden nojalla saavat omaisuuden osituksessa eloonjäänyt puoliso taikka avioerotilanteessa kumpikin puoliso puolet puolisoitten omaisuuden säästöstä, sen mukaan kuin AL:n IV osassa tarkemmin säädetään. Avioliittolain IV osa käsittelee omaisuuden ositusta. Avio-oikeus ei ole kuitenkaan ehdoton, sillä AL 35.2 §:n mukaan avio-oikeus voidaan poissulkea avioehtosopimuksella, lahjakirjassa, testamentissa tai henkilövakuutuksen edunsaajamääräyksessä. Avio-oikeutta ei ole tällöin myöskään siihen, mikä on tullut tällaisen omaisuuden sijaan, eikä myöskään tällaisen omaisuuden tuottoon, mikäli niin on määrätty. Sellaiseen oikeuteen, joka on luonteeltaan henkilökohtainen tai jota ei voida luovuttaa, sovelletaan avio-oikeutta koskevia määräyksiä ainoastaan silloin, kun ne eivät ole vastoin sitä, mitä tällaisesta oikeudesta on erityisesti voimassa (AL 35.3 §). Hyvä esimerkki AL 35.3 §:ssä tarkoitettusta oikeudesta on tekijänoikeus, joka kuuluu niin sanottuun

---

¹⁸¹ Aarnio - Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus 2010*, s. 79.

¹⁸² Hemmer, *Suomen oikeushistorian oppikirja II 1967*, s. 35.

avioliittolain kolmanteen omaisuuslajiin¹⁸³. Tekijänoikeus itsessään, eli esimerkiksi kirjailijan oikeus päättää teoksen julkaisusta, ei ole avio-oikeuden alainen oikeus eikä siis kuulu osituksen piiriin. Kuitenkin kustannussopimuksen mukainen tekijänoikeustulo on avio-oikeuden alaista omaisuutta ja kuuluu ositettavan omaisuuden piiriin.¹⁸⁴ Lähtökohtaisesti siis kaikenlainen omaisuus on avio-oikeuden alaista, ellei muuta ole sovittu tai sivullisen puolesta esimerkiksi lahjakirjassa tai testamentissa määrätty, tai kyseessä on edellä mainittu luovutuskelvoton tai muuten luonteeltaan henkilökohtainen oikeus. Aiemmissa jaksoissa käsitelyihin aviopuolisoiden sopimusvapautta rajoittaviin tekijöihin verrattuna avio-oikeus eroaa siten, että se on dispositiivista oikeutta, eli siitä voidaan kuitenkin poiketa sopimuksin.

Avio-oikeuden vaikutukset alkavat aviopuolisoiden vihkimisestä, mutta vaikutukset ovat siltä osin taannehtivia, että avio-oikeus koskee kaikkea omaisuutta, jonka osalta ei ole erikseen määritelty, että se ei ole avio-oikeuden alaista omaisuutta, ja vaikka omaisuus olisi saatu esimerkiksi ennen avioliiton solmimista. Avio-oikeusyhteys taas katkeaa ositusperusteen syntyhetken jälkeen, eli toisen puolison kuoleman jälkeen tai avioeroa koskevan asian tultua vireille. Asiasta säädetään AL 90.1 §:ssä. Poikkeuksena tähän on kuitenkin AL 90.2 §:n mukaan tilanne, jossa avioero on laitettu vireille, mutta asia raukeaa, kun kumpikaan aviopuolisista ei vaadi avioeroa kuuden kuukauden harkinta-ajan umpeuduttua. Tällöin avioyhteys jatkuu normaalisti, paitsi jos puolisoiden välillä on toimitettu omaisuuden ositus harkinta-ajan aikana.¹⁸⁵

Avio-oikeus on siis toisen puolison omaisuuteen kohdistuva oikeus, jota ei Lohen mukaan kannata kuitenkaan tarkastella niinkään varallisuus oikeutena, vaan kyse on pikemminkin juridisteknisestä apukäsitteestä. Avio-oikeus ei esimerkiksi enää millään tavalla rajoita puolison oikeutta disponoida omaisuudestaan¹⁸⁶, eikä avio-oikeus tuota juurikaan oikeusvaikutuksia avioliiton aikana. Avio-oikeus realisoituukin käytännössä vasta avioliiton purkauduttua. Avio-oikeus on osituksessa toteutuva ja osituksen lopputulosta määrittävä oikeus.¹⁸⁷ Eräänlaisena poikkeuksena edellä mainitusta todettakoon, että AL 37 §:ssä ainakin muodollisesti säädetään avio-oikeuden vaikutuksista puolisoiden toimintaan jo avioliiton

---

¹⁸³ Muut kaksi omaisuuslajia ovat avio-oikeuden alainen omaisuus (AO-omaisuus) ja avio-oikeudesta vapaa omaisuus (VO-omaisuus). Näistä tarkemmin jäljempänä jaksossa 6.2.

¹⁸⁴ *Aarnio - Kangas, Perhevarallisuus oikeus 2010*, s. 86.

¹⁸⁵ *Kangas, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet 2019*, s. 319-320.

¹⁸⁶ Ennen vuotta 1988 jaksossa 3 käsitellyt vallinnanrajoitukset koskivat avio-oikeuden alaista omaisuutta, joten avio-oikeus tosiasiallisesti rajoitti puolisoiden oikeustoimivapautta jo avioliiton aikana. Nykyään vallinnanrajoitukset eivät enää ole sidoksissa avio-oikeuteen, vaan ne on määritelty esinekohtaisesti.

¹⁸⁷ *Lohi, Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 101-102.

aikana. Pykälän mukaan puolison tulee hoitaa omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus, niin ettei se aiheuttomasti vähene tämän vahingoksi. Lohen mukaan kuitenkin myös AL 37 § on lopulta kuitenkin puhtaasti ositussidonnainen säännös, sillä hoitovelvoitteen rikkominen johtaa ainoastaan vastikkeen antamiseen osituksessa AL 94 §:n mukaisesti.¹⁸⁸ Avioliittolain 94 §:n mukaan, jos puoliso on hoitanut huolimattomasti taloudellisia asioitaan tai muunlaisella menettelyllä aiheuttanut sen, että omaisuus, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus, on oleellisesti vähentynyt, toisella puolisoilla tai kuolleen puolison perillisillä on oikeus saada vastiketta, joka vastaa sanotun omaisuuden säästön vähentymistä. Voidaan siis todeta, että avio-oikeuden merkitys ratkeaa aina vasta osituksen yhteydessä.

Avio-oikeuden merkitys kuitenkin vaihtelee riippuen siitä, onko ositusperusteena avioero vai toisen puolison kuolema. Avioliiton purkautuessa avioerosta johtuen puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö jaetaan kahteen yhtä suureen osaan ja enemmän omistava puoliso maksaa tasinkoa¹⁸⁹ vähemmän omistavalle puolisolle. Avioliiton purkautuessa puolison kuoleman johdosta eloonjääneen puolison ei kuitenkaan tarvitse maksaa tasinkoa omasta osuudestaan ensiksi kuolleen puolison perillisille. Asiasta säädetään AL 103.2 §:ssä ja säännöstä kutsutaan lesken tasinkoprivilegiksi. Kuolleen puolison perillisillä ei tätä oikeutta kuitenkaan ole, vaan he ovat tasingonluovutusvelvollisia, mikäli kuolleen puolison avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö on suurempi kuin eloonjääneen puolison.¹⁹⁰

5.2 Avio-oikeuden alainen (AO-omaisuus) ja avio-oikeudesta vapaa omaisuus (VO-omaisuus)

Kuten edellä asiaa olen jo hieman avannut, avio-oikeus-järjestelmän kannalta keskeinen kysymys on, että mikä omaisuus kuuluu avio-oikeuden alaisuuteen ja mikä ei. Kysymyksen merkitys korostuu luonnollisesti osituksen yhteydessä, sillä lähtökohtaisesti osituksessa puolittavaksi tulee AO-omaisuus ja VO-omaisuus jää osituksen ulkopuolelle. Vapaaomaisuus ei kuitenkaan aina jää osituksessa vaille merkitystä, sillä sen arvo vaikuttaa kuitenkin monesti

---

¹⁸⁸ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 102-103.

¹⁸⁹ Tasinko tarkoittaa avio-oikeuden alaisen omaisuuden tasuserää. Oikeus tasinkoon on lähtökohtaisesti arvomääräinen oikeus, ei esinekohtainen. Tasingon maksajalla on lähtökohtaisesti oikeus päättää miten hän tasingon maksaa ja tasingon saa aina maksaa rahassa. Ks. esim. Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus*, s. 92-93 ja Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus*, s. 562-615.

¹⁹⁰ Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus 2018*, s. 91.

osituksen lopputulokseen¹⁹¹. Aviovarallisuusjärjestelmän lähtökohta on kuitenkin se, että puolisoille kuuluva omaisuus on avio-oikeuden alaista.¹⁹²

Koska puolisoiden omaisuus on lähtökohtaisesti AO-omaisuutta, osituksen kannalta merkityksellistä onkin siis, mitä omaisuutta voidaan laskea puolisoiden VO-omaisuuteen. Omaisuuden avio-oikeudesta vapaa luonne voi ensinnäkin perustua kahteen eri seikkaan. Omaisuus voi olla avio-oikeudesta vapaata suoraan lain nojalla tai sopimuksen perusteella. Suoraan lain nojalla VO-omaisuutta ovat jo edellä jaksossa 6.1 käsitellyt luovuttamattomat tai muuten luonteeltaan henkilökohtaiset oikeudet kuten tekijänoikeus tai eläkeoikeus. Avio-oikeutta koskevia säännöksiä sovelletaan näihin oikeuksiin vain silloin, kun ne eivät ole vastoin sitä, mitä kyseisistä oikeuksista erityisesti on voimassa. Avio-oikeus syrjäytyy näiden osalta siis vain ristiriitatilanteissa. Kuitenkin omaisuus, joka on tullut näiden oikeuksien sijaan tai niiden perusteella, on avio-oikeuden alaista. Avio-oikeudesta vapaata on siis ainoastaan itse oikeus, eli esimerkiksi tekijänoikeutta ei lasketa mukaan puolison AO-omaisuuden säästöön määrittämällä sille jokin arvo.¹⁹³

Omaisuuden VO-omaisuus -luonne voi lain mukaan perustua myös kolmannen määräykseen. Avioliiton ulkopuolisella henkilöllä on mahdollisuus määrätä avio-oikeuden laajuudesta silloin, kun hän ryhtyy vastikkeettomaan oikeustoimeen jommankumman puolison hyväksi. Tällaisilla oikeustoimilla tarkoitetaan lahjaa, testamenttia sekä henkilövakuutuksen edunsaajamääräystä. Näihin oikeustoimiin sivullinen voi lisätä määräyksen, jonka mukaan saajan puolisoilla ei ole avio-oikeutta perittyyn tai lahjoitettuun omaisuuteen. Tällainen määräys on puolisoita sitova, eli he eivät voi edes avioehtosopimuksella saattaa tällaista omaisuutta avio-oikeuden alaiseksi.¹⁹⁴ Myös tällaisen omaisuuden tuotto säilyy avio-oikeudesta vapaana, mikäli tästä on otettu määräys lahjakirjaan, testamenttiin tai henkilövakuutuksen edunsaajamääräykseen (AL 35.2 §). Puoliso voi myös tietyissä tilanteissa yksipuolisesti poistaa avio-oikeuden suoraan lain nojalla. Jos toisen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, puolisoilla on oikeus tehdä ilmoitus avio-oikeuden poistamisesta.

---

¹⁹¹ Tähän ei kuitenkaan ole tutkimuksen aiheen kannalta tarpeellista paneutua tarkemmin. Aiheesta lisää mm. Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 384-387.

¹⁹² Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 105.

¹⁹³ Litmala, *Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus 1998*, s. 51-52.

¹⁹⁴ Litmala, *Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus 1998*, s. 52.

Ilmoitus on tehtävä maistraattiin vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta. Asiasta säädetään AL 35.4 §:ssä.¹⁹⁵

Lakiin perustuva VO-omaisuus määritellään siis AL 35 §:ssä. Kuten mainittua, VO-omaisuus voi siis perustua myös sopimukseen ja yleisin sekä tunnetuin instrumentti tätä varten on avioehtosopimus, jota käsittelem seuraavassa jaksossa tarkemmin.

5.3 Avioehtosopimus

Avio-oikeus ei ole siis pakottavaa oikeutta, vaan puolisoiden on mahdollista poiketa siitä sopimusteitse. Yleisin ja myös ainoa AL:ssa säännelty mekanismi tätä varten on avioehtosopimus. Avioehtosopimuksen avulla puoliset voivat määrätä siitä, mikä omaisuus on avio-oikeuden alaista ja mikä avio-oikeudesta vapaata¹⁹⁶. Avioehtosopimus on mahdollista tehdä milloin tahansa avioliiton aikana, kunnes avioero tulee vireille. Lisäksi avioehtosopimus on mahdollista tehdä jo ennen avioliittoa, mutta AL:ssa edellytetään kuitenkin, että sopijakumppanit ovat kihlautuneet. Avioehtosopimusta koskee tiukahko vaikkakin suppea säännöstö. Avioehtosopimus on luonteeltaan henkilökohtainen, ankarat muoto- ja sisältövaatimukset omaava sopimustyyppi, joka tulee lisäksi vielä rekisteröidä, jotta se tulee voimaan.¹⁹⁷

Avioehtosopimuksen sisältö ja muotovaatimuksista säädetään AL 41-44 §:ssä. AL 41 § koskee avioehtosopimuksen sisältöä ja sen 1 momentin mukaan puoliset voivat avioehtosopimuksessa määrätä, että avio-oikeutta ei ole sellaiseen omaisuuteen, joka jommallakummalla heistä on tai jonka hän myöhemmin saa. Samassa järjestyksessä voidaan sopia, että puolisolilla on avio-oikeus sellaiseen omaisuuteen, johon hänellä ei aiemman avioehtosopimuksen perusteella olisi avio-oikeutta. Avioehtosopimuksella poistettu avio-oikeus voidaan siis palauttaa uudella avioehtosopimuksella. AL 41.2 § on avioehtosopimuksen sisältövapautta rajoittava normi, jonka mukaan muita kuin 1 momentissa sanottuja poikkeuksia älköön kihlakumppanien tai puolisoiden välisiin sopimuksiin tehtäkö siitä, mitä puolisoiden välisistä omistussuhteista on säädetty. Muilla tavoin avioehtosopimuksen

---

¹⁹⁵ Ks. aiheesta tarkemmin jaksossa 6.3.

¹⁹⁶ Tämän lisäksi avioehdolla on myös toinen käyttötarkoitus, sillä sitä voidaan käyttää myös puolisoiden välisen lahjan toteuttamiseen. Aiheesta tarkemmin edellä jaksossa 4.

¹⁹⁷ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 109-110.

sisällöstä ei ole avioliittolaissa säädetty. AL 41.2 §:n tulkinta nouseekin luonnollisesti tältä osin merkittävään rooliin¹⁹⁸. Avioehtosopimuksella voidaan siis sopia vain omaisuuden avio-oikeus-luonteesta, eli joko avio-oikeus on tai sitä ei ole. Lisäksi tulee huomata, että avioehtosopimuksella voidaan määrätä sellaisesta omaisuudesta, joka puolisoilla avioehtosopimusta tehtäessä on sekä sellaisesta omaisuudesta, jonka he tulevat myöhemmin saamaan.¹⁹⁹

Avioehtosopimusta koskevista muoto- ja muista vaatimuksista säädetään AL 42-44 §:ssä. Avioehtosopimus on ensinnäkin tehtävä kirjallisesti. Jos avioehtosopimuksen osapuoli ei esimerkiksi vajaavaltaisuuden vuoksi ole itse oikeutettu tekemään avioehtosopimusta, hänen on hankittava tätä varten edunvalvojansa kirjallinen hyväksyntä (AL 42 §). Tässä korostuu avioehtosopimuksen henkilökohtaisuus, sillä normaalisti edunvalvoja itse tekee vajaavaltaisen varallisuus oikeudelliset oikeustoimet, mutta avioehto edunvalvoja ei voi solmia päämiehensä puolesta, vaan lopullinen sopimukseteko-oikeus on vain puolisoilla itsellään²⁰⁰. AL 43 §:n mukaan avioehtosopimus on jätettävä maistraattiin rekisteröitäväksi siten kuin maistraattien eräistä henkilörekistereistä annetussa laissa säädetään. Avioehtosopimus tulee voimaan vasta kun se on rekisteröity ja jos se on jätetty maistraattiin vasta avioliiton purkaututtua tai avioeroasian tultua vireille, avioehtosopimus ei tule voimaan (AL 44 §).

Avioehtosopimuksella, kuten myös edellä käsitellyllä avio-oikeudella, ei ole välittömiä juridisia vaikutuksia avioliiton kestäessä, vaan se konkretisoituu vasta osituksen yhteydessä vaikuttaen avio-oikeuden laajuuteen. Avioehtosopimus voi yksinkertaisesti ajateltuna olla kolmen sisältöinen: avio-oikeuden totaalisesti poissulkeva, eli kummallakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta mihinkään toisen puolison omaisuuteen; avio-oikeuden osittain poissulkeva, eli kummallakaan ei ole avio-oikeutta tiettyyn toisen puolison omaisuuteen; tai yksipuolinen, eli toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta mihinkään toisen puolison omaisuuteen tai osaan siitä.²⁰¹ Näiden lisäksi voidaan nähdä olevan myös muodollisesti neljäs vaihtoehto: avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus, jolloin avioehdolla palautetaan avio-oikeus sellaiseen omaisuuteen joka olisi muutoin ollut avio-oikeudesta vapaata. Tämä on mahdollista silloin, kun omaisuuden VO-luonne perustuu aiemmin tehtyyn poissulkevaan avioehtosopimukseen, puolisoitten avioliiton aikana toimittamaan ositukseen sekä oikeuskirjallisuudessa kannatusta

---

¹⁹⁸ AL 41.2 §:n merkitykseen ja tulkintaan palataan tarkemmin jäljempänä jaksossa 6.3.1.

¹⁹⁹ Aarnio - Helin, *Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 127.

²⁰⁰ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 110.

²⁰¹ Litmala, *Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus 1998*, s. 54.

saaneen käsityksen mukaan myös silloin, kun avio-oikeusyhteys on katkennut sen johdosta, että toinen puoliso on AL 35.4 §:n mukaisella menettelyllä irtisanonut avio-oikeuden johtuen toisen puolison konkurssista²⁰². Tällainen palauttava avioehto voi olla joko totaalinen tai osittainen.²⁰³

5.3.1 KKO 2000:100 ja pätevän avioehtosopimuksen edellytykset

Avioehtosopimuksen kannalta kenties mielenkiintoisin kysymys on, minkä sisältöinen avioehtosopimus voi olla pätevä ja millä eri tavoilla puoliset voivat sopia avio-oikeuden laajuudesta. Muistutettakoon tässä kohtaa yksinkertaistetusti, että AL 41.1 §:n mukaan puoliset voivat avioehtosopimuksella määrätä, että avio-oikeutta ei ole tiettyyn tai mihinkään omaisuuteen tai, että avio-oikeus on sellaiseen omaisuuteen, johon aiemman avioehtosopimuksen perusteella sitä ei olisi. Lisäksi AL 41.2 §:n mukaan muita kuin 1 momentissa mainittuja poikkeuksia älköön puolisoitten välisiin sopimuksiin tehtäkö siitä, mitä puolisoitten omistussuhteista on säädetty. Jos lakia tulkitaan tässä kohtaa tiukasti sanamuodon mukaisesti, tullaan herkästi siihen tulokseen, että avioehtosopimuksessa ei voida määrätä avio-oikeudesta esimerkiksi suhteellisesti, prosentuaalisesti tai ehdollisesti. Pätemättömiä olisivat myös lykkäviä tai purkavia ehtoja sisältävät avioehtosopimukset. Avioehtosopimuksen osalta onkin perinteisesti lähdetty siitä, että sitä koskee ankara tyyppipakko ja laissa on tyhjentävästi määritelty ne määräykset, joita avioehtoon voidaan pätevästi ottaa. Tämä poikkeaa selkeästi varallisuus oikeudellisesta pääsäännöstä, jonka mukaan lähtökohtana on sopimusten sisältövapaus. Tämä koskee luonnollisesti myös aviopuolisoitten välisiä sopimuksia.²⁰⁴

Vielä 1980-luvulla tilanne olikin se, että ehdolliset ja suhteelliset avioehtosopimukset olivat selkeästi pätemättömiä. Syynä tähän oli se, että avio-oikeuden alainen omaisuus oli kyettävä yksilöimään esinekohtaisesti. Ennen vuotta 1988 voimaan tullutta avioliittolain muutosta esimerkiksi vallinnanrajoitukset oli kytketty avio-oikeuteen: vallinnanrajoitukset koskivat vain avio-oikeuden alaista omaisuutta²⁰⁵. Jos puolisoilla olisi tuolloin ollut esimerkiksi sillä tavoin

---

²⁰² Ks. aiheesta tarkemmin jäljempänä jaksoissa 6.3.2 ja 6.3.3.

²⁰³ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 113.

²⁰⁴ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 128.

²⁰⁵ Ks. tarkemmin jakso 3.2.

ehdollinen avioehtosopimus, että avio-oikeus olisi avioliiton päättyessä puolison kuolemaan, mutta ei silloin, jos avioliitto päättyisi avioeroon, niin avioliiton aikana ei olisi voitu tietää, kuuluuko jokin omaisuus vallinnanrajoitusten alaisuuteen, kun ei vielä olisi ollut tiedossa onko avio-oikeutta tiettyyn omaisuuteen olemassa vai ei. Sama ongelma olisi koskenut myös suhteellisia ja prosentuaalisia avioehtoja, kun avio-oikeutta ei näiden perusteella olisi kyetty esinekohtaisesti yksilöimään.

Avioehtosopimuksen merkitys on siis jossain määrin muuttunut vuoden 1987 jälkeen, kun sillä ei voida enää vaikuttaa vallinnanrajoituksiin van ainoastaan ositukseen. Tämä herättääkin kysymyksen siitä, voisiko avioehtosopimuksen sisältövapautta laajentaa, kun tarve avio-oikeuden alaisen omaisuuden esinekohtaiselle määrittelylle on huomattavasti vähentynyt ja vallinnanrajoituksia pidettiin ennen keskeisenä syynä sille, että avioehtosopimus tuli laatia tarkoin esineelliseksi. Tuon lakimuutoksen yhteydessä AL 41 §:ään ei kuitenkaan tehty mitään muutoksia, eikä edellä mainittuun kysymykseenkään otettu mitään kantaa lainvalmistelussa.²⁰⁶ Tähän löytyy kuitenkin eräs poikkeus hallituksen esityksestä (HE 62/1986), jossa todetaan, että avio-oikeuden poissulkeva määräys on muun muassa avioehtosopimuksessa monesti tehty ensisijaisesti avioeron varalta. Seuraavan virkkeen mukaan tällaista määräystä ei kuitenkaan voitaisi tehdä ehdolliseksi esimerkiksi siten, että avio-oikeus olisi sidottu avioliiton purkautumisen perusteeseen.²⁰⁷ Oikeuskirjallisuudessa asiasta ei vaikuta olevan yksimielisyyttä; esimerkiksi Saarenpää on edelleen sillä kannalla, että ehdolliset avioehtosopimukset ovat kiellettyjä. Hän perustaa näkemyksensä melko yksiselitteisesti tiukalle ja sanamuodon mukaiselle AL 41 §:n tulkinnalle sekä sille, että pykälä on säilytetty edelleen ennallaan. Hän korostaa myös, että avioehtosopimuksen esineellisyyttä ei aiemminkaan kytketty vallinnanrajoituksiin.²⁰⁸

Päinvastaista mieltä ovat muun muassa Lohi, Aarnio ja Kangas. Lohi perustaa näkemyksensä ensisijaisesti vallinnanrajoituksia koskevan sääntelyn muuttumiselle sekä KKO:n ratkaisuun 2000:100²⁰⁹. Aarnio on todennut, että avio-oikeus vaikuttaa nykyään enää ositukseen, eikä senkään kannalta ole merkitystä sillä, onko avio-oikeus suljettu kokonaan pois vai esimerkiksi soittain tai prosentuaalisesti. Aina on kuitenkin mahdollista yksilöidä osituksen kohteena oleva

---

²⁰⁶ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 113-114.

²⁰⁷ HE 62/1986 vp, s. 74.

²⁰⁸ Saarenpää, *Avioliittolain muutokset 1992*, s. 115.

²⁰⁹ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 132-135. Kyseisestä KKO:n ratkaisusta jäljempänä. Huomattakoon, että Saarenpään teos on julkaistu ennen kyseisen ratkaisun antamista.

arvomäärä. Aarnio onkin sitä mieltä, että nykysääntelyn valossa avioehtosopimus voi olla esimerkiksi prosentuaalinen, suhteellinen tai se voidaan sitoa jonkin omaisuuden arvonnousuun. Avioehtosopimukseen voitaisiin ottaa myös aikamääräyksiä, eli omaisuus esimerkiksi palautuu avio-oikeuden alaiseksi tietyn ajan kuluttua avioliiton solmimisesta. Aarnio hyväksyy ehdolliset avioehtosopimukset ja myös hän perustaa kantansa ensisijaisesti siihen, että avio-oikeudella ei enää ole vaikutusta vallinnanrajoitusten alaiseen omaisuuteen. Avioehto voitaisiin siis hänen mukaansa kytkeä esimerkiksi ositusperusteeseen.²¹⁰ Aarnio on kuitenkin syystä tai toisesta muuttanut kantaansa ainakin hetkellisesti, sillä vuonna 1992, eli neljä vuotta edellä mainitun kannanoton jälkeen, Aarnio kirjoittaa, että vaikka esteet prosentuaalisille ja suhteellisille avioehtosopimuksille ovat vähentyneet, ei edelleenkään liene mahdollista sellaisia hyväksyä. Samassa yhteydessä Aarnio toteaa myös, että avioehtosopimusta ei voida solmia ehdollisena, ja että lykkäävät ehdot tekevät avioehtosopimuksen pätemättömäksi ja purkavat ehdot ovat suoraan mitättömiä.²¹¹ Mielestäni on hyvin mielenkiintoista, että neljä vuotta myöhemmin Aarnio käytännössä kumoaa kaikki näkemyksensä tähän aiheeseen liittyen. Aarnio viittaa tässä yhteydessä Saarenpäähän, joten hänen kannanotolla on todennäköisesti ollut vaikutusta Aarnion kannan muuttumiseen. Kangas on tuoreessa teoksessaan todennut yksiselitteisesti, että *”Vaikka avioehtosopimukseen liitettävistä ehdoista ei ole laissa määräyksiä, sekä lykkäviä että purkavia ehtoja on pidetty sallittuina.”* Hän on myös sitä mieltä, että ositusperusteen mukaan ehdolliset avioehtosopimukset ovat päteviä ja myös hän viittaa tässä KKO:n ratkaisuun KKO 2000:100.²¹² Vaikuttaa siltä, että hallituksen esityksestä (HE 62/1986) löytyvä edellä mainittu kannanotto on joko mennyt monilta ohi tai siihen ei ole haluttu kiinnittää huomiota. Esimerkiksi Kangas on kuitenkin maininnut asiasta KKO:n ratkaisusta 2000:100 antamassaan kommentissa teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein II/2000.²¹³

Ratkaisu KKO 2000:100 toi lopulta yllä käsitellyyn ja oikeuskirjallisuudessa mielipiteitä jakaneeseen kysymykseen ainakin jonkinlaisen ratkaisun. Tapauksessa oli kyse siitä, että avioeroon tuomittujen puolisoiden välisessä avioehtosopimuksessa oli sovittu, että avioliiton purkautuessa avioeroon, kummallakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta toisen omaisuuteen, mutta jos avioliitto purkautuu toisen puolison kuoleman johdosta, leskellä on avio-oikeus

---

²¹⁰ Aarnio - Helin, *Avioliittolain muutetut säännökset 1988*, s. 130-132.

²¹¹ Aarnio - Helin, *Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 128-129.

²¹² Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus 2018*, s. 109.

²¹³ Kangas, *KKO 2000:100 Avioehtosopimukseen liitetty avioeroehto*, s. 179.

kuolleen puolison omaisuuteen. Pesänjakaja oli toimittanut osituksen sen mukaan, että avioehtosopimusta olisi pidettävä pätemättömänä, sillä se oli ositusperusteen mukaan ehdollinen. Toinen puolisoista (A) vaati, että ositus kumotaan ja avioehtosopimus katsotaan päteväksi. Käräjäoikeus hylkäsi kanteen ja perusteli ratkaisuaan sillä, että oikeuskäytännössä on aiemminkin katsottu kyseisenlaiset avioehtosopimukset AL 41.2 §:n nojalla pätemättömiksi, eikä kyseisen säännöksen sisältö ole muuttunut. Käräjäoikeus otti myös kantaa siihen, että oikeusoppineiden keskuudessa asiaa on käsitelty ja siitä on eriäviä mielipiteitä, mutta tällä seikalla ei asian ratkaisemisen kannalta ollut merkitystä. Hovioikeus päätyi samaan ratkaisuun kuin käräjäoikeus ja totesi, että KäO:n tuomio oli AL 41 §:n sanamuodon, oikeuskäytännön ja tietoisopin vallitsevan kannan mukainen.

Korkeimman oikeuden enemmistö otti kuitenkin asiaan päinvastaisen kannan. KKO totesi perusteluissaan, että AL 41.2 §:n sanamuodosta huolimatta ei ole perusteita tulkita sitä siten, että pykälässä olisi tyhjentävästi lueteltu pätevän avioehtosopimuksen edellytykset. Tämän jälkeen KKO avasi vallinnanrajoituksia koskenutta ennen vuotta 1988 voimassa ollutta sääntelyä sekä sitä, miten se on muuttunut. KKO:n enemmistön mukaan keskeinen peruste, jonka vuoksi esimerkiksi ositusperusteen mukaan ehdollisia avioehtosopimuksia on ennen pidetty pätemättöminä, on avioliittolain muutoksen jälkeen menettänyt merkityksensä. KKO:n enemmistö huomautti myös, että velkojien suojan kannalta asialla ei myöskään ole enää merkitystä takaisinsaantilainsäädännön uudistamisen jälkeen. Lopulta KKO totesi, että käsillä olevan kaltaisen avioehtosopimuksen sallimiselle on jopa käytännön tarvetta, sillä avio-oikeuden rajoittaminen nähdään usein tarpeelliseksi etenkin avioeron varalta. Kun asiallisia syitä aviopuolisoiden sopimusvapauden rajoittamiselle nykyisessä säädösympäristössä ei enää ollut, KKO katsoi, että avioehtosopimus oli sisällöltään pätevä, ja kumosi HO:n tuomion ja määräsi, että asia oli palautettava pesänjakajalle uuden osituksen toimittamista varten.

Oikeusneuvos Tulokas oli kuitenkin eri mieltä kuin KKO:n enemmistö ja hän olisi pysyttänyt HO:n tuomion. Hän perusteli kantaansa muun muassa puolisoitten oikeussuhteeseen liittyvillä näkökohdilla sekä aviovarallisuusjärjestelmän oikeusvaikutusten ennustettavuudella ja kohtuullisuudella. Mielestäni Tulokas meni hieman liian pitkälle perustellessaan kantaansa muun muassa sillä, että kyseisenlaisten avioehtosopimusten hyväksyminen saattaisi johtaa tilanteisiin, joissa puoliso joutuisi jatkamaan sietämätöntä aviosuhdetta, jotta hän välttäisi avio-oikeuden menettämisen tai että tällainen ehto voisi olla kohtuuton tai hyvän tavan vastainen. Mielestäni näin ei ole, etenkin kun ratkaisu perustuu pohjimmiltaan puolisoitten

sopimusvapauteen, joka on kuitenkin myös lainsäädännöllinen lähtökohta. Lohi toteaa Tulokkaan argumentteihin liittyen, että vaikka tämän huomautukset pitävätkin toisaalta paikkansa, niin niiden painoarvo jää kuitenkin vähäiseksi. Syynä tähän on se, että puoliset voivat vapaamuotoisella osituksen esisopimuksella päätyä aivan samanlaiseen lopputulokseen kuin kyseisessä tapauksessa käsillä olleen kaltaisella avioehtosopimuksella. Se että puolison voi olla vaikeaa ennakoida taloudellista asemaansa tai että avioeron hakeminen voi koitua toisen puolison kannalta taloudellisesti epäedulliseksi, ei Lohen mukaan tee sopimusta pätemättömäksi. Näiden syiden perusteella Lohi kyseenalaistaakin oikeusneuvos Tulokkaan kannan toteamalla, että miksi puolisojen välinen sopimus tulisi jättää vaikutuksettomaksi vain siitä syystä, että he ovat valinneet väärän sopimuslajin, eli avioehtosopimuksen osituksen esisopimuksen sijaan.²¹⁴ Lohen kantaan on helppo yhtyä, etenkin kun kyseisessä tapauksessa avioehtosopimuksen sitovuudesta oli kyse ainoastaan puolisojen välisessä inter partes suhteessa. Samaa mieltä Tulokkaan kanssa olen kuitenkin siitä, että näin paljon mielipiteitä jakanut ja vähintäänkin jossain määrin epäselväksi jäänyt oikeustila tulisi muuttaa ensisijaisesti lainsäädäntötoimin.

Kangas on myös asiasta jossain määrin samaa mieltä tapauksesta kirjoittamassaan kommentissa. Hänen mukaansa KKO:n tuomion kautta auktoritatiivisen vahvistuksen saanut tulkinta tulee todennäköisesti kuitenkin lykkäämään avioliittolain muutosta tältä osin, mutta jos ennakkopäätöstä ei olisi saatu, asia olisi tullut ratkaista lainsäädäntöteitse.²¹⁵ Oli KKO:n ratkaisusta mitä mieltä tahansa, niin asia on nyt kuitenkin prejudikaatin tasolla ratkaistu, joten epävarmuus on siltä osin poistunut. Käytännön ja asiallisten syiden perusteella ratkaisu on mielestäni täysin perusteltu ja tarvetta kyseisenlaisille avioehtosopimuksille varmasti on. Lopulta kuitenkin kallistun sille linjalle, että koska lainsäädäntöä ei ole tältä osin muutettu ja vallinnanrajoitussäätelyn muuttamisen yhteydessä hallituksen esityksessä (HE 62/1986) on todettu, että tällaiset ehdot eivät ole avioehtosopimuksessa sallittuja, niin HO:n tuomio olisi pitänyt kyseisessä tapauksessa pysyttää. Lainsäätäjällä tarkoitus on käsittääkseni kuitenkin ollut pysyttää säätely tältä osin ennallaan, vaikka muita asiaan vaikuttavia muutoksia lainsäädäntöön onkin tehty.

---

²¹⁴ Lohi, *Oikeustapauskommentti: KKO 2000:100. Avioliitto. Avioehtosopimus. Omaisuuden ositus. LM 2001/2*, s. 352.

²¹⁵ Kangas, *KKO 2000:100 Avioehtosopimukseen liitetty avioeroehto*, s. 179.

5.3.2 Yksipuolinen avio-oikeuden poistaminen

Puolisoilla on siis keskenään mahdollisuus sopia siitä, että onko heidän omaisuutensa avio-oikeuden alaista vai ei ja missä määrin. Tällainen sopimus on kuitenkin tehtävä yhdessä, eli puoliso ei voi yksin määrätä omaisuutensa avio-oikeuden alaisuudesta. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin olemassa merkittävä poikkeus, josta säädetään AL 35.4 §:ssä. Kyseisen momentin mukaan, jos puoliso on asetettu konkurssiin, toisella puolisoilla on oikeus poistaa kummankin puolison avio-oikeus ilmoittamalla tästä maistraattiin vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta. Ilmoitus on annettava maistraatille kirjallisesti, mutta sitä ei tarvitse sen enempää perustella. Alun perin hallituksen esityksessä (HE 40/1927) ehdotettiin, että yksipuolinen avio-oikeuden irtisanominen olisi koskenut vain sellaista omaisuutta, jonka puoliset saavat sen jälkeen, kun vaatimus avio-oikeuden poistamisesta on tehty. Lakivaliokunnan mietinnössä kuitenkin todettiin, ettei ole olemassa perusteita rajoittaa avio-oikeuden poistamista tällä tavoin. Kantaa perusteltiin muun muassa puolisoitten velkojen erillisyydellä sekä sillä, että tekemällä avioehdon puoliset voivat joka tapauksessa poistaa avio-oikeuden myös sellaiseen omaisuuteen, joka heillä on ollut jo ennen konkurssin alkamista.²¹⁶ Säännös päätyikin tällaisenaan avioliittolakiin, eikä se ole sisällöllisesti muuttunut. Avio-oikeuden irtisanomisen ajallisen ulottuvuuden osalta on tärkeä huomioida, että sen vaikutukset eivät pääty konkurssin päättymiseen, vaan ilmoituksen oikeusvaikutukset jäävät voimaan. Jos puolisoilla on siis ennen konkurssia ollut avio-oikeus toistensa omaisuuteen ja konkurssin johdosta toinen puolisoista on irtisanonut avio-oikeuden, konkurssin päätyttyä ja avioliiton jatkuessa puolisoilla ei enää ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen. Konkurssi saattaa myös peruuntua, jos konkurssiin asettamisen edellytykset eivät täytykään. Jos avio-oikeuden irtisanomisilmoitus on kuitenkin ehditty tehdä ennen konkurssin peruuntumista, irtisanomisilmoituksen oikeusvaikutukset jäävät kuitenkin voimaan. Avio-oikeuden irtisanomisen oikeusvaikutuksia ei ole AL:ssa kytketty siihen, millä perusteella konkurssi päättyy.

AL 35.4 §:n käytännön merkitys on kuitenkin vähentynyt huomattavasti vuoden 1991 jälkeen, kun avioliittolakiin sisällytettiin säännös konkurssitilanteita koskevasta tasinkoetuoikeudesta. Asiasta säädetään AL 103.2 §:ssä, jonka mukaan puoliso ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuutta osituksessa, mikäli toisen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin. Avio-

---

²¹⁶ *Lakivaliokunnan mietintö N:o 2 hallituksen esityksen johdosta uudeksi aviokaareksi 1928 vp, s. 2.*

oikeuden yksipuoliselle poistamiselle ei luonnollisesti ole tämän uudistuksen jälkeen ollut yhtä suurta tarvetta kuin aiemmin. Lohi kyseenalaistaakin koko AL 35.4 §:n tarpeellisuuden nykysääntelyn yhteydessä perustuen AL 103.2 §:n lisäksi velkojen kattamista, vastiketta ja osituksen sovittelua koskeviin säännöksiin. Näiden säännösten avulla puolison suoja toisen puolison konkurssin varalta on kuitenkin kattava, eikä Lohen mukaan puolison joutuminen konkurssiin ole riittävä peruste sille, että toisella puolisoilla on oikeus avio-oikeuden yksipuolisen irtisanomisen kaltaiseen olennaiseen avio-oikeussuhteiden muuttamiseen. Johtuen siitä, että avio-oikeuden irtisanomisen oikeusvaikutukset jäävät voimaan konkurssin päätyttyä, oikeustoimen lopullisia vaikutuksia voi olla mahdotonta ennakoida. Onkin täysin mahdollista, että puolisoiden varallisuusolot kääntyvät täysin pääläelleen avioliiton kestäessä vielä pitkään toisen puolison konkurssin päättymisen jälkeen. Lopulta ositusperusteen syntyessä voikin olla niin, että avio-oikeuden poistanut puoliso olisikin ollut oikeutettu tasinkoon. Lohi korostaa, että vaikka puoliso voi tavallaan syyttää itseään menetyksestään, niin tällaista lainsäädäntöä, jossa puolison käyttämä suojakeino voikin yllättäen johtaa menetyksiin, ei voida pitää hyväksyttävänä.²¹⁷ Kananotto on mielenkiintoinen, mutta mielestäni perusteltu hyvin. Huomioiden lisäksi se, että AL 35.4 §:n mukaisia ilmoituksia tehdään vuosittain noin 10-20²¹⁸, niin säännöksen merkitys on helppo kyseenalaistaa etenkin, kun puolison asema on kuitenkin Lohen esittämien seikkojen avulla kyetty turvaamaan hyvin myös toisen puolison joutuessa konkurssiin.

5.3.3 Avio-oikeuden palauttaminen yksipuolisen irtisanomisen jälkeen

Laista ei suoraan käy ilmi, voidaanko avio-oikeus palauttaa avioehtosopimuksella yksipuolisen irtisanomisen jälkeen, mutta oikeuskirjallisuudessa tätä kantaa ollaan kuitenkin puollettu.²¹⁹ Avioehtosopimuksen sisältöä koskevan AL 41 §:n mukaan sopimuksella voidaan antaa puolisoille avio-oikeus sellaiseen omaisuuteen, johon sitä ei aiemmin solmitun avioehdon johdosta olisi. Muita perusteita avio-oikeuden palauttamiseksi ei kyseisessä pykälässä mainita. AL 107 a §:ssä taas säädetään, että puoliset voivat solmia avio-oikeuden palauttavan avioehtosopimuksen, mikäli avio-oikeus on menetetty sen johdosta, että avio-oikeus on

---

²¹⁷ Lohi, *Aviovarallisuus-oikeus 2016*, s. 185-187.

²¹⁸ Maistraatti. Avoin data ja tilastot. (<https://maistraatti.fi/fi/Palvelut/Mare/>)

²¹⁹ Aarnio - Kangas, *Perhevarallisuus-oikeus 2010*, s. 102-103 alaviitteineen.

menetetty avioliiton aikana toimitetun osituksen johdosta.²²⁰ Avioliittolaista ei löydy yhtäkään säännöstä, joka suoranaisesti sallisi avio-oikeuden palauttamisen, jos se on menetetty yksipuolisen konkurssiin perustuvan ilmoituksen johdosta. Kun huomioidaan vielä se, että AL 41.2 §:n mukaan puoliset eivät voi sopia aviovarallisuussuhteistaan muilla kuin saman pykälän 1 momentissa mainituilla tavoilla²²¹, vaikuttaisi siltä, että puolison konkurssiin perustuva avio-oikeuden yksipuolinen irtisanominen jäisi pysyväksi.²²²

Lohi on tarkastellut tätä kysymystä tarkemmin Lakimiehessä julkaistussa artikkelissaan ja huomauttaa ensinnäkin, että kysymys on jakanut oikeuskirjallisuudessa mielipiteitä, mutta toteaa, että kielteisesti avio-oikeuden palauttamiseen yksipuolisen irtisanomisen jälkeen suhtautuneet näkökannat ovat toistaiseksi olleet lyhyitä ja lain sanamuodon mukaisia tulkintoja, joissa kysymykseen ei ole kuitenkaan tarkemmin paneuduttu.²²³ Lohi on itse käsitellyt kysymystä erikseen puolisojen välisen suhteen kannalta, suhteessa velkojaan sekä suhteessa kuolleen puolison oikeudenomistajiin.

Puolisoiden välisen suhteen kannalta Lohi pitää selvänä, että avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus olisi sallittu, sillä päinvastainen ratkaisu synnyttäisi vain epätydyttäviä seurauksia, kuten esimerkiksi sen, että ainoa keino palata normaaliin avioyhteyteen olisi erota ja solmia uusi avioliitto, mitä ei tietenkään voida pitää tarkoituksenmukaisena. Tämän lisäksi puolisoilla on kuitenkin mahdollisuus tehdä AL:ssa sääntelemätön osituksen esisopimus²²⁴, jolla he pystyvät määräämään osituksen toimittamisesta haluamallaan tavalla. Asiallisia perusteita avio-oikeuden palauttavan avioehtosopimuksen torjumiselle puolisojen välisessä suhteessa ei yksiselitteisesti löydy, joten tässä suhteessa tällainen sopimus tulisi olla hyväksyttävä. Lohi esittää, että puolisojen keskinäisen sopimusvapauden rajat eivät edes määräydy AL 41 §:n mukaan, vaan myös tämän lainkohdan nojalla kiellettyjä määräyksiä sisältävä avioehtosopimus sitoo puolisoita inter partes. Tästä voitaisiin poiketa vain silloin, kun

---

²²⁰ Avioeron harkinta-aikana toimitettu ositus ei siis raukea, vaikka avioerohanketta ei vietäisikään loppuun. Puolisot eivät voi kuitenkaan sopia siitä, että heidän omistussuhteensa palautuisivat ositusta edeltäneeseen tilaan, eli toimitetun osituksen oikeusvaikutukset jäävät voimaan. Osituksen jälkeisillä varallisuuden siirroilla saattaa olla siis esimerkiksi veroseuraamuksia. Ks. aiheesta tarkemmin mm. *Mikkola, Yhteisomistus 2017*, s. 145.

²²¹ AL 41.1 §: Ennen avioliittoa tai sen aikana tekemässään avioehtosopimuksessa voivat kihlakumppanit tai puoliset määrätä, että avio-oikeutta ei ole sellaiseen omaisuuteen, joka jommallakummalla heistä on tai jonka hän myöhemmin saa. Samassa järjestyksessä voidaan sopia siitä, että puolisoilla on avio-oikeus omaisuuteen, johon hänellä aikaisemmin tehdyn avioehtosopimuksen perusteella ei olisi sellaista oikeutta.

²²² *Lohi, Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti LM 6-7/2001*, s. 1035-1036.

²²³ *Lohi, Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti LM 6-7/2001*, s. 1038.

²²⁴ Ks. aiheesta tarkemmin jäljempänä jaksossa 5.4.

sopimus sisältää lain tai hyvän tavan vastaisia ehtoja tai sen noudattaminen johtaisi kohtuuttomuuteen. Tietyissä tilanteissa avioehtosopimuksen sitomattomuus saattaisi kuitenkin myös johtua tehottomuudesta sivullissuhteissa, sillä on mahdollista, että tällainen tehottomuus voi joskus viedä perustan myös sopimuksen inter partes -sitovuudelta. Tavallisesti pätemättömyys suhteessa johonkin muuhun henkilötahoon ei kuitenkaan horjuta avioehtosopimuksen sitovuutta inter partes, sillä yleensä puoliset ovat todennäköisesti avioehto tehtäessä pitäneet silmällä ensisijaisesti keskinäisiä suhteitaan.²²⁵ Saarenpää on kuitenkin viimeksi mainitusta lähtökohdasta päinvastaista mieltä. Hän on käsitellyt asiaa siinä yhteydessä, että milloin esimerkiksi muotovirheen vuoksi pätemätöntä avioehtosopimusta voitaisiin pitää vapaamuotoisena osituksen esisopimuksena. Saarenpää esittääkin, että puolison, joka väittää pätemätöntä avioehto osituksen esisopimukseksi, on näytettävä sopimuksella tarkoitetun ensisijaisesti puolisojen välisen osituksen järjestämistä.²²⁶ Itse olen kuitenkin siinä käsityksessä, että osituksen järjestäminen olisi todennäköisesti juuri ensisijainen syy avioehtosopimuksen tekemiselle, kun siinä kuitenkin määrätään avio-oikeuden laajuudesta ja avio-oikeus toteutuu vasta osituksessa. Huomattakoon kuitenkin, että Saarenpään kannanotto on ajalta, jolloin avio-oikeudella oli merkitystä myös esimerkiksi vallinnanrajoitusten laajuuteen avioliiton aikana. Lisäksi Saarenpää suhtautuu Lohea tiukemmin AL 41 §:n sisältövaatimusten noudattamiseen ja hän toteaaakin, että on itsestään selvää, että muut pätemättömyysperusteet kuin muotovirhe vaikuttavat sopimukseen kokonaisuudessaan riippumatta sen tarkoituksesta tai nimityksestä.²²⁷ Tässä hän todennäköisesti viittaa myös AL 41 §:n sanamuodon mukaiseen tulkintaan avioehtosopimuksen sisältövaatimuksista.²²⁸

Suhteessa velkoihin tilanne on jossain määrin toisenlainen. Avio-oikeuden palauttava avioehto saattaa olla puolison velkojien kannalta vaarallinen sopimus, sillä puolisoilla on itsensä kannalta epäedullisen avioehtosopimuksen tekemällä mahdollisuus heikentää velkojiensa luoton perustaa. Vaikuttaisi perustellulta, että velkojien asemaa heikentävä avioehtosopimus tulisi olla sallittu vain laissa osoitetuissa rajoissa, eli AL 41 §:n mukaisesti, eikä kyseistä pykälää saisi tulkita laajentavasti. Lohi kuitenkin huomauttaa, että velkojia ei varsinaisesti suojata avioehtosopimuksia vastaan, vaan aviovarallisuusjärjestelmämme sallii varsin laajasti

---

²²⁵ Lohi, *Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti LM 6-7/2001*, s. 1040-1044.

²²⁶ Saarenpää, *Ositukseen vaikuttavat oikeustoimet 1984*, s. 102.

²²⁷ Saarenpää, *Ositukseen vaikuttavat oikeustoimet 1984*, s. 102.

²²⁸ Aihetta käsitelty tarkemmin jaksossa 5.3.1.

velkojien asemaa heikentävät avioehtosopimukset.²²⁹ Jos avioehtosopimus on muodollisesti ja sisällöllisesti pätevä ja ositus on toimitettu oikein, velkojat eivät saa suojaa esimerkiksi sitä vastaan, että velallispuoliso saattaa joutua maksamaan jopa koko varallisuutensa tasinkona toiselle puolisolle. Lohi onkin sitä mieltä, että sen, joka väittää AL 35.4 §:n mukaisen avio-oikeuden yksipuolisen irtisanomisen kumoavan avioehdon loukkaavan velkojien suojaa, tulisi osoittaa, että velkojalla on tällaisessa tilanteessa erityinen suojan tarve. Kahdesta edellä esitetystä tulkintavaihtoehdosta Lohi päätyy jälkimmäiseen, eli hyväksymään avio-oikeuden palauttavan avioehdon AL 35.4 §:n mukaisen avio-oikeuden irtisanomisen jälkeen, sillä toinen vaihtoehto merkitsisi huomattavaa velkojien suojan laajentamista puolisoiden sopimusvapauden rajoittamisen kustannuksella, kun edes lain sanamuodossa tiukasti pitäytymistä ei voida perustella lainsäätäjän tahdolla, sillä tähän kysymykseen ei ole lainvalmistelussa otettu kantaa, joten se ei näytä edes olleen lainvalmistelijoiden harkittavana.²³⁰ Kun otetaan huomioon aviopuolisoiden lähtökohtainen sopimusvapaus ja se, että sitä ei ole tässä tilanteessa selkeästi rajoitettu, Lohen kanta on mielestäni hyvin perusteltu, etenkin kun velkojien suoja ei näytä edellyttävän sopimusvapauden rajoittamista.

Pohdittaessa AL 35.4 §:n mukaisen oikeustoimen jälkeistä avio-oikeuden palauttamista suhteessa myöhemmin kuolleen puolison perillisiin tulee ensiksi huomioida, että mikäli leski on edesmennyttä puolisoa varakkaampi, hän voi joka tapauksessa vedota AL 103.2 §:n mukaiseen tasinkoprivilegiin, eikä hän tällöin ole velvollinen luovuttamaan tasinkoa kuolleen puolison perillisille. Avio-oikeuden laajuudella on siis merkitystä erityisesti silloin, kun leski on ollut puolisoista vähävaraisempi. Se vaikuttaa toki leskelle maksettavaan tasinkoon, mutta myös rintaperillisten lakiosan suuruuteen sekä osapuolten perintöverotukseen. Lohen mukaan lähtökohdaksi arvioinnissa tulee ottaa AL 41 §:n pakottavuus, kun kyse on siitä, voidaanko avioehtosopimusta pitää jäämistöoikeudellisesti pätevänä. Tämä ei kuitenkaan anna suoraa vastausta kysymykseen, sillä aviopuolisoilla on silti käytössään useita eri keinoja vaikuttaa jäämistöosuksiensa laajuuteen sekä avioehtosopimuksin että testamentteilla. Normaalisti aviopuolisot voivat solmia avioehtosopimuksen, vaikka he olisivatkin jo avioliiton aikana aikaisemmin toimittaneet osituksen. He voivat myös tehdä avioehtosopimuksen, jossa avio-oikeus annetaan vain sille puolisoista, jonka odotetaan elävän pidempään. Tällaisilla

---

²²⁹ Lohi, *Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti LM 6-7/2001*, s. 1048-1049.

²³⁰ Lohi, *Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti LM 6-7/2001*, s. 1050-1051.

toimenpiteillä voi olla merkittävä vaikutus ensin kuolleen puolison jäämistöön, leskelle maksettavaan tasinkoon sekä rintaperillisten lakiosiin. Lohi onkin sitä mieltä, että tällaisten järjestelymahdollisuuksien ei tulisi estyä siitä syystä, että jompikumpi puolisoista on tehnyt avioliiton aikana yksipuolisen AL 35.4 §:n mukaisen oikeustoimen. Lesken tasinkoprivilegiä johtuen AL 35.4 §:n mukaisella oikeustoimella ei edes lähtökohtaisesti ole mitään vaikutusta lesken asemaan perillistahoon nähden.²³¹

5.4 Osituksen esisopimuksesta

Edellä käsitellyn avioehtosopimuksen lisäksi aviopuolisoilla on käytössään myös toinen sopimustyyppi, joilla he voivat vaikuttaa tulevan osituksensa sisältöön. Tällöin puhutaan osituksen esisopimuksesta, josta voidaan käyttää myös nimityksiä ositussopimus tai sopimus avioeron varalta. Sen avulla puolisoilla on mahdollisuus sopia konkreettisesti osituksen sisällöstä, kuten siitä, mitä omaisuutta kumpikin heistä saa tai mitä toinen toiselle luovuttaa.²³² Sisältönsä puolesta osituksen esisopimus voi olla kuitenkin vieläkin laajempi, sillä se voi käsittää myös määräyksiä esimerkiksi puolison oikeudesta käyttää toiselle kuuluvaa irtainta omaisuutta sekä yhteisessä kodissa asumisesta. Yleisin sopimuskohte on kuitenkin omaisuuden ositus ja osituksen sisältö. Osituksen esisopimus vaikuttaa siis suoraan osituksen lopputulokseen, eikä sen sisällölle ole asetettu rajoituksia, mikä erottaa sen avioehtosopimuksesta. Avioehtosopimuksella voidaan sopia vain avio-oikeudesta ja sen laajuudesta. Osituksen esisopimus sitoo aviopuolisoita *inter partes*, mutta sen oikeusvaikutukset eivät ulotu esimerkiksi puolisoitten velkoihin.²³³

Osituksen esisopimuksella ei voida myöskään sopia osituksesta, joka tullaan toimittamaan toisen puolison kuoleman jälkeen. Myöskään kuolleen puolison perilliset eivät siis ole sidottuja osituksen esisopimukseen.²³⁴ Esimerkkinä tästä voidaan mainita korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1968-II-107. Tapauksessa oli kyse siitä, että puoliset olivat tehneet sopimuksen asumuseron ja avioeron varalta ja Raastuvan oikeus oli myöntänyt puolisoille asumuseron.

---

²³¹ Lohi, *Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus ja avioliittolain 35 §:n 4 momentti LM 6-7/2001*, s. 1052-1053.

²³² Lohi, *Osituksen esisopimuksen käyttöalasta – keskustelua puolisoitten sopimusvapauden rajoista LM 5/2013*, s. 909.

²³³ Aarnio – Helin, *Suomen avioliitto-oikeus 1992*, s. 297.

²³⁴ Pasanen, *Aviovarallisuussopimukset 1979*, s. 11.

Muutama viikko asumuseron myöntämisen jälkeen toinen puolisoista oli kuitenkin kuollut tehtyään itsemurhan. Puolisoiden tekemän sopimuksen perusteella eloonjääneelle puolisolle kuulunut omaisuus oli kuitenkin luovutettu kuolleen puolison konkurssipesälle, sillä tämän kuolinpesä oli luovutettu konkurssiin. KKO totesi, että koska puolisoitten avioliitto oli purkautunut asumuserotuomion jälkeen tapahtuneen toisen puolison kuoleman johdosta, heidän asumus- ja avioeron varalta tekemänsä sopimus oli rauennut.

Nykyään osituksen esisopimusta ei säännellä millään tavoin avioliittolaissa, vaan sitä koskeva oikeustila on käytännössä kokonaan oikeuskirjallisuuden ja -käytännön varassa. Kuitenkin vuoteen 1988 saakka avioliittolain 115.2 § sisälsi säännöksen, jonka nähtiin antavan lainsäädännöllisen tuen osituksen esisopimukselle.²³⁵ Kyseisen lainkohdan mukaan tuomioistuimella oli mahdollisuus puolison vaatimuksesta kohtuullistaa osituksesta avioliiton purkamisen varalta tehtyä sopimusta, jos sopimus oli ilmeisesti kohtuuton. Säännös kuitenkin kumottiin vuoden 1988 alussa voimaan tulleella avioliittolain muutoksella.

Osituksen esisopimuksen merkitys suhteessa avioehtosopimukseen on jossain määrin muuttunut siitä, mitä se oli esimerkiksi vielä ennen 1980-lukua. Tähän on kaksi merkittävää tekijää. Ensinnäkin ennen vuonna 1988 voimaan tullutta avioliittolain muutosta, avioehtosopimuksella oli selkeästi enemmän vaikutusta jo avioliiton aikana, kuin mitä sillä on nykyään. Koska vallinnanrajoitussäännöstö oli kytketty avio-oikeuteen, avio-oikeuden poissulkevalla avioehtosopimuksella pystyttiin poistamaan vallinnanrajoitusten vaikutus avioliiton aikana. Osituksen esisopimuksella ei kuitenkaan tätä vaikutusta ollut, eikä siis edelleenkään ole, sillä se toteutetaan vasta osituksessa. KKO:n ratkaisun 1949-II-429 mukaan, vaikka osituksen esisopimuksella voitiin määrätä avio-oikeudesta ja siitä luopumisesta, se ei vapauttanut osituksen toimittamisesta, eikä myöskään poistanut avio-oikeutta ennen ositusta.²³⁶ Toinen merkittävä muutos koskee sitä ajankohtaa, jolloin katsotaan, että osituksen esisopimus voidaan pätevästi solmia. Aiemmin noin 1970-luvun puoliväliin saakka katsottiin, että osituksen esisopimus voitiin solmia pätevästi vasta konkreettisen ja näköpiirissä olevan avioeron varalta. Tilanne muuttui kuitenkin viimeistään vuonna 1985 annetun KKO:n ratkaisun myötä ja vallitseva kanta onkin nykyään, että osituksen esisopimus voidaan tehdä

---

²³⁵ Lohi, *Osituksen esisopimuksen käyttöalasta – keskustelua puolisoitten sopimusvapauden rajoista LM 5/2013*, s. 909 viitteineen.

²³⁶ *Pasanen, Aviovarallisuussopimukset 1979*, s. 14-15.

milloin vain avioliiton aikana tai jopa ennen avioliiton solmimista.²³⁷ Kyseisessä tapauksessa KKO 1985-I-1 puoliset olivat jo ennen avioliittoon vihkimistään tehneet avioehtosopimuksen, keskinäisen testamentin sekä sopimuksen asumus- ja avioeron varalta. KKO totesi ratkaisun perusteluissaan, että kihlakumppanuus ja avioliitto rajoittavat sopimusvapautta vain sikäli, kuin siitä on avioliittolaissa säädetty. Puolisoiden oikeutta sopia asumus- tai avioeron varalta esimerkiksi toisen puolison elatuksesta tai vahingonkorvauksesta ei ole rajoitettu, vaikka tuomioistuimien voikin sopimusta kohtuullistaa. Lisäksi KKO totesi, että AL:ssa ei ole myöskään säännöstä, jonka mukaan kihlakumppanien tekemä vastaavan sisältöinen sopimus olisi pätemätön. KKO katsoi siis kyseisen sopimuksen päteväksi ja hyväksyi toisen puolison sopimukseen perustuneet vaatimukset.

Markku Helin on kuitenkin esittänyt korkeimman oikeuden ratkaisun jälkeen vakiintuneesta kannasta poikkeavia kannanottoja. Helinin mukaan KKO:n ratkaisu sopii huonosti aviovarallisuusjärjestelmään, sillä se tekee AL 41 §:ssä säädettyt sopimusvapauden rajoitukset irrelevanteiksi, jos koko sääntely voidaan ohittaa osituksen esisopimuksella. Helin kiinnittää ratkaisussa huomiota siihen, että sopimus oli tehty tilanteessa, jossa puoliset olivat poistaneet avio-oikeuden molemminpuolisesti avioehtosopimuksella. Tästä syystä hän näkee asian niin, että *”poistamalla molemminpuolisesti avio-oikeuden puoliset ikään kuin vapauttivat itsensä tavallisiksi siviilioikeudellisiksi toimijoiksi”*. Tällöin sopimus olisi siis ollut pätemätön, mikäli avioehtosopimusta ei olisi tehty. Ilman avio-oikeuden poissulkevaa avioehtosopimusta puoliset olisivat olleet AL 41 §:n mukaisen poikkeamiskiellon piirissä.²³⁸ Helinin mukaan lähtökohta onkin, että aviovarallisuusjärjestelmään sisältyvät säännökset muuttuvat dispositiivisiksi vasta, kun avioero on konkreettisesti näköpiirissä.²³⁹ Muun muassa Lohi on sitä mieltä, että Helinin kantaan olisi perusteltua yhtyä ja että kysymystä koskeneen yleisen kannan muuttaminen 1970- ja 1980-luvuilla saattoi olla harkitsematon ratkaisu. Oikeuskirjallisuuden kanta ja sitä myöten vallitseva oikeustila on kuitenkin ehtinyt vakiintua vuosikymmenten kuluessa siinä määrin, että tulkintasuositusten muuttaminen yhden lainoppineen kannanoton, vaikkakin perustellun sellaisen, johdosta ei ole luottamuksensuojan kannalta järkevää.²⁴⁰

---

²³⁷ Lohi, *Osituksen esisopimuksen käyttöalasta – keskustelua puolisojen sopimusvapauden rajoista LM 5/2013*, s. 909-910.

²³⁸ Helin, *Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen LM 7-8/2012*, 1041-1042.

²³⁹ Helin, *Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen LM 7-8/2012*, 1040.

²⁴⁰ Lohi, *Osituksen esisopimuksen käyttöalasta – keskustelua puolisojen sopimusvapauden rajoista LM 5/2013*, s. 911-912.

Yhtenä funktiona osituksen esisopimukselle on esitetty sitä, että voitaisiinko sisältönsä tai muotonsa puolesta pätemätöntä avioehtosopimusta noudattaa puolisojen välisenä osituksen esisopimuksena. Perimmäisenä syynä tälle ajatukselle on kenties se, että tällainen sisältö- tai muotovaatimusten vastainen avioehtosopimus olisi kuitenkin ollut puolisojen välillä pätevä, mikäli se olisi solmittu osituksen esisopimuksena, eikä puolisojen sopimustahto saisi jäädä vaille vaikutusta vain sen takia, että he ovat valinneet väärän sopimustyyppin.²⁴¹ Muun muassa Lohi on sillä kannalla, että tämä olisi mahdollista, mutta hänen mukaansa yksinkertaisempi ratkaisu olisi kuitenkin, että muoto- ja sisältövaatimusten vastaista avioehtosopimusta ei katsottaisi pätemättömäksi *inter partes*.²⁴² Myös Saarenpää kannattaa ajatusta, sillä puolisojen välillä sopimuksen sitovuus olisi yleisten periaatteiden mukaista. Hänen mukaansa on kuitenkin itsestään selvää, että muut pätemättömyysperusteet kuin muotovirhe tekevät sopimuksen kokonaisuudessaan pätemättömäksi sen nimikkeestä tai tarkoituksesta riippumatta.²⁴³

Osituksen esisopimuksen sisältö- ja muotovapaus perustuu siihen, että myös sopimusositusta koskee sisältövapaus, eli puolisoit voivat sopia osituksensa lopputuloksesta täysin vapaasti, jos he siihen yhteisymmärryksessä kykenevät. Osituksen esisopimuksella on siis ainakin jossain määrin sama tarkoitus kuin avioehtosopimuksella, mutta kuten edellä esitetystä käy ilmi, sen oikeusvaikutukset ovat kuitenkin avioehtosopimusta suppeammat.²⁴⁴ Osituksen esisopimus on mahdollinen vaihtoehto avioehtosopimuksen sijaan tai sen rinnalle, mikäli puolisoit haluavat sopia varallisuussuhteistaan mahdollisimman vapaasti mahdollisesti tulevan avioeron varalta. On kuitenkin tärkeä muistaa, että sopimus sitoo vain puolisojen välisessä suhteessa, eli ei esimerkiksi velkojia tai muita sivullisia. Lisäksi osituksen esisopimus raukeaa, mikäli avioliitto päättyy avioeron sijaan toisen puolison kuolemaan.

---

²⁴¹ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 150-151.

²⁴² Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 152-153.

²⁴³ Saarenpää, *Ositukseen vaikuttavat oikeustoimet 1984*, s. 102.

²⁴⁴ Lohi, *Aviovarallisuus oikeus 2016*, s. 137.

6 LOPUKSI

Kuten todettua, lähtökohta ja sitä kautta myös pääsääntö on, että avioliiton solmiminen ei vaikuta henkilön varallisuus oikeudelliseen asemaan. Tämä pääsääntö pätee poikkeuksia lukuun ottamatta sekä *inter partes*- että *ultra partes* -suhteessa. Kuten edellä esitetystä käy ilmi, poikkeuksiakin kuitenkin löytyy ja suurin osa poikkeuksista liittyy *ultra partes* -suhteisiin ja etenkin velkojien suojaamiseen. Tähtäkään osin avioliitto ei kuitenkaan varsinaisesti rajoita puolison oikeutta esimerkiksi ottaa velkaa tai tehdä erilaisia varallisuus oikeudellisia oikeustoimia joko toisen puolison tai muidenkaan kanssa. Keskinäisessä suhteessaan aviopuolisoiden välinen sopimusvapaus toteutuu erittäin laajasti, eikä puolisojen sopimusvapauden rajoituksille *inter partes* -suhteessa juurikaan tunnu löytyvän perusteita. Selkeästi merkittävin sopimusvapauden rajoitus tässä suhteessa on vallinnanrajoitussäännöstö.

Kuten Helin on todennut, sopimusajattelun merkitys avioliiton yhteydessä on vuosien saatossa vähentynyt,²⁴⁵ mutta mielestäni avioliittoa voidaan edelleen ajatella tietynlaisena sopimuksena.²⁴⁶ Avioliiton solmiessaan puoliset ikään kuin päättävät yhdessä, että heihin sovelletaan jatkossa avioliittolain mukaista aviovarallisuusjärjestelmää ja tätä kautta muun muassa tässä tutkimuksessa esitetyt pakottavat avioliittolain säännökset tulevat puolisoita sitoviksi. Myös avio-oikeus-järjestelmää sovelletaan puolisojen välillä avioliiton solmimisen jälkeen, mikäli he eivät poikkea siitä avioehtosopimuksella. Avioliittolaki siis ikään kuin tarjoaa tietynlaisen sopimus pohjan, jota voidaan soveltaa kahden läheisen henkilön välisiin varallisuussuhteisiin. Suurilta osin tämä sopimus pohja tarjoaa liikkumavaraa, mutta tiettyjen asioiden, kuten esimerkiksi vallinnanrajoitusten, osalta se on pakottava.

Kangas kirjoittaa, että perimmäisenä ajatuksena aviovarallisuusjärjestelmän taustalla on ajatus oikeudenmukaisuudesta ja eritoten oikeudenmukaisesta omaisuuden jakamisesta. Aviovarallisuusjärjestelmän on hänen mukaansa sisällettävä keinoja puolison suojelemiseksi

---

²⁴⁵ Helin kirjoittaa, että vanhassa perheoikeudessa etenkin puolisojen välisiä suhteita lähestyttiin sopimusajattelun kautta. Sopimuksia olivat muun muassa avioliiton solmiminen ja lupaus avioliittoon menemisestä. Avioliiton solmimiseen liittyi esimerkiksi tiedonantovelvollisuus tiettyihin henkilöä koskeviin seikkoihin kuten sairauksiin liittyen. Sopimusajattelu kytkeytyi etenkin puhtaasti perheoikeudellisiin kysymyksiin. *Helin, Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen LM 2012/7-8, s. 1033*

²⁴⁶ Näin myös esim. Kangas, joka toteaa, että ennen avioliitto oli naisen ja miehen välinen sopimus, mutta tasa-arvoisen avioliittolain säätämisen jälkeen kahden henkilön välinen sopimus. Kangas myös itse käyttää siis tässä yhteydessä sopimus-termiä. *Kangas, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet 2019, s. 8.*

toisen puolison ja kolmannen toimia vastaan sekä myös keinoja kolmannen suojelemiseksi puolisoiden yhdessä tekemiä ja kolmannen kannalta vahingollisia toimia vastaan.²⁴⁷ Avio-oikeus-järjestelmä ilmentää erinomaisesti ajatusta oikeudenmukaisesta omaisuuden jakamisesta. Vaikka avio-oikeus onkin yksi keskeisimmistä avioliittoon kytkeytyvistä käsitteistä, se kuitenkin toteutuu aina vasta avioliiton päätyttyä, eli avioeron tai toisen puolison kuoleman yhteydessä, ellei avio-oikeutta ole kokonaan poistettu avioehtosopimuksella. Saman ajatusmallin voidaan ajatella jossain määrin pätevän myös vallinnanrajoituksia ja lahjoituksia koskevaan sääntelyyn, sillä tuomioistuinratkaisujen perusteella vaikuttaa siltä, että näitäkin kysymyksiä koskevat riidat ja erimielisyydet realisoituvat usein vasta avioliiton päätyttyä²⁴⁸, vaikka esimerkiksi vallinnanrajoitusten ensisijainen funktio onkin nykyään perheen asumisen turvaaminen ynnä muut sosiaaliset näkökohdat, eikä siis ositusintressin suojaaminen. Tämä on toki ymmärrettävää, että taloudellisista tai muistakaan asioista ei haluta riidellä silloin kun avioliitossa muutenkin on asiat hyvin. Avioeron realisoituessa tilanne kuitenkin muuttuu, kun vähemmän omistavan puolison intressissä onkin yhtäkkiä pyrkimys avio-oikeuden alaisen omaisuuden maksimoimiseen ja enemmän omistavan puolison osalta päinvastoin. Vaikka aviovarallisuusjärjestelmän voidaan nähdä rakentuvan puolisoiden omaisuuden- ja velkojen erillisyydelle sekä puolisoiden sopimusvapaudelle, niin toisaalta parempi nimitys saattaisi olla niin sanottu lykätyn yhteisomistuksen järjestelmä.²⁴⁹

Lisäksi tulee muistaa, että avioliiton varallisuusosoikeudellisilla seurauksilla on aina vaikutusta myös perillisten asemaan, päättyipä avioliitto sitten avioeroon tai toisen aviopuolison kuolemaan. Perillisillä voidaan ositusperusteen realisoituessa ajatella, yhtä lailla kuin aviopuolisoilla itselläänkin, olevan intressissään joko perittävän avio-oikeuden alaisen omaisuuden minimointi tai maksimointi ja myös perillisiä saattaa olla osallisina esimerkiksi vallinnanrajoituksia koskevissa oikeusriidoissa. Jo avioliiton aikana vallinnanrajoituksilla on toki tarkoitus suojata myös lasten asumisturvaa. Uskoisin, että monesti myös avio-oikeudesta

---

²⁴⁷ Nämä sisältyvät Kankaan esittämiin oikeudenmukaisen aviovarallisuusjärjestelmän seitsemään peruspilariin. Muut peruspilarit ovat järjestelmän reiluus molempien puolisoiden kannalta, järjestelmä ei saa syrjiä kumpaakaan osapuolta, järjestelmän on oltava käytännöllinen ja sen on oltava yksinkertainen sekä joustava. *Kangas, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet 2019*, s. 304-305.

²⁴⁸ Lahjojen osalta tilanne on nykypäivänä kenties hieman erilainen, mutta näin ainakin ennen lahjoituskiellon kumoamista.

²⁴⁹ *Kangas, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet 2019*, s. 307. Kankaan mukaan kyse on painotuserosta, eli jos aviovarallisuusjärjestelmää tarkastellaan avioliiton aikana, kyse on omaisuuden erillisyyteen perustuvasta järjestelmästä, mutta jos näkökulma siirretään ositukseen, niin kyseessä on omaisuuden yhteyteen ja sen puolittamiseen perustuva järjestelmä.

tai osituksesta sovittaessa aviopuolisot pyrkivät ajattelemaan myös mahdollisten perillisten etua.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksenä oli, että miten avioliitto rajoittaa puolisoiden sopimusvapautta ja mitä vaikutuksia näillä rajoituksilla voi olla puolisoiden oikeus- ja varallisuusasemaan. Vaikka kyse onkin poikkeuksista, niin kuten todettua, rajoituksia on, ja niiden vaikutukset saattavat tapauskohtaisesti olla hyvinkin merkittäviä etenkin aviopuolisoiden taloudelliseen tilanteeseen. Mielestäni kuitenkin tärkein johtopäätös tai löydös, jonka tutkimuksen perusteella voi vetää, on se, että aviopuolisoiden tulisi selvittää avioliiton solmimisesta heidän oikeusasemaansa aiheutuvat vaikutukset mahdollisimman tarkoin ja dokumentoida sekä sopia muun muassa tässä tutkimuksessa käsitellyt asiat mahdollisimman selkeästi ja tarkasti mahdollisesti jo ennen avioliittoa ja myös sen aikana. Tällöin säästyttäisiin tarpeettomalta riitelyltä ja osapuolet pystyisivät ennakoimaan avioliiton päättymisen vaikutukset mahdollisimman tarkasti. Avioliiton päättymisen kannalta tehtävät sopimukset tai muut ratkaisut eivät monesti tunnu luontevilta tai mukavilta silloin, kun asiat ovat avioliitossa hyvin, mutta siitä huolimatta olisi tärkeää ymmärtää, että jokainen avioliitto päättyy joskus ja selkeällä sopimisella ja omistussuhteiden dokumentoimisella aviopuolisot voisivat vähintäänkin säästää toisensa sekä perillisensä ylimääräiseltä epävarmuudelta ja mahdolliselta riitelyltä.